

**Μια Πολιτική Ιστορία της Γιουγκοσλαβίας
από τη συγκρότηση ως την Διάλυση της**

Αριστείδης Λέπουρης I2017147

Τμήμα Ιστορίας Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Πτυχιακή Εργασία

Κύριος Επιβλέπων: Επίκουρος Καθηγητής Διονύσιος Χουρχούλης

Ιανουάριος, 2023

Ο συγγραφέας βεβαιώνει ότι το περιεχόμενο του παρόντος έργου είναι αποτέλεσμα προσωπικής εργασίας και ότι έχει γίνει η κατάλληλη αναφορά στην εργασία τρίτων, όπου κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο, σύμφωνα με τους κανόνες της ακαδημαϊκής δεοντολογίας.

ABSTRACT

Η παρακάτω μελέτη αποτελεί μια πολιτική ιστορία που πραγματεύεται την συγκρότηση και την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας εστιάζοντας κυρίως στα σημαντικότερα γεγονότα του 20^{ου} αιώνα μέχρι και την οριστική διάλυσης το 2006. Συγκεκριμένα, αποτελεί μια γενικότερη παρατήρηση της Ιδέας του Γιουγκοσλαβισμού που πρωτοεμφανίστηκε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα και την πορεία της στον χρόνο. Ο Γιουγκοσλαβισμός, ως ενοποιητικός παράγοντας των Νότιων Σλάβων πέρασε από πολλές φάσεις επηρεαζόμενος καθόλη την πορεία στον χρόνο, είτε έμμεσα είτε άμεσα, από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες. Παρόλο που οι κύριοι πρωταγωνιστές (Κροάτες, Σλοβένοι, Σέρβοι) εργαλοποιούσαν την ιδέα της ενοποίησης σε ενιαίο κράτος, υπόβοσκαν εθνικιστικές ιδεολογίες που οδηγούσαν συχνά σε ρήξεις μεταξύ των εθνών. Αποκορύφωμα των αδιεξόδων αποτέλεσαν τα αιματηρά γεγονότα της περιόδου 1991-1999 . Ως σκοπό, έχει να αποδείξει πως όσο επιθυμητή και αναγκαία παρουσιάζονταν η ιδέα της ενοποίησης, άλλο τόσο αδυνατούσαν να ζήσουν ειρηνικά σε ένα ευρύτερο κράτος λόγω των προσωπικών εθνικιστικών τους στόχων. Η μελέτη χωρίζεται σε 6 κεφάλαια και σε 4 νοητές χρονικές περιόδους. 1) Γιουγκοσλαβισμός και ενοποίηση (1850-1918). 2) Ενοποίηση και αστάθεια (1919-1941). 3) Ενότητα και Αδελφότητα (1941-1980). 4) Αστάθεια και αποσύνθεση (1981-2006).

Περιεχόμενα

Εισαγωγή : Η Γένεση.....	6
Κεφάλαιο 1^ο Βασίλειο Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων (1914-1918).....	11
Απαρχές Παγκόσμιου Πολέμου και οι πιέσεις στα Βαλκάνια.....	11
Αλλαγή σχέσεων Σερβικής Κυβέρνησης- Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής και η Διακήρυξη της Κέρκυρας 1917.....	16
Το Εθνικό συμβούλιο και η Διακήρυξη της Γενεύης 1918.....	20
Κεφάλαιο 2^ο: Το Βασίλειο Των Σέρβων , Κροατών και Σλοβένων στη περίοδο Μεσοπολέμου 1919 -1939.....	23
Η Πρώτη Γιουγκοσλαβία 1919.....	24
Κοινοβουλευτική αστάθεια και εγκαθίδρυση του Βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας μέχρι στις απαρχές ενός νέου πολέμου.....	26
Κεφάλαιο 3^ο : Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η γένεση της Κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας.....	32
Απαρχές Β' Παγκοσμίου Πολέμου και η κατάληψη του Βασιλείου Γιουγκοσλαβίας.....	32
Η Αντίσταση και ο Εμφύλιος Πόλεμος 1941-1945.....	34
Εδραίωση Κομμουνισμού: Γέννηση μιας νέας Γιουγκοσλαβίας.....	37
Κεφάλαιο 4ο : Τιτουική Περίοδο 1948-1980.....	41
Τιτοϊκός σοσιαλισμός 1948-1966.....	41
Μεταρρυθμίσεις και η πόλωση του εθνικισμού 1966-1980.....	47
Κεφάλαιο 5^ο : Μετατιτουϊκή περίοδο ως την οριστική διάλυσης(1980- 1999).....	51
Η άνοδος του εθνικισμού και η εθνική πόλωση.....	51
Κατάρρευση Κομμουνισμού 1989-1991.....	55
Γιουγκοσλαβικοί Πόλεμοι 1991-1999.....	59
Συμπέρασμα.....	67
Σχετική Βιβλιογραφία.....	69

Περιεχόμενα εικόνων.

ΕΙΚΟΝΑ 1 -ΧΑΡΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ 1913.....	11
ΕΙΚΟΝΑ 2. ΙΤΑΛΙΚΕΣ ΦΙΛΟΔΟΞΙΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ 1915.....	16
ΕΙΚΟΝΑ 3 ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΣΕΡΒΩΝ, ΚΡΟΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΛΟΒΕΝΩΝ 1918.....	23
ΕΙΚΟΝΑ 4. Η ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΚΡΟΑΤΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ 1939.....	32
ΕΙΚΟΝΑ 5. Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΥΠΟ ΚΑΤΟΧΗ 1941-1945.	34
ΕΙΚΟΝΑ 6. Η ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ 1945...41	
ΕΙΚΟΝΑ 7 Η ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΜΕ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 1974.....	51
ΕΙΚΟΝΑ 8. ΧΑΡΤΗΣ ΣΕΡΒΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΚΡΑΙΝΑ.....	59
ΕΙΚΟΝΑ 9. ΧΑΡΤΗΣ ΣΕΡΒΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΡΕΠΣΚΑ.	59
ΕΙΚΟΝΑ 10. ΧΑΡΤΗΣ ΜΕ ΤΑ ΣΗΜΕΡΙΝΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑΣ.....	66

Εισαγωγή : Η Γένεση.

Η ιστορία της Ευρώπης του 19ου αιώνα, σε μεγάλο βαθμό, διαμορφώθηκε από την αλληλεπίδραση του φιλελευθερισμού και εθνικισμού. Η ανάπτυξη του φιλελευθερισμού έγινε πραγματική εν μέρει, ως αντίδραση στις συντηρητικές πολιτικές που υιοθετούνταν από τρομοκρατημένες μοναρχίες στην προσπάθεια αποκατάστασης εσωτερικής και διεθνής τάξης μετά τους Ναπολεόντειους πολέμους. Οι ηγέτες των περισσότερων Ευρωπαϊκών κρατών έκαναν ότι μπορούσαν για να σταματήσουν την πρόοδο του αστικού φιλελευθερισμού, όμως αυτό που κατάφεραν μέσω των καταπιεστικών τους πολιτικών, ήταν να καταστήσουν τους φιλελεύθερους πιο αποφασισμένους για τη νίκη¹. Στα Βαλκάνια, η πρόοδος συγκρότησης εθνικής ταυτότητας των σλαβικών λαών -που ήταν υπό επικυριαρχίες Αυτοκρατοριών- βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο με την Σερβική ηγεμονία του 1830 στα όρια της σημερινής κεντρικής Σερβίας. Από την άλλη, οι υπόλοιποι μερίδα των Νοτιοσλάβων (σέρβοι, κροάτες, σλοβένοι) βρισκόταν διασκορπισμένοι εντός των ορίων της Αυστροουγγαρίας και απολάμβαναν ένα είδος αυτονομίας από τους Αψβούργους. Κύριο μέλημα του σερβικού κράτους ήταν το γεγονός πως θα καταφέρει να κερδίσει τον υπόλοιπο σερβικό κόσμο που ζούσε συμπαγές σε περιοχές της Οθωμανικής και της Αψβουργικής Αυτοκρατορίας. Στην περίπτωση των κροατών, ο στόχος, ήταν πως θα καταφέρουν οι περιοχές της Κροατίας να ενωθούν σε μια μονάδα ώστε να απελευθερωθούν από την Αυστροουγγρική κυριαρχία. Οι διανοούμενοι, ήταν οι πρώτοι που συνέβαλαν στην ιδέα εθνικής ενότητας στηρίζοντας τις απόψεις τους στα Μεσαιωνικά βασίλεια που υπήρχαν τους προηγούμενους αιώνες², και σε πολλές περιπτώσεις πραγματεύονταν μέσα από έργα τους πως οι Νοτιοσλάβοι – Σέρβοι, κροάτες, μαυροβούνιοι, σλοβένοι- είχαν κοινή καταγωγή και δικαίωμα σε δικό τους κράτος. Τις ιδεολογίες αυτές -επηρεασμένες από τον φιλελευθερισμό- τις συναντάμε σε λογοτεχνικά έργα μέσω του κινήματος των Ιλλυριστών την δεκαετία του 1830, με κύριο εκφραστή τον Ljidevit Gaj³, ο οποίος μαζί με άλλους διανοούμενους στο

¹ Burns 2006 Ευρωπαϊκή Ιστορία : Ο Δυτικός Πολιτισμός Νεότεροι Χρόνοι, σελ 552.

² Το Μεσαιωνικό βασίλειο της Κροατίας υπήρξε για πρώτη φορά τον 10^ο μέχρι το 1527 όταν κατακτήθηκε από τους Ούγγρους Αψβούργους. Από την άλλη το Σερβικό Βασίλειο υπήρχε τον 13^ο μέχρι τα μέσα του 14^{ου} αιώνα .

Aleksandar Pavkovic , The Fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans 2^{ος} Τόμος 2000 σσ8-9.

³ Αντίστοιχος Σέρβος διανοούμενος ήταν ο Vuk Karadzic ,που θεωρείται πατέρας του σερβικού διαφωτισμού. Εξέφραζε ίδιες ιδεολογίες με τον Gaj , αλλά θεωρούσε όλους τους Νοτιοσλάβους

Ζάγκρεμπ εξέδιδαν περιοδικά χρησιμοποιώντας την Στοκαβιανή διάλεκτο ⁴. Η χρήση της Στοκαβιανής διαλέκτου, η οποία ομιλούνταν – με ελάχιστες παραλλαγές- μεταξύ των Νοτιοσλάβων, έδωσε την δυνατότητα στους Ιλλυριστές να προσπαθήσουν να αφυπνίσουν και να κάνουν σαφές την διαφοροποίηση τους από τους Μαγνάρους-Ούγγρους δίνοντας έτσι το πρώτο ισχυρό ενοποιητικό έρεισμα μεταξύ των σλάβων. Ωστόσο, το Ιλλυρικό κίνημα -που αρχικά ξεκίνησε ως ένα κίνημα πολιτιστικού χαρακτήρα - δεν κατάφερε να συγκινήσει τους απλούς χωρικούς, παρά μόνο μια μικρή μερίδα μορφωμένων σλάβων και στην προσπάθεια του να αποκτήσει πολιτική υπόσταση, ηττήθηκε από τους Αυστροούγγρους μετά την αποτυχημένη επανάσταση του 1848⁵. Η Ιλλυρική ιδέα θα επανέλθει στο προσκήνιο περίπου μια δεκαετία αργότερα (1860- 1880) από τον επίσκοπο Strossmayer και τον ιστορικό Franjo Racki. Εμπνευσμένοι από την Ιλλυρική περίοδο, πραγματεύονταν πως σέρβοι και κροάτες, παρόλο που είχαν διαφορετικά ήθη, παραδόσεις και ονόματα, είχαν κοινές εθνικές ρίζες και πίστευαν ότι η ανάπτυξη ενός ενιαίου νοτιοσλαβικού πολιτισμού βασισμένο στην στοκαβιανή διαλεκτό -ως κοινή γλώσσα- θα επέφερε το αποτέλεσμα ενοποίησης των Νότιοσλάβων σε κοινό έδαφος. Στα χρόνια της δραστηριοποίησης τους, ίδρυσαν πολλά πολιτιστικά κέντρα , όπως τη Γιουγκοσλαβική Ακαδημία Επιστημών και Τεχνών το 1866 και το Πανεπιστήμιο του Ζάγκρεμπ το 1874 προάγοντας τα γιουγκοσλαβικά ιδεώδη, με στόχο την πνευματική καλλιέργεια των σλάβων , η οποία θα ευνοούσε σταδιακά την ενοποίηση σε ανεξάρτητο κράτος⁶. Όμως , ούτε ο Ιλλυρισμός του Gaj ,ούτε ο γιουγκοσλαβισμός των Strossmayer- Racki κατάφεραν να προσελκύσουν αρκετούς σλάβους ώστε να τεθούν επικεφαλής ενός μαζικούς εθνικού κινήματος, διότι δεν υπήρχαν κοινωνικές δυνάμεις που θα ευνοούνταν από αυτές τις ιδέες , πόσο μάλλον αναλφάβητων πληθυσμών που απασχολούνταν σε αγροτικές εκτάσεις και καλλιέργειες.

Την ίδια περίοδο έκανε την εμφάνιση του ο αποκλειστικός κροατικός εθνικισμός με κύριο εκφραστή τον Ante Starcevic και ήταν αντίθετος από την ιδέα του γιουγκοσλαβισμού. Η ειδοποιός διαφορά αυτής της ιδεολογίας, ήταν πως βασιζόταν στην αντίληψη ότι το κροατικό έθνος μπορεί να διατηρήσει αλώβητη την ύπαρξη του

σέρβους τόσο στο όνομα όσο και την σημασία. Batakovic, D. T. (1994). «The Balkan Piedmont: Serbia and the Yugoslav Question». *Dialogue*, Vol. 10, σελ 27.

⁴ Djokic & James Ker- Lindsay, *New Perspectives on Yugoslavia*, 2011, σελ 11-12

⁵ Ο,π σελ 12.

⁶ Ο,π σελ 12.

μόνο μέσα από ένα ανεξάρτητο κροατικό κράτος και όχι μέσω της ενοποίησης των όλων των σλάβων⁷. Ακόμη, η αντίληψη αυτή χαρτογραφούσε το κροατικό έθνος σε περιοχές τις οποίες ζούσαν όλοι νοτιοσλάβοι και σίγουρα δεν αναγνώριζε την ύπαρξη των υπολοίπων σλάβων. Στην περίπτωση των σέρβων, θεωρούσε πως το μεσαιωνικό σερβικό κράτος εκείνης της περιόδου ήταν καθαρά υπόδουλο στο κροατικό, ενώ για τους σλοβένους θεωρούσε πως ήταν κατ'ουσία κροάτες. Αναφορικά στα κείμενα του, πραγματευόταν την κροατική ανωτερότητα έναντι των σέρβων και σε πολλές περιπτώσεις τους χαρακτήριζε πνευματικά φτωχούς πασχίζοντας να γίνουν καλύτεροι. Ασπαζόταν τις ιδέες του Γάλλου Γκομπινώ περί Άριας Φυλής διατύπωσε πως, οι κροάτες κατάγονται από την σκανδιναβική φυλή, ενώ οι σέρβοι θεωρητικά είναι απόγονοι των σκλάβων⁸. Αρνιόταν την ύπαρξη των Σλοβένων αποκαλώντας τους Κροάτες των Άλπεων και τα κείμενα του παρείχαν κατηγορηματικά αντισημιτικά μηνύματα⁹. Το 1861 ήταν ένα από το ιδρυτικά στελέχη του Ακροδεξιού Κροατικού Κόμματος Δικαίου και πραγματοποιούσε επιθέσεις εναντίον σερβικών πληθυσμών εντός της Μοναρχίας.

Η μικρή σερβική Ηγεμονία που δημιουργήθηκε έπειτα από εξεγέρσεις του 1804 και 1813, κατάφερε το 1830 να κερδίσει ένα είδος αυτονομίας. Εκτός Σερβίας υπήρχαν μεγάλες σερβικές κοινότητες -ανάμεικτες με άλλες σλαβικές- που έμειναν έξω από την διαδικασία συγκρότησης του σερβικού κράτους και είχαν δεσμούς με το Βελιγράδι. Την δεκαετία του 1840, στον σερβικό πολιτικό βίο ανήλθαν άνθρωποι που διακατέχονταν από φιλελεύθερες ιδέες. Οι ιδέες αυτές συνοδευόμενες από οργανωτικές – διοικητικές μεταρρυθμίσεις, έφεραν στην εξουσία την υψηλή γραφειοκρατική ελίτ, συγκροτώντας έτσι ένα μικρό κύκλο συνεργατών του Πρίγκιπα. Επικεφαλής των συνεργατών και υπουργός εσωτερικών ήταν ο Ilija Garasanin φέρνοντας στο σερβικό πολιτικό προσκήνιο το πρόγραμμα “Nacertanije”¹⁰ στο οποίο στηρίχθηκε η εξωτερική πολιτική του Πριγκιπάτου¹¹, με

⁷ Aleksandar Pavkovic, The Fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans 2^{ος} Τόμος 2000 σελ 9.

⁸ λατινική λέξη “Servus= Σκλάβος”

⁹ Batakovic, D. T. (1994). «The Balkan Piedmont: Serbia and the Yugoslav Question». *Dialogue*, Vol. 10, σελ 39.

¹⁰ Συντάχθηκε με την βοήθεια των Βορειοσλάβων πολωνών που συσχετιζόνταν με τους σέρβους εκτός Σερβίας και είχε ως στόχο την κατάκτηση όλων των περιοχών που διέμεναν οι σέρβοι. Στην πραγματικότητα, ήταν ένα σχέδιο των πανσλαβικών κύκλων που χρηματοδοτούνταν από την Ρωσική Αυτοκρατορία με στόχο την διάλυση της Αυστροουγγαρίας και την γενικότερη ενοποίηση όλων των

βλέψεις την σημερινή νότια Σερβία, το Κόσσοβο και Μετόχια , Μακεδονία και Βοσνία – Ερζεγοβίνη. Η εξωτερική πολιτική του πριγκιπάτου κατά τις επόμενες δεκαετίες κατευθυνόταν γύρω από το πρόγραμμα του 1844 και κατά την περίοδο της δεύτερης βασιλείας του Michael Obrenovic (1860-1868) ,εστίασε στις προετοιμασίες και την οργάνωση των επαναστατών στις περιοχές της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης , οι οποίες καθοδηγούνταν από τον Pija Garasanin με απώτερο στόχο την ενοποίηση με την Σερβία για την υλοποίηση του πανσερβικού προγράμματος. Το σχέδιο δεν υλοποιήθηκε ποτέ ,καθώς το καλοκαίρι του 1868 δολοφονήθηκε ο βασιλιάς¹². Αργότερα, την περίοδο 1875-1878 με πολλές δυσκολίες κατάφερε να επεκτείνει τα σύνορα της, κατακτώντας την Νίσσα φτάνοντας μέχρι το Κοσσυφοπέδιο και την Πρίστινα¹³. Παρ'όλες τις εδαφικές της επιτυχίες, την περίοδο 1878-1903, θα βρίσκεται υπό τον πλήρη έλεγχο της Αυστροουγγαρίας και προκειμένου να αναγνωριστεί ως ανεξάρτητο βασίλειο για να της επιτραπεί η είσοδος στις Ευρωπαϊκές αγορές , ήταν υποχρεωμένη να διακινεί όλες τις εξαγωγές της από το έδαφος της Μοναρχίας, ώστε να πληρώνει τελωνειακά έξοδα και δασμούς. Ακόμη , ο φιλοαυστριακός οίκος Obrenovic από το 1880-1903 ,με τις πολιτικές του, απέτρεπε οποιαδήποτε προσπάθεια συνεργασίας των σέρβων με γιουγκοσλάβους ακτιβιστές της Κροατίας και μόνο με την ανατροπή και εγκαθίδρυση στο θρόνο του Βασιλιά Πέτρου του οίκου των Καραγεώργεβιτς, θα αναγεννηθεί εκ νέου η ιδέα για σερβικές αξιώσεις εκτός Σερβίας. Από το 1903 και μέχρι την κήρυξη του Μεγάλου πολέμου το 1914 οι σχέσεις μεταξύ Σερβίας και Αυστροουγγαρίας σταδιακά θα δυσχεραίνουν . Ήδη, η άνοδος του Βασιλιά Πέτρου αποτέλεσε νοητά ,το πρώτο δείγμα ρήξης μεταξύ τους, μιας και ο νέος Βασιλιάς ήταν φιλογαλλικός/ φιλοσυμμαχικός τόσο στο νόημα όσο και στην σημασία¹⁴. Με την άνοδο του νέου βασιλιά, η Σερβία θα επιδιώξει να υλοποιήσει το Σερβικό Ζήτημα και την ένωση

σλάβων. Από την Πολωνία μέχρι την Βουλγαρία. Περί "Nacertajie" Βλέπε : Batakovic, D. T. (1994). «The Balkan Piedmont: Serbia and the Yugoslav Question». *Dialogue*, Vol. 10 σελ : 29.

¹¹ Ο,π σελ 25.

¹² Ο,π σελ 26.

¹³ Η περίοδος 1875-1878 είναι γνωστή ως η κρίση του Ανατολικού ζητήματος με κορυφαίο γεγονός τον Ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1877 και οι συνθήκες του Αγίου Στεφάνου και Βερολίνου το 1878. Εγκαθιδρύθηκαν για πρώτη φορά τα κράτη της Βουλγαρίας και Ρουμανίας, ενώ η Σερβία και το Μαυροβούνιο κέρδισαν την πλήρη διεθνώς αναγνωρισμένη ανεξαρτησία, αλλά θα ήταν υπό Αυστροουγγρική εποπτεία. «Περί Ανατολικού Ζητήματος 1875-1878» Βλέπε : Batakovic, D. T. (1994). «The Balkan Piedmont: Serbia and the Yugoslav Question». *Dialogue*, Vol. 10 σς32-34.

¹⁴ Ο οίκος Καραγεώργεβιτς βρισκόταν εξόριστος στην Γαλλία (καθόλη την διάρκεια του αιώνα όταν ανέβαινε στον θρόνο της Σερβίας ο αντίπαλός οίκος των Ομπρένοβιτς ο οποίος ήταν φιλοαυστριακός) , πράμα που επεξηγεί πως μεγάλωσε με τα γαλλικά ιδεώδη. Η Γαλλία ήταν στο συμμαχικό συνασπισμό με τις Βρετανία & Ρωσία ,οι οποίες ήταν πολιτικά και φιλοσοφικά εναντίον των Κεντρικών Δυνάμεων Γερμανίας & Αυστροουγγαρίας.

όλων των σέρβων εκτός Σερβίας με πρωταρχικό στόχο τα εδάφη της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης¹⁵. Στην προσπάθεια αυτή, η κατάσταση θα φτάσει οριακά ένα βήμα πριν την πολεμική σύρραξη με την Μοναρχία το 1908 και μόνο με την παρέμβαση των Δυνάμεων θα αποτραπεί μια γενικευμένη σύγκρουση¹⁶. Λίγο αργότερα, προς τα τέλη του 1911 με καθοδήγηση των Δυνάμεων η Σερβία έλαβε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913 όπου επέκτεινε επίσημα το βασίλειο της προς την Μακεδονία. Οι νίκες της Σερβίας είχαν ως αποτέλεσμα να αυξηθεί το κύρος και η επιρροή στις σλαβικές επαρχίες της Αυστροουγγαρίας, η οποία παρατηρούσε με ανησυχία τον γείτονά της να επεκτείνεται και αργά ή γρήγορα μια πολεμική σύγκρουση μεταξύ τους ήταν δεδομένη.

Στις αρχές του νέου αιώνα, μια νέα αντίληψη της γιουγκοσλαβικής ιδέας αναπτυσσόταν. Η νέα παράμετρος του γιουγκοσλαβισμού επεδίωκε να προωθήσει την εθνική ενότητα, η οποία πλέον δεν στηριζόταν μόνο σε κοινά γλωσσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, αλλά εξασφάλιζε και πρόσφερε ένα πολιτικό πλαίσιο που έδινε την δυνατότητα αμφισβήτησης της κυριαρχίας των Αψβούργων φέροντας στο προσκήνιο νέα πολιτικά κινήματα με ανανεωμένα ιδεώδη¹⁷. Οι κακές συνθήκες διαβίωσης των σλάβων εντός της Μοναρχίας το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα είχαν ως αποτέλεσμα τη δυσaráσκεια και την ανάγκη για κοινωνικοπολιτική αλλαγή¹⁸. Διανοούμενοι, φοιτητές και ριζοσπάστες πολιτικοί έφεραν στο νοτιοσλαβικό προσκήνιο την πολιτική έκφραση της «Νέας Πορείας» εκφράζοντας

¹⁵ Dejan Djokic & James Ker- Lindsay, New Perspectives on Yugoslavia 2011, σελ 14.

¹⁶ Βοσνιακή Κρίση 1908: η Αυστροουγγαρία -βλέποντας τις προσπάθειες της Σερβίας να διπλασιάσει το Βασίλειο της εοφθαλμιώντας τη Βοσνία Ερζεγοβίνη- προχώρησε σε προσάρτηση των περιοχών δίνοντας οριστική λύση στο σερβικό ζήτημα. . Οι δυνάμεις της Αντάντ παρόλο που είχαν κλίση προς την Σερβία αδυνατούσαν να διεξάγουν πόλεμο με τις Κεντρικές Δυνάμεις. Η Ρωσία, ως προστάτης των σλάβων απειλούσε την Βιέννη με πόλεμο. Όταν η Γερμανία διαβεβαίωσε την ολοκληρωτική της στάση υπέρ της Αυστρίας, αρνήθηκε οποιαδήποτε ανάμειξη, διότι δεν είχε ανακάμψει από τον Ιαπωνικό πόλεμο του 1904. Οι άλλες Δυνάμεις ήταν απροετοίμαστες, η Γαλλία είχε επικεντρωθεί στο Μαρόκο, θεωρώντας πως η υποχώρηση και ενίσχυση της Σερβίας θα έχανε το πλεονέκτημα της από την Γερμανία, ενώ η Βρετανία απείχε λόγω αναταραχών στο εσωτερικό της. Η Αυστρία ήταν ελεύθερη να αντιμετωπίσει το ζήτημα χωρίς καμία παρέμβαση, σαφώς ανώτερη, στάθμευσε περίπου 1,2 εκατομμύρια στρατιώτες στα σύνορα μεταξύ Σερβίας-Μαυροβουνίου και το παραμικρό θα οδηγούσε σε πόλεμο. Η Σερβία έπαιτα από συμβουλή των Δυνάμεων αποδέχτηκε επίσημα την Αυστριακή προσάρτηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης. Burns 2006 Ευρωπαϊκή Ιστορία : Ο Δυτικός Πολιτισμός Νεότεροι Χρόνοι, σελ 798.

¹⁷ Dejan Djokic & James Ker- Lindsay, New Perspectives on Yugoslavia 2011, σελ 13.

¹⁸ Ο Κυβερνήτης Herdervary (ban) της κροατικής μπανοβίνας, από την δεκαετία του 1880 εκμεταλλευόταν την οικονομική ανάπτυξη των σλάβων προς όφελος του και με την πολιτική του διαίρει και βασίλευε ενίσχυε τον ανταγωνισμό μεταξύ κροατών και σέρβων αστών. Σε πολλές περιπτώσεις φορολογούσε όποτε επιθυμούσε περισσότερο τους κροάτες από ότι τους σέρβους και το ανάποδο και σε καμία περίπτωση δεν λάμβανε μέτρα για την στήριξη των σλάβων αστών έναντι των ευπορότερων αυστροουγγρικών κύκλων.

ανοιχτά πως σέρβοι, κροάτες και σλοβένοι ήταν ένας λαός. Αυτό το κίνημα ξεκίνησε από το μέσα του 1890 με κύριο εκπρόσωπο τον Franjo Supilo και η πολιτική πρακτική του κινήματος ήταν να αναζωογονήσει τις σχέσεις μεταξύ σλάβων της μοναρχίας, έπειτα των πρακτικών διχασμών του Herdervary, ενώ ταυτόχρονα καλούσε για κοινή συνεργασία των νοτιοσλάβων προκειμένου να λυθεί το γιουγκοσλαβικό ζήτημα πέρα από το όρια της Μοναρχίας¹⁹. Οι θέσεις της «Νέας Πορείας» κυριάρχησαν στο πολιτικό βίο μεταξύ των Νοτιοσλάβων της Αυστροουγγαρίας μέχρι την έναρξη του Μεγάλου Πολέμου το 1914.

Εικόνα 1 -Χάρτης Βαλκανίων 1913.

Κεφάλαιο 1^ο Βασίλειο Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων (1914-1918).

Απαρχές Παγκόσμιου Πολέμου και οι πιέσεις στα Βαλκάνια.

Τον Αύγουστο του 1914 ξέσπασε ο Μεγάλος Πόλεμος. Ξεκίνησε αρχικά ως Ευρωπαϊκός και σύντομα επεκτάθηκε στην Εγγύς Ανατολή ενώ περιορισμένες συγκρούσεις έλαβαν χώρα και σε άλλες ηπείρους και με την είσοδο της Αμερικής το 1917 μετατράπηκε σε Παγκόσμιος. Αφορμή για την έκρηξη του ήταν η δολοφονία του αρχιδούκα Φραγκίσκο Φερδινάνδου²⁰ στο Σαράγιεβο στις 28 Ιουνίου. Ο δολοφόνος ήταν ο Γαβριήλ Πρίνσιπ όργανο σέρβων εθνικιστών υποκινούμενο από

¹⁹ Dejan Djokic & James Ker- Lindsay, New Perspectives on Yugoslavia 2011, σελ 13.

²⁰ επρόκειτο σύντομα να γίνει Αυτοκράτορας της Αυστρίας

την μυστική οργάνωση «Μαύρη Χείρα» (Crna Ruka)²¹. Ο Φραγκίσκος-Φερδινάνδος επρόκειτο να στεφθεί αυτοκράτορας και επιδίωκε να προχωρήσει σε αλλαγή της Δυναδικής Μοναρχίας σε Τριαδική²². Εκτός από την Αυστριακή και την Ουγγρική επρόκειτο να εγκαθιδρυθεί μια τρίτη αποτελούμενη από Σλάβους (θα συμπεριλάμβανε και τους Κροάτες και Σλοβένους), δίνοντας οριστική λύση του οράματος της ενοποίησης. Η επιδίωξη της Γιουγκοσλαβικής ενοποίησης έθετε εμπόδια επιρροής των Κεντρικών Δυνάμεων στα Βαλκάνια και ως επί το πλείστο την έξοδο προς την Μεσόγειο. Επομένως, για τη Αυστροουγγαρία η δολοφονία του Φερδινάνδου αποτέλεσε μια επίφαση-αφορμή για την κήρυξη πολέμου στη Σερβία, φιλοδοξώντας να συντρίψει έναν γεωπολιτικό ανταγωνιστή που αποτελούσε σύμμαχο-πελάτη της Ρωσίας αλλά και δύναμη υπονομευτική της συνοχής της Αυστροουγγαρίας.

Στη Σερβία, η διαδικασία ενοποίησης του σερβικού λαού βρισκόταν σε πρώιμο στάδιο με την προσάρτηση των εδαφών Κοσσυφοπέδιου, Σαντζακιού του Νόβι Παζάρ και της περιοχής της Βόρειας (ή σερβικής) Μακεδονίας. Η υλοποίηση των σερβικών στόχων περνούσε σε διεθνή επίπεδο μέσω των σχέσεων με την Ρωσία, υπογράφοντας ήδη το 1912 μνημόνιο στήριξης, περιορίζοντας έτσι τον παγερμανικό ιμπεριαλισμό και την διείσδυσή προς την Ανατολή²³. Για την Ρωσία το μνημόνιο προσέφερε την δυνατότητα παρουσίας μόνο στα δυτικά Βαλκάνια²⁴.

Σε πρώτο στάδιο, λίγο πριν την επίσημη κήρυξη του Πολέμου, η Σερβία σχεδόν απροετοίμαστη δέχτηκε όλους τους Αυστροουγγρικούς όρους για επίλυση του

²¹ Παρακρατική οργάνωση που ιδρύθηκε το 1901 με βασικό στόχο την εδαφική επέκταση της Σερβίας ώστε να συμπεριλάβει στα σύνορά της όλους τους σερβικούς πληθυσμούς. Βασιζόταν στη μυστική-συνωμοτική δράση και δεν δίσταζε να χρησιμοποιεί ακόμα και τρομοκρατικά μέσα. Το 1911 επί της ουσίας συγχωνεύτηκε με τη νέα παρακρατική οργάνωση «Ενωση ή Θάνατος».

²² Burns 2006, Σελ 803.

²³ Η Γερμανία προσπαθούσε να πετύχει στην Ηπειρωτική Ευρώπη στόχους που η Βρετανία και η Γαλλία είχαν πετύχει τους προηγούμενους αιώνες στην Ασία και Αφρική. Από την αρχή του Πολέμου η Γερμανική ηγεσία αποσκοπούσε στην δημιουργία μιας άπειρα διευρυμένης αυτοκρατορίας με δορυφορικά κράτη, όπως η Πολωνία, το Βέλγιο, η Ολλανδία, τα Βαλκανικά κράτη και η Τουρκία, εγκαθιδρύοντας έτσι μια μεγάλη σφαίρα επιρροής ανάλογη με εκείνη των ΗΠΑ στο δυτικό ημισφαίριο. Burns, 2006, Σελ 802.

²⁴ Η Βουλγαρία βρισκόταν υπό γερμανική επιρροή με βασιλιά Φερδινάνδο Α της δυναστείας Coburg. Η Ελλάδα είχε δυναστικές διασυνδέσεις με τη Γερμανία μέσω του Βασιλιά Κωνσταντίνου Α. Η Τουρκία βρισκόταν υπό Γερμανικό οικονομολογικό έλεγχο.

ζητήματος²⁵. Αργότερα, αφού ξέσπασαν οι εχθροπραξίες , η Σερβία ασκούσε εξωτερική πολιτική βασιζόμενη στην ιδέα του 19^{ου} αιώνα προσδοκώντας -μέσω της στήριξης των Συμμάχων - να κερδίσει και να ενοποιήσει περιοχές που κατοικούνταν από Σέρβους. Τον πρώτο χρόνο του Πολέμου, ο σερβικός στρατός κατάφερε μετά βίας να κρατήσει τις θέσεις του έναντι των σαφώς ανώτερων και πολυάριθμων αυστριακών στρατευμάτων. Όμως η κοινή επίθεση βουλγαρικών, αυστρουγγικών και γερμανικών στρατευμάτων, τον Φθινόπωρο του 1915, είχε ως αποτέλεσμα την κατάκτηση της σερβικής επικράτειας και την διαφυγή της κυβέρνησης Pasic στην Κέρκυρα²⁶. Στο δεύτερο έτος του Πολέμου, υπήρχαν δύο σημαντικά γεγονότα που σημάδεψαν την πρόοδο της σλαβικής ενοποίησης. Πρότερα, η μυστική συμφωνία του Λονδίνου 1915 μεταξύ Ιταλίας-Αντάντ, με σκοπό την ιταλική είσοδο στον πόλεμο στο πλευρό των συμμάχων, και δεύτερο η σύσταση της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής, για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των Σλάβων της Μοναρχίας έναντι στα συμφέροντα των Δυνάμεων. Η Ιταλία, διαβλέποντας αφενός τη ρωσική προσπάθεια ελέγχου των στενών του Βοσπόρου και αφετέρου την προσπάθεια επέκτασης της Σερβίας προς την Αδριατική, εκτιμούσε πώς διακυβεύονταν δικά της ζωτικά συμφέροντα στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Η ιταλική κυβέρνηση, ήδη πριν την έκρηξη του Πολέμου, φιλοδοξούσε να καταλάβει περιοχές της Αυστροουγγαρίας που ο καθολικισμός είχε ριζώσει μεταξύ των πληθυσμών και με την έναρξη του Πολέμου, η Αντάντ προσπάθησε να προσελκύσει στις τάξεις της και την Ιταλία. Η Ιταλία απαιτούσε τις περιοχές Τρεντίνο και το μεγαλύτερο μέρος των Δαλματικών ακτών, καθώς θεωρούσε τα εν λόγω εδάφη ως αλύτρωτες περιοχές²⁷, στοχεύοντας την υλοποίηση της Ιταλικής Μεγάλης Ιδέας. Τον Απρίλιο του 1915 με την υπογραφή της μυστικής συμφωνίας του Λονδίνου, η Αντάντ παραχώρησε το δικαίωμα στην Ιταλία να καταλάβει εκείνες τις περιοχές, ενώ η Αλβανία θα διαμοιράζονταν μεταξύ της Σερβίας, Μαυροβουνίου και Ελλάδας.²⁸

²⁵ Τον Ιούλιο η αυστριακή κυβέρνηση επέδωσε στη σερβική αυστηρή τελεσίγραφο με έντεκα απαιτήσεις, καθώς Αυστριακοί αξιωματούχοι διεξήγαν έρευνες που επιβεβαίωσαν τις υποψίες τους ότι η συνομοσία είχε σερβική προέλευση. Εντός των απαιτήσεων περιλαμβάνονταν απαιτήσεις όπως , κλείσιμο των αντιαυστριακών εφημερίδων στη Σερβία , εξάρθρωση μυστικών εθνικιστικών οργανώσεων , εκδίωξη από κρατικές θέσεις και το στρατό άτομα που διεξήγαγαν αντιαυστριακή προπαγάνδα. Burns, 2006, σελ 804.

²⁶ Aleksandar Pavkovic, *The Fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans*, Σελ 21.

²⁷ Στον Αυστροιταλικό πόλεμο του 1866, η Ιταλία έχασε εκείνες τις περιοχές.

²⁸ Sotirovic V. B., *Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, 1914-1918*, 2007. Σελ37.

Λίγες μέρες αργότερα, αφού έγινε γνωστή η συμφωνία Ιταλίας– Ανταντ συστάθηκε η Γιουγκοσλαβική Επιτροπή²⁹, ως απάντηση των Σλάβων της Δυναδικής Μοναρχίας έναντι των Ιταλικών φιλοδοξιών. Οι ιδρυτές ήταν οι κροάτες Frano Supilo, Ante Trumbic και Ivan Maestorovic καταγόμενοι από την Δαλματία και εξόριστοι από την αρχή του Πολέμου στο Παρίσι. Ο κύριος στόχος ήταν να γίνει σαφές στις Μεγάλες Δυνάμεις ότι οι Σλάβοι της Αυστρίας ήταν κατά της συμφωνίας του Λονδίνου. Με την ίδρυση της, αποσκοπούσε σε ακύρωση της συμφωνίας και στην αναγνώριση δικού της αντιπροσωπευτικού ρόλου, με ενεργή διπλωματική συμμετοχή στη μελλοντική μεταπολεμική ειρηνευτική διάσκεψη. Στόχος της, ήταν η δημιουργία ενός ενιαίου νοτιοσλαβικού έθνους βασισμένο στην εθνική ισότητα των Νοτιοσλάβων . Στις προσπάθειες προσέλκυσης της Σερβικής Κυβέρνησης για διαπραγματεύσεις περί του νέου κράτους , η Γιουγκοσλαβική Επιτροπή σκόπευε, σε πρώτο στάδιο, να αναγνωρίσει τη Σερβία μόνο ως εταίρο, προκειμένου να υπάρχει ισότητα στις μεταξύ τους διαπραγματεύσεις. Η αναγνώριση της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής ως ανεξάρτητη πολιτική οργάνωση και αντιπροσωπευτικό όργανο των σλάβων της Αυστροουγγαρίας, θα έδινε την ισχύ στους σλάβους της Αυστροουγγαρίας να αντιμετωπίζονται από την Σερβική Κυβέρνηση ως ισότιμα συστατικά στην σύσταση του νέου κράτους³⁰ . Οι σλάβοι της Αυστροουγγαρίας έχοντας παλαιότερη εμπειρία κακομεταχείρισης από τα χρόνια της Αυστριακής επικυριαρχίας ήθελαν να αποφύγουν οπωσδήποτε το ίδιο στο νέο μεταπολεμικό κράτος. Επομένως , η Γιουγκοσλαβική Επιτροπή επεδίωκε την δημιουργία και την αναγνώριση των ανεξάρτητων κρατών της Σερβίας, Σλοβενίας και Κροατίας ως ομοσπονδιακές ενότητες στα πλαίσια του κοινού σλαβικού κράτους.

Η στάση της Σερβικής Κυβέρνησης Pasic ήταν αντίθετη απέναντι στον ρόλο , την δημιουργία και τα αιτήματα της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής. Τους πρώτους μήνες του Πολέμου, η Σερβική Κυβέρνηση οργάνωσε και καθοδήγησε υψηλόβαθμα μέλη της αυστρουγγρικής κρατικής διάιτας με στόχο την εξάπλωση της φιλογιουγκοσλαβικής προπαγάνδας προς όφελος της. Ακόμη , σε καμιά φάση των- μέχρι τότε- γεγονότων η Σερβική Κυβέρνηση οραματίστηκε την Γιουγκοσλαβική Επιτροπή ως ανεξάρτητη πολιτική οργάνωση και επομένως δεν την αναγνώριζε ως

²⁹ Στην αρχή ονομαζόταν Κροατική Επιτροπή και ιδρύθηκε στην Ρώμη, μετά την γνωστοποίηση της μυστικής συμφωνίας μετονομάστηκε σε Γιουγκοσλαβική Επιτροπή προσελκύοντας την Σερβική Κυβέρνηση.

³⁰ Sotirovic V. B., Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, 1914-1918, 2007. Σελ43

αντιπροσωπευτικό νομικό όργανο των σλάβων της Μοναρχίας. Αντίθετα, την αναγνώριζε μόνο ως σύμμαχο φοβούμενη την πιθανότητα Κροατικής ανεξαρτησίας. Στην πραγματικότητα, ο Pasic επικαλούνταν τον αγώνα της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής προκειμένου να πείσει τις Συμμαχικές Δυνάμεις στον διαμελισμό της Αυστροουγγαρίας διαβεβαιώνοντας, πως μελλοντικά το νέο σερβικό κράτος θα αποτελούσε φραγμό στις γερμανοαυστριακές φιλοδοξίες για την κάθοδο στην Μεσόγειο³¹. Από την άλλη, η Γιουγκοσλαβική Επιτροπή μετά την γνωστοποίηση της μυστικής συμφωνίας του 1915 λειτουργούσε με δικές της πρωτοβουλίες και παρόλο που δεν αναγνωριζόταν από την Αντάντ ως εκπρόσωπος των σλάβων της Μοναρχίας είχε πρακτικό ρόλο στις επαφές με την Σερβική Κυβέρνηση. Οι βλέψεις της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής περνούσαν μέσω των επαφών με Σερβική Κυβέρνηση, η οποία εκβίαζε τον Pasic να λειτουργήσει λαμβάνοντας υπόψη τα συμφέροντα των σλάβων της Μοναρχίας με πρόσχημα, πως οι Κροάτες θα ζητούσαν την υποστήριξη της δύσης για την σύσταση ενός ανεξάρτητου καθολικού κράτους, με φυσικά όρια μέχρι τη σημερινή Ερζεγοβίνη³². Στην πραγματικότητα, η πίεση της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής ήταν εύστοχη, καθώς την ίδια περίοδο, οι Συμμαχικές Δυνάμεις προχώρησαν σε επαναχάραξη των συμφερόντων στην περιοχή των Βαλκανίων. Η Γαλλία και Βρετανία για την αποφυγή συμφωνίας Ρωσίας – Γερμανίας σύναψαν μυστική συμφωνία με την Τσαρική Ρωσία διαβεβαιώνοντας πως μεταπολεμικά η Κωνσταντινούπολη και τα Δαρδανέλλια θα βρίσκονταν υπό Ρωσική επιρροή³³. Αναφορικά με την Ιταλία, προκειμένου να υλοποιηθεί η Συμφωνία του Λονδίνου, οι Συμμαχικές Δυνάμεις εξέταζαν το ενδεχόμενο σύστασης ενός καθολικού κροατικού κράτους -φιλικά προσκείμενο προς την Ιταλία- που θα αποτελούνταν από Αυστροουγγρικά εδάφη περιορίζοντας έτσι τη Ρωσική επιρροή στα Βαλκάνια. Παρ'όλες τις πιέσεις που δεχόταν η Σερβική Κυβέρνηση, συνέχιζε να μην αναγνωρίζει τη Γιουγκοσλαβική Επιτροπή ως εκπρόσωπος των σλάβων της Μοναρχίας, επιδιώκοντας να καταστεί ως ο μοναδικός πολιτικός εκπρόσωπος ολόκληρου του νοτιοσλαβικού πληθυσμού και διαδραματίζοντας ηγετικό ρόλο στην δημιουργία του νέου Γιουγκοσλαβικού κράτους στη μεταπολεμική διάσκεψη ειρήνης³⁴.

³¹ Ο,π Σελ. 44

³² Μεγάλοι Σερβικοί πληθυσμοί κινδύνευαν να μείνουν εκτός Σερβίας.

³³ Sotirovic V. B., Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, 1914-1918, 2007. Σελ 50.

³⁴ Ο,π Σελ 45.

Εικόνα 2. Ιταλικές φιλοδοξίες με την Συμφωνία του 1915.

Αλλαγή σχέσεων Σερβικής Κυβέρνησης- Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής και η Διακήρυξη της Κέρκυρας 1917.

Όπως είναι γνωστό, από την αρχή του Πολέμου, η Σερβική Κυβέρνηση προσπαθούσε να εντάξει όλους τους σέρβους σε κοινό κράτος προάγοντας ως κύρια εξωτερική πολιτική την ιδέα της Μεγάλης Σερβίας επιδιώκοντας έτσι την οριστική λύση του σερβικού ζητήματος. Με την είσοδο της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής στο πολιτικό προσκήνιο στα τέλη του 1914 καθώς και οι σκέψεις των Συμμαχικών Δυνάμεων για επαναχάραξη της Ευρώπης, έγινε αντιληπτό στον Pasic πως μεγάλος αριθμός σερβικών πληθυσμών κινδύνευαν να μείνουν εκτός Σερβίας. Γνωρίζοντας λοιπόν τους κινδύνους που ελλόχευαν, συνειδητοποίησε πως η δημιουργία ενός κοινού νοτιοσλαβικού κράτους ήταν η μόνη επιλογή σε περίπτωση που η ιδέα της Μεγάλης Σερβίας ήταν αδύνατο να επιτευχθεί. Στην πρόοδο του Γιουγκοσλαβικού ζητήματος υπήρχαν τρία γεγονότα που μετέβαλαν τις σχέσεις Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής - Σερβικής Κυβέρνησης οδηγώντας σε αναγκαίες διαπραγματεύσεις και στην Διακήρυξη της Κέρκυρας το 1917. 1) η Ρωσική Επανάσταση του 1917 με την πτώση της Τσαρικής Ρωσίας. 2) Η προ πυλών κατάρρευση της Αυστροουγγαρίας, καθώς με την είσοδο των ΗΠΑ στον Πόλεμο έγινε φανερό, πως οι Κεντρικές Δυνάμεις θα

ηττηθούν. 3) Η ιταλική διπλωματική και στρατιωτική εκστρατεία στην Αλβανία και την Ήπειρο³⁵.

Η πρώτη και η πιο σημαντική πολιτική που ανάγκασε την Σερβική Κυβέρνηση να αλλάξει στάση απέναντι στη Γιουγκοσλαβική Επιτροπή ήταν η Ρωσική Επανάσταση τον Μάρτιο του 1917, όπου η ιδέα της Μεγάλης Σερβίας φαινόταν πιο δύσκολη από ποτέ. Πριν το 1917, η Τσαρική Ρωσία -ως παραδοσιακός σύμμαχος της Σερβίας- μέσω της δραστηριοποίησης της στη συμμαχία με την Αντάντ επεδίωκε όσο το δυνατόν περισσότερες εδαφικές αξιώσεις για την Σερβία ευνοώντας κατά κύριο λόγο την ιδέα της Μεγάλης Σερβίας, αντί εκείνη του Γιουγκοσλαβικού κράτους. Η ενοποίηση θα δημιουργούσε τον κίνδυνο χαλάρωσης των ορθόδοξων δεσμών ,καθώς το μεγαλύτερο μέρος των Κροατοσλοβένων ήταν καθολικοί. Η θέση της Ρωσίας άλλαξε σταδιακά μετά την πτώση του τσαρικού καθεστώτος τον Φεβρουάριο του 1917³⁶ και ιδιαίτερα μετά την εξέγερση των Μπολσεβίκων το 1917, όταν σε μεγάλο βαθμό αποσύρθηκε από τις διεθνείς εξελίξεις³⁷ . Για τη Σερβία, η καθεστωτική αλλαγή στη Ρωσία και η τελική αποχώρησή της από τις εχθροπραξίες αποτέλεσε διπλωματικό πλήγμα, καθώς διαφαινόταν πως δεν υπήρχε κάποια Δύναμη να την στηρίξει ενεργά. Ακόμη ,η προ πυλών κατάρρευση της Μοναρχίας ,είχε ως αποτέλεσμα τον Μάιο του 1917 ,οι Ρωμαιοκαθολικοί Σλάβοι - όντας σε υψηλόβαθμες θέσεις στο Αυτοκρατορικό Συμβούλιο της Βιέννης- να συσπειρωθούν ιδρύοντας την Γιουγκοσλαβική Λέσχη επιζητώντας αλλαγή στην οργάνωση της Αυτοκρατορίας³⁸. Στην ουσία, η Διακήρυξη της Βιέννης αποτέλεσε αίτημα για μεταβολή της διπλής μοναρχίας σε τριπλή και σύμφωνα με αυτή να υφίσταντο 3 ομοσπονδιακές μονάδες της Αυστρίας, της Ουγγαρίας και των Κροατοσλοβένων. Η αναδιοργάνωση της εσωτερικής δομής στην Αυτοκρατορία έδινε την δυνατότητα επιβίωσης του Κροατοσλοβένικου κρατιδίου μετά τον Πόλεμο, ενώ η διακήρυξη βασίστηκε στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών και στα κροατικά ιστορικά δικαιώματα³⁹. Κατά συνέπεια, η διακήρυξη ήταν ενάντια στα σερβικά συμφέροντα

³⁵ Sotirovic V. B., Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, 1914-1918, 2007. Σέλ 61.

³⁶ Η προσωρινή κυβέρνηση Κερένσκι έκανε εμφανές, πως η Ρωσία είναι υπέρ της ιδέας του Γιουγκοσλαβικού κράτους στα Βαλκάνια ως ύψιστη λύση του σλαβικού ζητήματος εφόσον αποτελέσει φραγμό κατά της Γερμανίας.

³⁷ Sotirovic V. B., Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, 1914-1918, 2007. Σέλ61.

³⁸ Ο,π σελ 62.

³⁹ Οι κροάτες κατείχαν δικό τους βασίλειο από τον 9ο αιώνα μέχρι και τα τέλη του 11ου όταν υπέγραψαν συνθήκη συγχώνευσης με την Ουγγαρία.

και σε περίπτωση εφαρμογή της κινδύνευε με ενσωμάτωση στο νέο κρατικό μόρφωμα πολυάριθμός σερβικός πληθυσμός, ενώ από την άλλη η Γιουγκοσλαβική Επιτροπή μεταπολεμικά δεν ήθελε σε καμία περίπτωση οι σλάβοι να βρίσκονται υπό την επικυριαρχία των Αψβούργων. Από τις αρχές του 1917, η Σερβική Κυβέρνηση και -πολύ περισσότερο- η Γιουγκοσλαβική Επιτροπή απειλούνταν από τις ιταλικές φιλοδοξίες στα δυτικά Βαλκάνια. Οι ιταλοί ύστερα από επανειλημμένες διπλωματικές και στρατιωτικές δραστηριότητες στην Αλβανία και την Ήπειρο καθοδηγούσαν την Αλβανία προκειμένου να επεκτείνει την κυριαρχία της εις βάρος -του κατεκτημένου από 1915- Σερβικού Βασιλείου εποφθαλμιώντας τις περιοχές του Κοσσόβου - Μετόχια , Δυτικής Μακεδονίας μέχρι την Νότια Ήπειρο. Αυτή η εξέλιξη θα σήμαινε μεταπολεμικά την αμφισβήτηση των εδαφών της Σερβίας που κέρδισε κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους το 1912-13⁴⁰. Στην πραγματικότητα, η Ιταλία μετά την ήττα στον αποικιακό πόλεμο του 1896 στην Αιθιοπία, φιλοδοξούσε να καταστήσει προτεκτοράτο το νεοσύστατο –από το 1912- Αλβανικό κράτος στοχεύοντας στον πλήρη έλεγχο της Αδριατικής Θάλασσας. Οι ιταλικές εδαφικές επιδιώξεις στην Βαλκανική χερσόνησο ήταν ένας από τους πιο σημαντικότερους λόγους, ώστε οι Σερβική Κυβέρνηση και Γιουγκοσλαβική Επιτροπή να προχωρήσουν σε σύγκληση για την Διάσκεψη της Κέρκυρας . Οι δυο πλευρές επεδίωκαν να γνωστοποιήσουν δημοσίως την σύσταση του ενιαίου νοτιοσλαβικού κράτους στα κεντρικά και δυτικά Βαλκάνια προκειμένου να αμυνθούν από τις ιταλικές φιλοδοξίες.

Η Γιουγκοσλαβική Επιτροπή από την αρχή του Πολέμου επεδίωκε μια επίσημη διπλωματική επαφή με την Σερβική Κυβέρνηση προκειμένου να αποκτήσει πολιτική υπόσταση. Η ιδέα της διάσκεψης ξεκίνησε τον Μάιο του 1917 από τον Pasic και έπειτα από πρόσκληση, ο πρόεδρος της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής Supilo κατέφθασε στην Κέρκυρα , με σκοπό τη σύναψη διμερούς συμφωνίας για την ίδρυση του νέου κράτους. Με αυτή την κίνηση , η Γιουγκοσλαβική Επιτροπή αναγνωριζόταν επίσημα από την Σερβική Κυβέρνηση ως συνομιλητή και ισότιμο πολιτικό υποκείμενο στην διαδικασία ενοποίησης. Από την άλλη, η Σερβική Κυβέρνηση κέρδισε από την Γιουγκοσλαβική Επιτροπή την αναγνώριση ως ο μοναδικός αντιπροσωπευτικός θεσμός του Νοτιοσλαβικού πληθυσμού στο διεθνές σύστημα⁴¹. Οι απώτεροι στόχοι τόσο της Σερβικής Βασιλικής κυβέρνησης όσο και της

⁴⁰ Ο,π σελ 64.

⁴¹ Sotirovic V. B., Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, 1914-1918, 2007. Σελ 60

Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής ήταν η δημιουργία ενός ενιαίου κράτους μετά τον Πόλεμο, αλλά η καθεμία με διαφορετικό τρόπο. Σημαντικότερη διαφορά ήταν ο τρόπος συγκρότησης του νέου κράτους, καθώς η Γιουγκοσλαβική Επιτροπή ήθελε την ομοσπονδιακή συγκρότηση, ενώ η Σερβική Κυβέρνηση τον συγκεντρωτικό τρόπο διακυβέρνησης. Οι συζητήσεις ξεκίνησαν τον Ιούνιο και οριστικοποιήθηκαν ένα μήνα μετά και κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων υπήρχαν τρία κρίσιμα ερωτήματα αναφορικά με την ίδρυση του νέου κράτους. 1) Το ζήτημα της εσωτερικής οργάνωσης. 2) Η διαδικασία της ενοποίησης και 3) Η ονομασία του νέου κράτους. Από την άλλη, οι διαβουλεύσεις βασίστηκαν 1) στην εθνική ενότητα των Σέρβων και 2) στην αυτοδιάθεση των λαών της περιοχής που θα συναπάρτιζαν το νέο γιουγκοσλαβικό κράτος⁴². Αναφορικά με την οργάνωση, το πολίτευμα του νέου κράτους θα ήταν συνταγματικό, δημοκρατικό με κοινοβουλευτική μοναρχία, υπό τον Βασιλικό Οίκο Καραγεώργεβιτς, ενώ η συντακτική συνέλευση θα εκλέγονταν από ειδική πλειοψηφία. Για την αποφυγή εσωτερικών ταραχών και την επανάσταση πληθυσμών προβλεπόταν τοπική αυτονομία -στον βαθμό που δεν θα ταρασσόταν η ευημερία του νέου βασιλείου- στα ομόσπονδα κρατίδια βασισμένη στις κοινωνικές και οικονομικές αρχές. Η ονομασία του νέου κράτους θα ήταν «Βασίλειο Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων» και όχι Γιουγκοσλαβία⁴³, επειδή ο Pasic ήθελε να διαφυλάξει τον ορισμό «Σέρβος», διότι η Σερβία ήταν ήδη παραδοσιακό κράτος και φοβούμενος μια μελλοντική αφομοίωση σερβικών πληθυσμών από την Κροατία. Οι εθνικές ονομασίες θα χρησιμοποιούνταν ελεύθερα στη δημόσια ζωή, ενώ τα τρία έθνη θα ήταν νομικά ισότιμα. Προβλεπόταν η χρήση δύο αλφάβητων, του κυριλικού και λατινικού, ενώ αναγνωρίζονταν τρία θρησκευτικά δόγματα: το ορθόδοξο, το καθολικό και το μουσουλμανικό. Ακόμη, ως νομοθετικός θεσμός προβλεπόταν η Εθνική Βουλή εκλεγμένη με καθολική άμεση και μυστική ψηφοφορία, ενώ οι αποφάσεις της συντακτικής συνέλευσης θα έπρεπε να λαμβάνουν την έγκριση του Βασιλιά, ο οποίος θα είχε το δικαίωμα του βέτο⁴⁴. Αρκετοί σέρβοι διανοούμενοι και μελετητές εξέφραζαν τις ανησυχίες τους πως μια ανεξάρτητη σερβική ενοποίηση για τη δημιουργία μιας ανεξάρτητης (Μεγάλης) Σερβίας ως διακριτής κρατικής οντότητας θα ήταν ισχυρότερη από εκείνη του συνεταιρικού κράτους με σλοβένους και κροάτες, καθώς υπήρχε η υποψία πως η Επιτροπή θα αγωνιζόταν για την

⁴² Ο.π Σελ 53.

⁴³ Sotirovic V.B., Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, 1914-1918 σ.54

⁴⁴ Ο.Π σελ 71.

επίτευξη της κροατικής ανεξαρτησίας και διεθνούς αναγνώρισης. Με άλλα λόγια, υπήρχε ο φόβος για ένα *corpus seperatum* της Κροατίας⁴⁵ εντός του Γιουγκοσλαβικού Κράτους, που μελλοντικά θα έθετε σε κίνδυνο τα σερβικά συμφέροντα. Ακόμη, η σερβική κυβέρνηση έχοντας εμπειρία της βουλγαρικής απειλής στην Μακεδονία από το 1870, φοβόταν την εμφάνιση μιας μελλοντικής συνδυαστικής απειλής από την Βουλγαρία και Κροατία που θα απειλούσε τη σερβική εδαφική ακεραιότητα⁴⁶. Η σύσταση μιας ξεχωριστής Κροατίας θα οδηγούσε σε πολεμική σύγκρουση με επίδικο τα εδάφη της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, της Δαλματίας, της Κράινα, όπου τα δύο έθνη ζούσαν ανάμεικτα για αιώνες. Επομένως, η σερβική ηγεσία και ιδίως το Στέμμα πρόκρινε τη δημιουργία ενός Γιουγκοσλαβικού κράτους ως το προσφορότερο μέσο για τον έλεγχο των κροατών και για την αποφυγή της εμφάνισης κροατικής απειλής στο μέλλον.⁴⁷

Το Εθνικό συμβούλιο και η Διακήρυξη της Γενεύης 1918.

Το έτος 1918 σηματοδότησε την λήξη του Πολέμου, την κατάρρευση της Αυστροουγγαρίας και συνακόλουθα αποτέλεσε το τελευταίο στάδιο της γιουγκοσλαβικής ενοποίησης. Στις αρχές του 1918, ο Wilson έκανε παγκοσμίως γνωστό την πρόταση ειρήνης σε μια ομιλία του στο Κογκρέσο, γνωστή ως τα 14 σημεία εκ των οποίων τα 2 αφορούσαν τα Βαλκάνια.⁴⁸ Στην Λουμπλιάνα τον Αύγουστο, σλοβένοι πολιτικοί βλέποντας την κατάρρευση της Μοναρχίας πιο πιθανή από ποτέ, ίδρυσαν το Εθνικό Συμβούλιο Σλοβένων ως θεσμικό πολιτικό εκπρόσωπο των σλοβένων στις περιοχές της Ιστρίας, Τεγέρστης, Γκόρτσια, Κλαγκνφουρτ, Στυρίας, Καρινθίας και Μάριμπορ⁴⁹. Το κύριο καθήκον του Συμβουλίου, ήταν η εκτέλεση διεργασιών υπέρ της ενσωμάτωσης των Νοτιοσλάβων σε ενιαίο κράτος εκδίδοντας πολύ σύντομα διακήρυξη υπέρ του γιουγκοσλαβικού ζητήματος και προσδοκώντας έτσι την ενσωμάτωση στο νέο κράτος. Τον Οκτώβριο

⁴⁵Περιοχή ή πόλη με ειδικό νομικό και πολιτικό καθεστώς σε σχέση με την περιβάλλουσα πολιτική οντότητα (πχ ευρεία αυτονομία, συγκυριαρχία), δίχως όμως να απολαμβάνει ανεξαρτησία και πλήρη κυριαρχικά δικαιώματα.

⁴⁶ Ο.π σ. 46.

⁴⁷Ο.π Σελ.50

⁴⁸ Σημείο 10 «Αυτόνομη ανάπτυξη των λαών της Αυστροουγγαρίας»

Σημείο 11 «Διευθέτηση των εδαφικών διεκδικήσεων της Ρουμανίας, Σερβίας και Μαυροβουνίου, με ταυτόχρονη παροχή θαλάσσιας διεξόδου στη Σερβία». Burns, 2006, σελ.825

⁴⁹ Sotirovic V.B., Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovans 1914-1918, 2007 Σελ 73.

μετακόμισε στο Ζάγκρεμπ, ώστε να βρίσκεται πιο κοντά για άμεσες διαπραγματεύσεις με το Εθνικό Συμβούλιο του Ζάγκρεμπ και ως αποτέλεσμα ιδρύθηκε το Εθνικό Συμβούλιο των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων, με ηγέτες τον σέρβο Pribisevic και τον σλοβένο Korosec. Το νέο Εθνικό Συμβούλιο έκανε γνωστό μέσω διακήρυξης πως αντιπροσώπευε τους Σλοβένους, Κροάτες και Σέρβους που ζούσαν στις περιοχές της Κροατίας, Σλαβονίας, Βοσνίας – Ερζεγοβίνης, Ουγγαρίας, Μπάνατ, ενώ το βασικό του πρόγραμμα αποτελούσε η ενοποίηση όλων Σλάβων των προσφερθείσα περιοχών σε λαϊκό, ελεύθερο και ανεξάρτητο κράτος βασισμένο στις δημοκρατικές αρχές⁵⁰. Στην συνέχεια, αφού επικαλέστηκε το σημείο 10 του Wilson, ακύρωσε μονομερώς τον Κροατοουγγρικό συμβιβασμό του 1868 καταργώντας όλες τις εθνικές και νομικές συνδέσεις με την Μοναρχία και διακηρύχτηκε ως κράτος των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων προσελκύοντας πολύ σύντομα την Σερβική Κυβέρνηση. Ένα από τα κρίσιμα σημεία της διακήρυξης, ήταν πως αμφισβητούσε τον πιο σημαντικό όρο της Διακήρυξης της Κέρκυρας του 1917 και συγκεκριμένα την μορφή οργάνωσης του νέου γιουγκοσλαβικού κράτους υπό την δυναστεία των Καραγιόγεβιτς,⁵¹. Με αυτή την κίνηση αμφισβήτησε την Γιουγκοσλαβική Επιτροπή και της αφαίρεσε -με νομικό τρόπο- το δικαίωμα του αντιπροσωπευτικού πολιτικού οργάνου των Νοτιοσλάβων της Αυστροουγγαρίας. Στην ουσία έπρεπε να διεξαχθούν εκ νέου διαπραγματεύσεις με την Σερβική Κυβέρνηση, καθώς το κράτος των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων θεωρούντο πλέον -σε νομικό πλαίσιο- κράτος. Από την άλλη, προκειμένου να μην χαθούν το κύρος και οι αγώνες της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής, ζήτησε από την Σερβική Κυβέρνηση να λάβει μέρος στις διαπραγματεύσεις για την νέα διακήρυξη, στο πλευρό της. Ωστόσο, κάτι τέτοιο θα ευνοούσε πραξικόπημα, καθώς δεν ήταν εκλεγμένη σύμφωνα με το σερβικό σύνταγμα να συμμετέχει στο σερβικό κοινοβούλιο και οποιαδήποτε ανάμειξη της θεωρούνταν αντισυνταγματική, ενώ το εγχείρημα αυτό πιθανότατα δεν μπορούσε να υποστηριχτεί από τις Συμμαχικές Δυνάμεις και ίσως να οδηγούσε σε γεγονότα παρόμοια με εκείνα της Ρωσίας του 1917⁵². Η Σερβική Κυβέρνηση δεν έτρεφε αυταπάτες για το γεγονός πως ο νέος διαπραγματευτής κατείχε περισσότερη νομική ισχύ από την Γιουγκοσλαβική Επιτροπή και σε περίπτωση ρήξης ήταν γνωστό πως θα προσέλκυε τις Δυνάμεις για διεθνή αναγνώριση. Επομένως, ο Pasic για να

⁵⁰ Sotirovic V.B., Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, 1914-1918 σ. 74.

⁵¹ Ο,π σελ σ.77

⁵² Ο,π σελ 79.

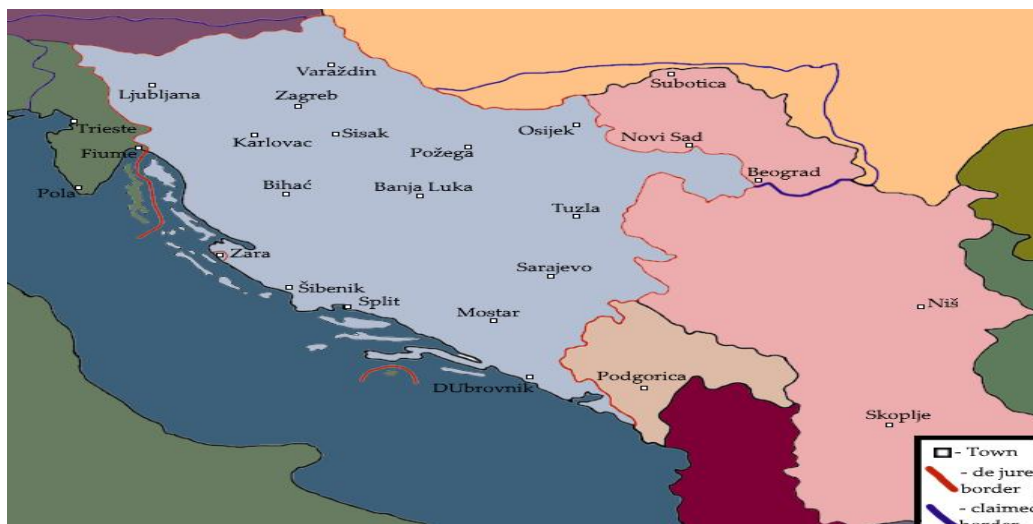
αποφύγει εκ νέου τον κίνδυνο αφομοίωσης μεγάλων σερβικών πληθυσμών από το νέο κράτος έπρεπε να διαπραγματευτεί επί ίσους όρους.

Με την ίδρυση του Εθνικού Συμβουλίου των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων στο Ζάγκρεμπ και του Κράτους των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων τον Οκτώβριο του 1918 εγκαινιάστηκε μια νέα πολιτική κατάσταση σχετικά με την δημιουργία του νέου νοτιοσλαβικού κράτους. Η Σερβική Κυβέρνηση βρέθηκε ουσιαστικά σε μια νέα κατάσταση για την δημιουργία του γιουγκοσλαβικού κράτους που έπρεπε να επαναδιαπραγματευθεί σε μια νέα διάσκεψη, με έναν νέο πολιτικό παράγοντα που δεν είχε καμία σχέση με την Γιουγκοσλαβική Επιτροπή⁵³. Στην πραγματικότητα, οι νέες διαπραγματεύσεις θα διεξαχθούν με πλήρη νομιμότητα μεταξύ του Βασιλείου της Σερβίας και του -μη διεθνώς αναγνωρισμένο- κράτους των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων που στην πλειοψηφία του εκπροσωπούσε σέρβους εκτός Σερβίας. Στις επικείμενες διαπραγματεύσεις, ο κύριος στόχος ήταν η τροποποίηση των συμφωνιών της Διακηρύξεως της Κέρκυρας και συγκεκριμένα με τον κυβερνητικό τύπο του νέου κράτους. Οι διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν στην Γενεύη στις 6 Νοεμβρίου και τερματιστήκαν στις 9, και ήταν σημαντικό να τελειώσουν πριν από τις μεταπολεμικές συνθήκες ώστε να αναγνωριστούν διεθνώς. Οι δυο πλευρές αναγνώρισαν εκ των προτέρων την νομιμότητα της Διακήρυξης της Κέρκυρας που αυτό σήμαινε ότι οι αποφάσεις της επερχόμενης Διάσκεψης θα πρέπει να βασίζονται στις αποφάσεις που έχουν ήδη υπογραφεί από την εκείνη του 1917⁵⁴. Συνοψισμένο στην ελάχιστη του δυνατή περίληψη, η Διακήρυξη της Γενεύης όριζε : 1) Η Σερβική Κυβέρνηση αναγνώριζε επίσημα το Εθνικό Συμβούλιο ως ένα από τους ισότιμους πολιτικούς παράγοντες στη διαδικασία της ενοποίησης μαζί με τον εαυτό της. 2) Η Σερβική κυβέρνηση αναγνώριζε την αντικατάσταση της Γιουγκοσλαβικής Επιτροπής από το Εθνικό Συμβούλιο ως αντιπροσωπευτικό όργανο των Νότιων Σλάβων της Μοναρχίας. 3) Η Σερβική Κυβέρνηση αναγνώριζε την ύπαρξη του κράτους των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων και το εθνικό Συμβούλιο ως νόμιμη κυβέρνηση. 4) Τόσο η Σερβική Κυβέρνηση όσο και το Εθνικό Συμβούλιο αναγνωρίζονταν ως ισότιμοι πολιτικοί εταίροι και θα κυβερνούν το νέο κράτος μέχρι την οργάνωση νέας κοινής κυβέρνησης και της Γιουγκοσλαβικής Συντακτικής Συνέλευσης που θα εκλεγόταν από τον λαό με άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία, ενώ στην

⁵³ Ο,π 82.

⁵⁴ Sotirovic V.B., Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes 1914-1918, 2007 Σελ 84.

συνέχεια θα αποφασιζόταν ο κυβερνητικός τύπος του νέου κράτους⁵⁵. 5) Το Εθνικό Συμβούλιο αναγνώρισε το Βασίλειο του Μαυροβουνίου καθώς και την ένωση του με το Βασίλειο της Σερβίας. 6) Οι πλευρές αναγνώριζαν την εδαφική ενοποίηση του Βασιλείου της Σερβίας και του Μαυροβουνίου με το κράτος των Σλοβένων, Κροατών και Σέρβων. Εν ολίγοις, η Διακήρυξη της Γενεύης αποτέλεσε μια αναθεώρηση της Κέρκυρας και ταυτόχρονα αποτέλεσε πολιτική νίκη του Εθνικού Συμβουλίου επί της Σερβικής Κυβέρνησης. Η Γιουγκοσλαβική Επιτροπή πολύ σύντομα αποδέχτηκε τον ρόλο της βλέποντας το Εθνικό Συμβούλιο ως αντίβαρο των βλέψεων της σερβικής πολιτικής δεν βρήκε λόγο ύπαρξης και διαλύθηκε. Την 1^η Δεκεμβρίου 1918 ανακηρύχτηκε από το Βελιγράδι το Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων και αναγνωρίστηκε από τις Δυνάμεις το 1919 με την Συνθήκη των Βερσαλλιών⁵⁶.

Εικόνα 3 Το Βασίλειο Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων 1918.

Κεφάλαιο 2ο: Το Βασίλειο Των Σέρβων , Κροατών και Σλοβένων στη περίοδο Μεσοπολέμου 1919 -1939.

⁵⁵ Ο,π σελ 86.

⁵⁶ Sotirovic V.B., Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes 1914-1918, 2007 Σελ 102.

Η Πρώτη Γιουγκοσλαβία 1919.

Τον Ιανουάριο του 1919, η αντιπροσωπία του νέου Βασιλείου των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων κατέφθασε στο Παρίσι για την επίσημη αναγνώριση και την διανομή των κερδών μετά το πέρας του Μεγάλου Πολέμου. Η αντιπροσωπία του νέου Βασιλείου αντιμετωπιζόταν από τις Δυνάμεις στην ουσία ως σερβική, καθώς ήταν ιδιαίτερα διστακτικές για το αν θα μπορούσε το νέο κρατικό μόρφωμα να επιβιώσει. Ωστόσο, τον Φεβρουάριο αναγνωρίστηκε από τις Η.Π.Α ως κράτος με κυριαρχικά δικαιώματα και λίγους μήνες μετά από την Βρετανία και την Γαλλία. Η συνθήκη στην οποία συμπεριλήφθηκε το νέο κράτος στηρίχτηκε στα 14 σημεία του Προέδρου Wilson και συγκεκριμένα στο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών από το οποίο *“κάθε λαός είχε το δικαίωμα να δημιουργήσει το δικό του εθνικό κράτος εφόσον πληρούνται τα γλωσσικά και εθνογραφικά κριτήρια”*. Με τις μεταπολεμικές συμφωνίες, οι Δυνάμεις δημιούργησαν ένα σύστημα ασφάλειας - αποτελούμενο από νέα κράτη που επεκτείνονταν από την Βαλτική Θάλασσα μέχρι τα Βαλκάνια και θα είχαν, προπάντων όλων, φιλελεύθερα δημοκρατικά συντάγματα- ενάντια στους επαναστάτες Μπολσεβίκους της Ρωσίας και της ρεβιζιονιστικής Γερμανίας⁵⁷.

Τη περίοδο του Μεσοπολέμου επίκεντρο του γιουγκοσλαβικού προβλήματος ήταν ο τρόπος συγκρότησης του νέου κράτους που σήμαινε μια μάχη μεταξύ των ιδεών συγκεντρωτισμού - φεντεραλισμού, και συνακόλουθα την σύγκρουση μεταξύ σερβικής κρατικής παράδοσης με τη κροατική εθνική ιδέα. Όπως είδαμε, τις προηγούμενες δεκαετίες αμφότεροι Κροάτες και Σέρβοι εργαλοποιούσαν τον Γιουγκοσλαβισμό αποσκοπώντας την απελευθέρωση και την εθνική τους ενοποίηση, στηριζόμενοι κυρίως στα ιστορικά δικαιώματα των Μεσαιωνικών βασιλείων που το κατάφεραν εν τέλει το 1918. Από την άποψη του Εθνικού Συμβουλίου, ο συμβιβασμός της Κροατίας με την Γιουγκοσλαβική ενότητα σήμαινε εν δυνάμει τον φεντεραλιστικό τρόπο συγκρότησης, ενώ η σκληροπυρηνική σερβική ελίτ απέρριπτε την ιδέα φοβούμενη τον αναχρονισμό μιας Αψβουγικής Μοναρχίας και σε κάθε περίπτωση ήταν ενάντια στον φεντεραλισμό, πιστεύοντας ότι το νέο κράτος έπρεπε να οικοδομηθεί ως ισχυρό ενοποιημένο βασίλειο σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα

⁵⁷ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 71.

με συγκεντρωτική δομή βασισμένη στην σερβική κρατική παράδοση⁵⁸. Από την ένωση και μέχρι την σύσταση κυβέρνησης, η ενασχόληση του Βασιλιά Αλέξανδρου με την πολιτική, έδωσε την εντύπωση πως η κροατική ομοσπονδιακή ιδέα θα απορρίπτονταν προκαθορίζοντας έτσι ένα ενιαίο συγκεντρωτικό βασίλειο. Η άποψη αυτή, έβρισκε αντίθετο σύσσωμο τον κροατικό πολιτικό κόσμο, που λόγω της παλαιότερης εμπειρίας του, ήταν κατά σε οποιαδήποτε μορφή βασιλείας. Οι διαφωνίες αυτές, θα οδηγούν στη σύγκρουση μεταξύ του συγκεντρωτισμού και του φεντεραλισμού και θα προκληθεί μια κυβερνητική παράλυση σηματοδύνοντας τα πρώτα χρόνια της πολιτικής ζωής.

Οι αντιθέσεις στο Βασίλειο ήταν ξεκάθαρα ορατές στον σχηματισμό της κυβέρνησης που περιλαμβάνονταν κόμματα διαφόρων εθνικών συνιστωσών. Τον Νοέμβριο του 1920, έλαβαν χώρα οι πρώτες εκλογές για την είσοδο στην Συντακτική Συνέλευση – όπως όριζε η Διακήρυξη της Γενεύης- που τότε μόνο το 65% του ανδρικού πληθυσμού ψήφισε. Από τα 22 κόμματα που υπήρχαν στις εκλογές, μόνο 16 κατάφεραν να μπουν στην Συνέλευση και τα πιο ισχυρά βάση έδρων ήταν το Δημοκρατικό Κόμμα του Pasic με 92 έδρες που ψηφίστηκε κατά κύριο λόγο από σέρβους και το κροατικής προελεύσεως Ριζοσπαστικό Αγροτικό κόμμα του Radic με 91 έδρες που ψηφίστηκε κυρίως από σλάβους της Αυστροουγγαρίας⁵⁹. Μεταξύ των συνταγματικών σχεδίων που παρουσιάστηκαν στη Συνέλευση, η κύρια πρόταση συσχετιζόταν με τον τρόπο οργάνωσης του κράτους. Από την μία, οι κροάτες και σλοβένοι πολιτικοί πρότειναν επικαλούμενοι τα ιστορικά δικαιώματα στην ύπαρξη συνόρων μεταξύ των επαρχιών, ώστε το νέο κράτος να συγκροτηθεί έχοντας ομοσπονδιακή μορφή προκειμένου οι λαοί να διατηρήσουν και να αναπτύξουν τους δικούς τους πολιτισμούς και παραδόσεις. Από την άλλη, οι σέρβοι πολιτικοί πρότειναν ενωτικά συγκεντρωτικά συνταγματικά σχέδια προκειμένου να ξεπεραστούν οι διαφορές μεταξύ πολιτισμών και παραδόσεων, ώστε το νέο κράτος να αποκτήσει μια κοινή ταυτότητα. Οι εκλογές για έγκριση του συντάγματος, έλαβαν χώρα τον Ιούνιο του 1921. Το κόμμα του Radic, διαβλέποντας πως οι προτάσεις του δεν έβρισκαν αντίκτυπο, αποφάσισε να αποσυρθεί μοιχοτάροντας την ψηφοφορία, επειδή αυτή η διαδικασία ήταν ενάντια στο πνεύμα συμφωνίας της Γενεύης με σκοπό

⁵⁸ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σς 72-74.

⁵⁹ Aleksandar Pavkovic, *The fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans* 2000 σελ27.

την προστασία των μειονοτήτων. Με την αποχώρηση αυτή, δημιουργήθηκε κενό στην Συνέλευση καθώς τα υπόλοιπα κόμματα δεν είχαν την ειδική πλειοψηφία (55%) ώστε να εγκριθεί κάποιο σύνταγμα ⁶⁰. Ωστόσο, το συγκεντρωτικό σύνταγμα -- γνωστό ως Βιδοβιανό- εγκρίθηκε με την επέμβαση του Βασιλιά και διατυπώθηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε η υπεροχή μιας κυβέρνησης που δεν είχε την ειδική πλειοψηφία μπορούσε να ασκήσει εν δυνάμει τον νόμο μέσω του στρατού και της χωροφυλακής σε συνεργασία με τον Βασιλιά⁶¹. Σε κάθε περίπτωση, η παραπάνω δραστηριότητα καταδικαζόταν από τους κροάτες πολιτικούς λόγω χρήσης αντιδημοκρατικών πρακτικών και κατέστρεφε για πάντα την λεπτή κατάσταση που υπήρχε μεταξύ Σέρβων και Κροατών επιδεινώνοντας έτσι την ισορροπία μεταξύ κέντρου (Βελιγράδι) και περιφέρειας (Ζάγκρεμπ).

Κοινοβουλευτική αστάθεια και εγκαθίδρυση του Βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας μέχρι στις απαρχές ενός νέου πολέμου.

Μπροστά σε αυτές τις εξελίξεις, ο Radic επεδίωκε απεγνωσμένα την υποστήριξη των Δυνάμεων κάνοντας έκκληση τον Αύγουστο του 1922 στην νεοϊδρυθείσα Κοινωνία των Εθνών καταγγέλλοντας την καταπιεστική κατάσταση του κροατικού λαού⁶². Οι Δυνάμεις έβλεπαν το Βασίλειο ως φραγμό της γερμανικής και σοβιετικής επιρροής και η υποστήριξη τους για την επίλυση της κροατικής υπόθεσης θεωρήθηκε άσκοπη. Τον Ιούλιο του 1923 στο Ζάγκρεμπ, σημειώθηκε μια διαδήλωση φοιτητών και διανοούμενων με σκοπό την αναθεώρηση του συντάγματος στην οποία ο Radic κατηγορήθηκε ως αντιδημοκρατικός με ποινή φυλάκισης και προκειμένου να διασωθεί διέφυγε στο εξωτερικό. Στην συνέχεια, αφού απορρίφθηκε από τις Δυνάμεις προσπάθησε μια άκαρπη σοβιετική προσέγγιση και συνελήφθηκε στην

⁶⁰ Οι αντιπρόσωποι του συγκεντρωτισμού (Παλαιά σερβικά κόμματα και μουσουλμανικά) κατείχαν 223 ψήφους από του 419 ήλεγχαν στο σύνολο το 53 % και ήταν μέτρια επειδή τα κόμματα που αντιπροσώπευαν τον φεντεραλισμό (Κόμμα Ράντις, το Κομμουνιστικό και άλλα μικρότερα κροατικά και σλοβενικά κόμματα) αποσύρθηκαν. Ο,π σελ 28.

⁶¹ Η στενή σχέση μεταξύ στρατού-βασιλιά παρεμπόδιζαν την αποτελεσματικότητα του κοινοβουλίου, τις ελευθερίες και τα πολιτικά δικαιώματα που κατοχυρωνόταν στο σύνταγμα βαρύνοντας τις εθνικές μειονότητες στον ρόλο της αντιπολίτευσης καθώς απειλούνταν σε πολλές περιπτώσεις αν καταψήφιζαν έναν νόμο. Becherelli, A. (2011). «The National Question in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovans». Mediterranean Journal of Social Sciences, Vol. 2, No. 3,σελ 268.

⁶² Κάνοντας λόγο πως το σύνταγμα του 1921 δεν αναγνωριζόταν μεταξύ των Κροατών, οι συνθήκες ήταν χειρότερες συγκριτικά με την περίοδο των Αψβούργων και αυτονομία των προηγούμενων ετών είχε χαθεί ενώ ζητούσε παράλληλα την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Κροατίας. Becherelli, A. (2011). «The National Question in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovans». Mediterranean Journal of Social Sciences, Vol. 2, No. 3,σελ 268.

Βιέννη στις αρχές του 1925 από πράκτορες του Στέμματος ως συνωμότης. Στο εσωτερικό, οι πολιτικοί του αντίπαλοι, Pasic και Pribisevic προσπάθησαν – ανεπιτυχώς– την βίαιη καταστολή των δραστηριοτήτων του Αγροτικού Κόμματος στοχεύοντας την διάλυση του. Ωστόσο, στις εκλογές του Φεβρουαρίου 1925 κέρδισε 67 έδρες και συνειδητοποιώντας την δυναμική του, ο Pasic ακολούθησε διαλλακτικότερη πολιτική προσεγγίζοντας -τον άλλοτε αντίπαλο του- Radic για σχηματισμό συνεργατικής κυβέρνησης⁶³. Τα πρώτα σημάδια προσέγγισης εμφανίστηκαν τον Μάρτιο του 1925, με το Αγροτικό Κόμμα να αποδέχεται επίσημα το σύνταγμα του 1921 και την αναγνώριση της βασιλικής μοναρχίας διαβεβαιώνοντας πως ο κροατικός κόσμος θα εγκατέλειπε τις αυτονομικές του αξιώσεις. Σύντομα σχηματίστηκε κυβερνητικός συνασπισμός με εκτελεστική εξουσία και τον Radic στο Υπουργικό Συμβούλιο ως Υπουργός Παιδείας⁶⁴. Όμως, ο Κυβερνητικός Συνασπισμός ήταν αρκετά αποτυχημένος και διήρκεσε λίγους μήνες, επειδή ο Pasic ασκούσε μια πολιτική παρεμβατισμού στο έργο του Radic, που σταδιακά έχανε κύρος μεταξύ των Κροατών. Στο μεταξύ, τον Δεκέμβριο του 1926, ο θάνατος του Pasi, είχε ως αποτέλεσμα την εξάπλωση του Σερβικού κατεστημένου που λειτουργούσε έχοντας κερδοσκοπική συμπεριφορά διαφθείροντας τα πάντα και είχε ως αποτέλεσμα την αντίδραση του λαού⁶⁵. Μεγάλες μάζες λαού στα όρια της εξαθλίωσης, ανεξαρτήτως εθνικότητας, έβλεπαν την Κυβέρνηση ως εχθρό, εντείνοντας την αστάθεια, σε μια περίοδο που το βασίλειο δεν είχε επιλύσει τις κοινωνικές του ανισότητες. Το Αγροτικό Κόμμα για την διάσωση του, επέστρεψε στην αντιπολίτευση τον Φεβρουάριο του 1927 και ο συγκεντρωτισμός εν τέλει αποδείχθηκε ιδιαίτερα καταπιεστικός για τις μειονότητες του Βασιλείου, ενώ η αυτονομιστική ιδέα έβρισκε περισσότερους υποστηρικτές μεταξύ των κροατών και σλοβένων.⁶⁶

Το καλοκαίρι του 1928, ο κοινοβουλευτισμός βρισκόταν στα πρόθυρα

⁶³ Ο Pasic μετά τις εκλογές του 1925 εγκατέλειψε την ιδέα του συγκεντρωτισμού, φοβούμενος την Κροατική ανεξαρτησία με Ιταλική βοήθεια, η οποία από το 1922 και μετά ο Μουσολίνι προέβαλε στους Κροάτες εθνικιστές.

⁶⁴ Ο,π σελ 268

⁶⁵ Ο Πάσιτς την δεκαετία του 1920 δημιούργησε ένα τεράστιο σύστημα πατρωνίας εξυπηρετώντας τα συμφέροντα της κυρίαρχης ολιγαρχίας «Τσαρσίγια» που αποτελούνταν από σέρβους πολιτικούς, υψηλόβαθμους αξιωματικούς και αρκετούς επιφανείς της μεσαίας τάξης του Βελιγραδίου φροντίζοντας τα συμφέροντα της.

⁶⁶ Becherelli, A. (2011). «The National Question in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes». Mediterranean Journal of Social Sciences, Vol. 2, No. 3, σελ 269.

κατάρρευσης. Οι διαδηλώσεις του 1927 είχαν λάβει μορφή εμφυλίου πολέμου, σε σημείο που ο κρατικός μηχανισμός σχεδόν παρέλυε. Το πρωί της 20^{ης} Ιουνίου ο Radic εμφανίστηκε στα εγκαίνια συνεδρίασης της Βουλής, κάτι που προκάλεσε τον φόβο στον Βασιλιά Αλέξανδρο και τους συγκεντρωτικούς πολιτικούς, οι οποίοι εν μέσω ταραχών υποπτεύονταν, πως ο κροάτης πολιτικός θα ανακήρυττε την ανακήρυξη της κροατικής ανεξαρτησίας. Σημειώθηκαν αντιπαραθέσεις στην βουλή, οι οποίες κλιμακώνονταν στα όρια απειλής φόνου. Ο Μαυροβούνιος πολιτικός Racic, βουλευτής του σερβικού Ριζοσπαστικού Κόμματος, σε μια έντονη αντιπαράθεση πυροβόλησε εντός κοινοβουλίου 2 μέλη του Αγροτικού Κόμματος και τον Radic. Τα δύο μέλη πέθαναν αμέσως, ενώ ο Radic τον Αύγουστο από επιπλοκές⁶⁷. Η δολοφονία σηματοδότησε την κορύφωση της εγχώριας κρίσης με τους διαδηλωτές να προκαλούν βίαιες καταστροφές στους δρόμους μεγάλων πόλεων. Τον Ιανουάριο του 1929, η Γιουγκοσλαβική δημοκρατία κατέρρευσε με τον Βασιλιά να δηλώνει την χώρα σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Η Βουλή διαλύθηκε, το σύνταγμα καταργήθηκε με τον Βασιλιά να εγκαθιδρύει την δικτατορία στην προσπάθεια δημιουργίας Γιουγκοσλαβικής ενότητας. Τα εθνικά κόμματα και οργανώσεις απαγορεύτηκαν, ενώ οι πολιτικοί της αντιπολίτευσης συνελήφθησαν. Τον Οκτώβριο του 1929, η χώρα μετονομάστηκε σε Βασίλειο της Γιουγκοσλαβίας στοχεύοντας στην ενοποίηση του λαού και του κράτους σε ενιαίο έθνος δημιουργώντας την Γιουγκοσλαβική ταυτότητα⁶⁸. Το κοινοβουλευτικό σύστημα είχε αποτύχει πλήρως εξαιτίας των ασταθών πολιτικών συστημάτων που οδηγούσαν συνέχεια σε σχηματισμούς νέας κυβέρνησης, των αυταρχικών νοοτροπιών της Αυλής, την αδυναμία συμβιβασμού και τις επισφαλείς οικονομικές συνθήκες⁶⁹ κάνοντας εμφανές πως το εθνικό ζήτημα δεν ήταν η μοναδική αιτία της κρίσης⁷⁰. Αναμφίβολα το βασίλειο υπέφερε από παρόμοια συμπτώματα άλλων δημοκρατικών χωρών.

Στην Ευρώπη, το νέο σύστημα διακυβέρνησης αντανάκλούσε την τάση αυταρχικών καθεστώτων. Η άνοδος του Μουσολίνι το 1922 στην Ιταλική εξουσία απειλούσε

⁶⁷ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 104

⁶⁸ Aleksandar Pavkovic, *The fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans* 2000 σελ29.

⁶⁹ Ήδη ο παγκόσμιος πληθωρισμός είχε κάνει την εμφάνισή του με αποκορύφωμα την παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929.

⁷⁰ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 84.

έμμεσα τον ευρωπαϊκό κοινοβουλευτισμό⁷¹. Στα Βαλκάνια, το πρότυπο της Βασιλικής δικτατορίας, αποτελούσε φαινόμενο διαφέροντας ποιοτικά από εκείνο της φασιστικής Ιταλίας και Ναζιστικής Γερμανίας⁷². Το καθεστώς του Αλέξανδρου δεν αποτελούσε μια ολοκληρωτική ιδεολογία με στόχο την πλήρη κατάλυση της δημοκρατίας, αλλά ένα μονοκομματικό κράτος υποστηριζόμενο από την παλαιά ελίτ, την γραφειοκρατία, την εκκλησία και τον στρατό έχοντας παραδοσιακές μορφές νομιμοποίησης. Από την άλλη, ο κύριος στόχος ήταν να επέλθει η εθνική ενότητα με την αποκατάσταση των συντηρητικών αξιών μιας πατριαρχικής κουλτούρας, οι οποίες σίγουρα δεν θα επέρχονταν με κάποια επαναστατική κοινωνική αλλαγή(λ.χ Ρωσία 1917). Ταυτόχρονα, επιδίωκε να ξεπεραστούν οι εσωτερικές ρωγμές του κοινοβουλευτισμού και οι κοινωνικοοικονομικές συγκρούσεις, ιδίως από την έλλειψη συνταγματικής συναίνεσης εντός της πολιτικής τάξης⁷³. Η κύρια προτεραιότητα της βασιλικής δικτατορίας ήταν η ενότητα, αντικαθιστώντας τον φυλετισμό με τον γιουγκοσλαβικό εθνικισμό προκειμένου να ξεπεραστούν οι εσωτερικές διαιρέσεις και οι λαοί να αποκτήσουν μια ολοκληρωμένη κοινή ταυτότητα ενώ μέσω έκδοσης δρακόντειων διαταγμάτων και την χρήση δικτατορικών μέσων προσπάθησε να διασώσει τον κρατικό μηχανισμό για την εφαρμογή εθνικής ενότητας. Βασικά πολιτικά δικαιώματα, όπως η ελευθερία λόγου και συνεταιρίζεσθαι ανεστάλησαν. Το καθεστώς κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες και μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος, πολιτιστικών συλλόγων και του στρατού να δημιουργήσει ένα ολοκληρωτικό Γιουγκοσλαβισμό ενισχύοντας έτσι με κάθε προσπάθεια την ιδέα ενός ενοποιημένου έθνους. Όμως, αντί να παρέχει εσωτερική ειρήνη και ενοποίηση, η επιβολή της διέλυσε τη χώρα περισσότερο.

Σύντομα έγινε σαφές ότι η δικτατορική διακυβέρνηση ήταν αδύνατη για την επίλυση των πολύπλευρων προβλημάτων της χώρας. Τον Σεπτέμβριο του 1931, ο Βασιλιάς προχώρησε στην επιβολή ενός ψευδοσυντάγματος δίνοντας στον εαυτό του το δικαίωμα να διορίζει τους μισούς εκπροσώπους του Κοινοβουλίου. Την ίδια χρόνια ιδρύθηκε το Γιουγκοσλαβικό Δημοκρατικό Αγροτικό Κόμμα αποτελώντας ένα συνονθύλευμα πολιτικών των παλαιών κομμάτων, που οργανώθηκαν κάτω από την

⁷¹ Από τις 28 Ευρωπαϊκές δημοκρατίες του 1918, μόνο 11 εξακολούθησαν να υπάρχουν μέχρι το 1939.

⁷² Η Αλβανία είχε την Βασιλική δικτατορία του οίκου Ζόγκου. Η Ρουμανία του Κάρολου Β' και η Βουλγαρία του Οίκου Μπόρις.

⁷³ Ο,π σελ 105.

σημαία του Γιουγκοσλαβικού ολοκληρωτισμού. Η προσπάθεια του Βασιλιά να κερδίσει την υποστήριξη των Γιουγκοσλάβων πολιτικών του παλαιού κροατικού Αγροτικού Κόμματος απέτυχε, με τον νέο συνασπισμό να περνάει στην αντεπίθεση. Το Νοέμβριο του 1932, ο Δημοκρατικός – Αγροτικός Συνασπισμός με επικεφαλής τον σερβοκροάτη Pribisevic, τον κροάτη Macek, τον μουσουλμάνο Sraho και τον σλοβένο Korosec επιζητούσαν από τον Βασιλιά την επανεισαγωγή του Κοινοβουλευτισμού με ταυτόχρονη ομοσπονδιακή αναδιάρθρωση του κράτους. Το εγχείρημα αυτό απέτυχε, με αποτέλεσμα να φυλακίζονται μαζί πολιτικές προσωπικότητες της αντιπολίτευσης. Τον Οκτώβριο του 1934, ο Αλέξανδρος απέπλευσε για την Μασσαλία προκειμένου να ισχυροποιήσει την συμμαχία με τις Δυνάμεις, η οποία παρακολουθούσε με επιφυλακτικότητα τα γιουγκοσλαβικά γεγονότα. Η προγραμματισμένη συνάντηση του Βασιλιά με την Γάλλο υπουργό εξωτερικών είχε ως αποτέλεσμα την δολοφονία τους από την νεοϊδρυθείσα κροατική παραστρατιωτική οργάνωση Ustace⁷⁴. Ως υπηρεσιακός στην βασιλεία του κράτους ορίζεται ο αντιβασιλέας Παύλος, μέχρι ο γιός του – νόμιμος διάδοχος- Πέτρος Β να ενηλικιωθεί⁷⁵.

Η περίοδος του Βασιλιά Παύλου στον θρόνο ήταν δύσκολη και στην πραγματικότητα ήρθε αντιμέτωπος καθ' όλη την διάρκεια της Βασιλείας του με τα πιο σοβαρά προβλήματα που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει ένα κράτος του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα. Η κατάσταση στο Βασίλειο δεν είχε περιέλθει σε κάτι καλύτερο, σχετικά με τα κοινωνικά προβλήματα, που πλέον πέρα από την συνέχιση της ιδέας του αδερφού για ενιαίο γιουγκοσλαβισμό, έπρεπε να αντιμετωπίσει και τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα -που έκαναν την εμφάνισή τους από το 1926- και συσχετιζόνταν με την ραγδαία φτωχοποίηση του αγροτικού πληθυσμού⁷⁶. Στην

⁷⁴ Ακροδεξιά/ Φασιστική παραστρατιωτική αυτονομιστική υπόγεια οργάνωση κροατών με ηγέτη τον δικηγόρο Άντε Παβέλιτς με αντιγιουγκοσλαβικές, αντισερβικές, αντιφιλελεύθερες και αντικομμουνιστικές ιδεολογίες που στόχευε στην δημιουργία ενός ανεξάρτητου, εθνοτικού ομοιογενούς κράτους Μεγάλης Κροατίας. Η εικόνα του και η οργάνωση ήταν παρόμοιες με εκείνου του Ιταλικού Φασισμού και εμπνευσμένη από την σκληροπυρηνική Βουλγαρική Εσωτερική Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση (ΜΕΟ) η οποία δραστηριοποιούνταν στην Μακεδονία με σκοπό την απόσχιση από την Γιουγκοσλαβία και την προσάρτηση της στην Βουλγαρία. Μέχρι το 1935, η Ουστάσα είχε πάνω από 4000 μέλη. Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. «Περί Ustace (Ουστάσα) Βλέπε Σσ110-113.

⁷⁵ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 106.

⁷⁶ Μέχρι τότε, η οικονομία του Βασιλείου στηριζόταν στην αγροτική οικονομία, περίπου το 80% του ενεργού εργατικού απασχολούνταν με τις καλλιέργειες και τις εκτροφές ζώων. Οι δομές στις οποίες είχε στηρίξει την οικονομία της το Βασίλειο ήταν ως επί το πλείστον παραδοσιακές και σίγουρα

πολιτική σκηνή της χώρας από το 1935 μέχρι και το 1939 , το Υπουργικό Συμβούλιο αποτελούνταν από ριζοσπάστες μουσουλμάνους, σλοβένους, κροάτες και σέρβους της Σλαβονίας υπό τον Stojadinovic, ο οποίος συνέχιζε καθ'όλη την διάρκεια της δεκαετίας να πιέζει για την συνομοσπονδιακή οργάνωση του κράτους. Μέσα σε αυτή την περίοδο, πέτυχε σημαντικές βελτιώσεις στην οικονομία κυρίως μέσω συμφωνιών με την πλούσια αγορά της Γερμανίας και ενόψει ταραχών με την άνοδο του Ναζιστικού μορφώματος στην Γερμανία, ως φιλογερμανικός παρουσίασε σημαντική μεταστροφή στις διεθνές σχέσεις, εγκατέλειψε την Γαλλία –εγγυήτρια από το 1919- και ήρθε πιο κοντά με την Δυνάμεις του Άξονα. Από την άλλη, ενόψει διεθνής σύρραξης, ο Παύλος ως συμμαχικός/φιλοβρετανός τον απόπεμψε από τα καθήκοντα του διορίζοντας τον Αύγουστο του 1939 τον κροάτη Macek αρχηγό του Αγροτικού Κόμματος. Η ομάδα του Macek εισήγαγε έναν ομοσπονδιακό φεντεραλισμό στο Βασίλειο το 1939⁷⁷ που στην πραγματικότητα δημιουργούσε ένα ημικυρίαρχο κροατικό εθνικό κράτος. Αυτή η παραχώρηση στην ουσία, ήταν αναγκαστική με τον Βασιλιά Παύλο να δέχεται το Sporazum ώστε να αποτρέψει την παρέμβαση του Χίτλερ στο κροατικό ζήτημα – μιας και ήταν φανερό πως οι Ustace συνεργάζονταν με τους Ναζιστές- όπως έγινε με την περίπτωση της Τσεχοσλοβακίας λίγο πριν έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου⁷⁸.

απαρχαιωμένες. Όταν ξεκίνησε η παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 έπληξε περισσότερο τις χώρες που στηρίζονταν στην αγροτική οικονομία μίας και τα προϊόντα έχασαν την αξία τους και σε πολλές περιπτώσεις οι αγρότες αναγκάζονταν να δανειστούν βυθιζόμενοι σε χρέη. «Για οικονομική κρίση Γιουγκοσλαβίας την δεκαετία του '30 βλέπε: Calic, M,J 2019. *History of Yugoslavia* Σς:106-108»

⁷⁷ Συμφωνία Sporazum (1939) δημιουργούσε μια μεγάλη επαρχία (Μπανοβίνα) της Κροατίας με εδάφη από την Δαλματία μέχρι την Ερζεγοβίνη. Αυτή η επαρχία είχε νομοθετική και πολιτική αυτονομία στα εσωτερικά της ζητήματα , ενώ η εξωτερική πολιτική, η άμυνα, οι μεταφορές και νομισματική πολιτική ασκούσαν από την κεντρική κυβέρνηση του Βελιγραδίου. Στην ουσία ήταν ένα κράτος εν κράτη με διοικητή τον Iban Subasic.

⁷⁸ Aleksandar Pavkovic, *The fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans* 2000 σελ 31.

Εικόνα 4. Η αυτόνομη Κροατία με την Συμφωνία του 1939.

Κεφάλαιο 3^ο : Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και η γένεση της Κομμουνιστικής Γιουγκοσλαβίας.

Απαρχές Β' Παγκοσμίου Πολέμου και η κατάληψη του Βασιλείου Γιουγκοσλαβίας.

Το σύστημα ασφάλειας που εφάρμοσαν οι Δυνάμεις με τις ειρηνευτικές συνθήκες του 1919 στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, άρχισε να διαβρώνεται από τα πρώτα κιόλας χρόνια. Η δολοφονία του Βασιλιά Αλεξάνδρου αποκάλυψε στενούς δεσμούς μεταξύ κροατικής και βουλγαρικής παραστρατιωτικής οργάνωσης, υπό τον Ιταλοουγγρικό δακτύλιο, ενώ το Βελιγράδι απέτυχε να καταδικάσει την εμπλοκή της Ιταλίας στην Κοινωνία των Εθνών , παρόλο που υπήρχαν αποδεδειγμένα κροατικά φασιστικά στρατόπεδα εκπαίδευσης. Η εισβολή εκ νέου της Ιταλίας στην Αιθιοπία το 1935, η Γερμανική προσάρτηση της Αυστρίας το 1938, η διχοτόμηση της Τσεχοσλοβακίας με την παρέμβαση του Χίτλερ και η εισβολή του στη Πολωνία το 1939 , υπέδειξαν την αδυναμία των Μεγάλων Δυνάμεων να προστατέψουν τις μικρότερες χώρες από την απειλή του Άξονα. Μετά την γρήγορη κατάληψη της Γαλλίας το 1940 , μόνο το Ηνωμένο Βασίλειο πολεμούσε εναντίον της Ναζιστικής Γερμανίας, με πενιχρές

πιθανότητες να κερδίσει τον πόλεμο. Στην Γιουγκοσλαβία, το πρώτο έτος του Πολέμου, ο φιλοσυμμαχικός Παύλος πιεζόταν από τον Χίτλερ για σύναψη ουδετερότητας και την παροχή του Γιουγκοσλαβικού εδάφους για ενίσχυση της Ιταλίας στην Ήπειρο. Η απόφαση αυτή σήμαινε είτε με τον έναν, είτε με τον άλλον τρόπο βοήθεια προς τον εχθρό των Δυνάμεων και αργά ή γρήγορα πόλεμο με την Βρετανία, ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση⁷⁹. Παρόλες της πιέσεις, ο Παύλος κράτησε την χώρα έξω από τις διαφαινόμενες διεθνείς διαμάχες, ακολουθώντας μια πολιτική ίσων αποστάσεων και διατήρηση σχέσεων καλής γειτονίας χωρίς οποιαδήποτε δέσμευση συμμαχίας υιοθετώντας έτσι όσο ήταν δυνατόν μια στρατηγική ουδετερότητας για την επιβίωση του Βασιλείου, μιας και τα γειτονικά κράτη – Βουλγαρία, Ρουμανία, Ουγγαρία- είχαν προχωρήσει στο Τριπλό Σύμφωνο από τον Μάρτιο του 1940. Έπειτα από πολλές πιέσεις, όταν έγινε γνωστό πως η χώρα θα προσχωρήσει στο Σύμφωνο το Μάρτιο του 1941- λόγω αδυναμίας των Δυνάμεων για παροχή υποστήριξης- η χώρα κηρύχτηκε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Σέρβοι στρατηγοί με επικεφαλής τον αρχηγό Πολεμικής Αεροπορίας Simonic-ενθαρρυνόμενοι από την Βρετανία- κατέλαβαν με πραξικοπηματικό τρόπο τα ηνία της χώρας⁸⁰. Ωστόσο, οι αλλαγές αυτές είχαν ως αποτέλεσμα την επίθεση του Χίτλερ στις 6 Απριλίου του 1941, υποπτευόμενος ότι οι πραξικοπηματίες ήταν υποκινούμενοι από την Βρετανία ενώ στις 10 Απριλίου, η Κροατία βρέθηκε υπό το καθεστώς των Ustace και κηρύττοντας το Ανεξάρτητο Κροατικό Κράτος -που στην ουσία ήταν μαριονέτα των Κεντρικών Δυνάμεων- κερδίζοντας έτσι τα εδάφη της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης⁸¹. Από την άλλη, τα εδάφη της Σλοβενίας διαμοιράστηκαν μεταξύ Ιταλίας και Τρίτου Ράιχ, ενώ τα εδάφη της Σερβίας μεταξύ Βουλγαρίας Ουγγαρίας και Αλβανίας⁸². Καθ'όλη την διάρκεια του Πολέμου το Βελιγράδι θα βρίσκεται υπό τη δωσίλογη κυβέρνηση του Nedic.

⁷⁹ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 121.

⁸⁰ Aleksandar Pavkovic, *The fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans* 2000 σελ 32.

⁸¹ Περίπου το ¼ των Σέρβων ορθοδόξων στην Κροατία τέθηκαν άμεσα εκτός νόμου. Από τον Απρίλιο 1941 έως τον Μάιο 1945 το καθεστώς των Ουστάσα καθιέρωσε μια αιματηρή πολιτική εξόντωσης της σερβικής μειονότητας με πρακτικές απέλασης, θρησκευτικού προσηλυτισμού και καθαρής πληθυσμών.

⁸² Ιταλικό προτεκτοράτο από το 1939.

Axis / fascist occupation and partition of Yugoslavia in World War II (as of 1941)

- Internationally recognized borders
- Illegal Axis / fascist borders in occupied Yugoslavia
- Independent State of Croatia (German and Italian occupation)
- Serbia (German occupation)
- Banat, region with special status within Serbia (German occupation and local German administration)
- Montenegro (Italian occupation)
- Occupied and annexed by Bulgaria
- Occupied and annexed by Nazi Germany
- Occupied and annexed by Italy
- Occupied and annexed by Italy (As a part of Italian protectorate of Albania)
- Occupied and annexed by Hungary

Note: Some scholars are suggesting that term "fascist" is not a proper description for all countries that participated in occupation of Yugoslavia. Other scholars (including those from former Yugoslavia) are using this term as a description for all these countries.

Εικόνα 5. Η Γιουγκοσλαβία υπο κατοχή 1941-1945.

Η Αντίσταση και ο Εμφύλιος Πόλεμος 1941-1945.

Η κατάληψη και συνθηκολόγηση της Γιουγκοσλαβίας τον Απρίλιο του 1941 είχε ως αποτέλεσμα υπόγειες δυνάμεις να δραστηριοποιηθούν εναντίον των κατοχικών δυνάμεων. Στην Σερβία, μερικοί αξιωματικοί και στρατιώτες αρνήθηκαν να παραδοθούν στους κατακτητές και διέφυγαν με τον οπλισμό τους στα βουνά, μέχρι να υπάρξουν ευνοϊκές συγκυρίες για την επάνοδό τους, ενώ άλλοι αξιωματικοί, όπως ο συνταγματάρχης Pecanac προτίμησαν να τεθούν απευθείας υπό τις διαταγές των Γερμανών. Μερίδα των Τσέτνικ υπό τον συνταγματάρχη Mihailovic διέφυγαν προς την Κροατία και έστησαν το αρχηγείο τους στην Ravna Gora τον Μάιο⁸³. Πρότερα, ο στόχος του Mihailovic ήταν να πρωτοστατήσει στην αντίσταση ως ηρωική φιγούρα αποκαθιστώντας τον σερβικό πατριωτισμό με την επάνοδο του Βασιλιά Πέτρου Β' στην κεφαλή των γιουγκοσλάβων μετά τον πόλεμο. Αποφεύγοντας έναν ανοικτό πόλεμο με τους κατακτητές, τα άτακτα μέλη των τσέτνικ χωρίς ιδιαίτερη οργάνωση και εφόδια περίμεναν ενίσχυση από τις Δυνάμεις πριν προβούν σε οποιαδήποτε

⁸³ Αντάρτικο κίνημα που ιδρύθηκε το 1903 και ήταν στενά συνδεδεμένο με το Στέμμα του Βελιγραδίου.

επιχείρηση⁸⁴. Από την άλλη, υπήρχαν -η πιο καλά οργανωμένοι και ποικιλόμορφη εθνοτική οργάνωση - Κομμουνιστές Παρτιζάνοι, υπό τον κροάτη Jozip Broz Tito, οχυρωμένοι στο Uzice της δυτικής Σερβίας περιμένοντας ενίσχυση από το Κομμουνιστικό Κέντρο την Ρωσία⁸⁵. Το πρώτο καιρό της κατοχής, Τσέτνικ και Παρτιζάνοι είχαν ως κοινό εχθρό τα στρατεύματα των Ustace και της Βέρμαχτ μέχρι τον Σεπτέμβριο του 1941. Η κατάσταση μεταβλήθηκε τον Νοέμβριο, όταν οι Τσέτνικ ύστερα από διαταγή των Βρετανών επιτέθηκαν στο αρχηγείο των Κομμουνιστών. Το ρήγμα μεταξύ Τσέτνικ και Παρτιζάνων κλιμακώθηκε πολύ γρήγορα σε εμφύλιο πόλεμο και μια ιδεολογική μάχη μέχρι θανάτου. Ο Mihailovic έβλεπε τον εαυτό του, ως τον νόμιμο εκπρόσωπο της εξόριστης βασιλικής κυβέρνησης προσπαθώντας να αποκαταστήσει την παλαιά τάξη υπό την ηγεσία των Σέρβων ενώ από άλλη ο Τίτο, ήδη σε παλιότερες του τοποθετήσεις κήρυττε την αδελφότητα των Γιουγκοσλαβικών λαών για την ενότητα του έθνους προσπαθώντας έτσι να φέρει μια σοσιαλιστική επανάσταση εναντίον των σερβικών συντηρητικών καταλοίπων που υπήρχαν από την δεκαετία του 20⁸⁶. Η επίθεση απέτυχε και ο Μιχαήλοβιτς σε απελπιστική κατάσταση προσέγγισε μια συνεργασία με τις κατοχικές δυνάμεις.

Τον φθινόπωρο του 1941, η επιχείρηση Μπαρμπάροσα αποδεικνύονταν νικηφόρα για τους Γερμανούς, γεγονός που προκάλεσε και την πρώτη διαφωνία στους κόλπους του Κομμουνιστικού Συνέδριου(Κομιτέρν) ⁸⁷. Ο Σοβιετικός δικτάτορας Στάλιν, από την μια επιζητούσε το άνοιγμα ενός δεύτερου μετώπου στα Βαλκάνια ώστε να χαλαρώσει η επίθεση των Γερμανών στα εδάφη της σημερινής Ουκρανίας, ενώ από την άλλη προκειμένου να κατευναστούν οι υποψίες της Δύσης για «Σοβιετοποίηση» της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, διέταξε τον Τίτο να σταματήσει τις διεργασίες για την εγκαθίδρυση του σοσιαλιστικού πολιτικού συστήματος και συνεργασία με τους Τσέτνικ⁸⁸. Το άνοιγμα δεύτερου μετώπου θα αποτύγχανε για πρακτικούς λόγους. Οι

⁸⁴ Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σσ: 74-75.

⁸⁵ Το σώμα των Παρτιζάνων πολεμιστών περιλάμβανε στρατιωτικά εκπαιδευμένα στελέχη κομμουνιστών που κατά βάση ήταν βετεράνοι αξιωματικοί που συμμετείχαν στα γεγονότα της Ρωσίας το 1917 και στον Ισπανικό Εμφύλιο του 1936. Επομένως είχαν στρατιωτική και διοικητική οργάνωση. Στενοί συνεργάτες του Τίτο ήταν ο σλοβένος Kardelj, ο μαυροβούνιος Djilas και ο σέρβος Rankovic.

⁸⁶ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 134-135.

⁸⁷ Ο.π Σελ 136-137

⁸⁸ Σε μια έκκληση ενίσχυσης του Τίτο προς τον Στάλιν, ο Σοβιετικός ηγέτης απαντώντας μέσω τηλεγραφήματος ζήτησε να διακοπούν οι διαδικασίες επανάστασης και να συσπειρωθεί ένα λαϊκό μέτωπο συμμαχίας με τον υποστηριζόμενο από τους Βρετανούς Μιχαήλοβιτς. Ο Ραδιοφωνικός σταθμός «Ελεύθερη Γιουγκοσλαβία» από την Μόσχα μετέδιδε συνεχώς την προπαγάνδα των Τσέτνικ από το Λονδίνο.

δυνάμεις της αντίστασης αριθμούσαν σε 80.000 άνδρες και γυναίκες, ενώ οι κατοχικές δυνάμεις ανέρχονταν σε μισό εκατομμύριο, συν 120.000 στρατιώτες των Ουστάσα και της δωσίλογης Σερβικής Κυβέρνησης. Ήταν μια δύσκολη περίοδος για την Αντίσταση, που από την μια συνειδητοποίησε πως ο αγώνας για την απελευθέρωση θα πρέπει να συνεχίσει χωρίς εξωτερική βοήθεια και από άλλη, η Βέρμαχτ προχώρησε σε κατάληψη των περιοχών που ήλεγχαν οι Παρτιζάνοι, μεταξύ των οποίων και τη βάση στο Uzice⁸⁹. Υπό συνεχή πίεση των κατοχικών δυνάμεων -που τώρα προστέθηκαν και οι Τσέτνικ- ο Τίτο αναγκάστηκε να μεταφέρει την ανώτατη διοίκηση και την βάση της αντίστασης στο Ανεξάρτητο Κράτος Κροατίας τον Ιούνιο του 1942⁹⁰. Κατά την διάρκεια της πορείας εντός των εθνικά ετερογενών περιοχών, Ουστάσα, Τσέτνικ, και Δυνάμεις Κατοχής προκαλούσαν θηριωδίες ενώ ταυτόχρονα οι απελπισμένοι μειονοτικοί πληθυσμοί προσχωρούσαν στον απελευθερωτικό λαϊκό στρατό, καθώς ρομαντικοποιούνταν από το σύνθημα «Αδελφότητα και Ένωση» εναποθέτοντας τις ελπίδες τους στους Παρτιζάνους. Τον Σεπτέμβριο του 1942, ο Τίτο δημοσίευσε ένα άρθρο αναφορικά με το «Εθνικό Ζήτημα» καλώντας τον γιουγκοσλαβικό λαό να συσπειρωθεί σε κοινό αγώνα κατά των κατοχικών δυνάμεων, που ο αγώνας πλέον δεν γινόταν για την απελευθέρωση της Γιουγκοσλαβίας αυτής κάθε αυτής, αλλά για την απελευθέρωση των λαών της. Μεγάλες μάζες λαού ταυτίστηκαν με τον αγώνα των Παρτιζάνων και σύντομα ο λαϊκός απελευθερωτικός αγώνας παρουσιάστηκε ως ένα εθνικό χειραφετικό κίνημα για κάθε εθνικότητα με στόχο την απαλλαγή από τις κατοχικές δυνάμεις. Τον Νοέμβριο του 1942, οι Παρτιζάνοι κατέλαβαν την πόλη Bihac στη δυτική Βοσνία εγκαθιστώντας εκεί το αρχηγείο τους και την Δημοκρατία του Bihac⁹¹. Σε αυτή τη νέα δημοκρατία περί τα τέλη Νοεμβρίου, πραγματοποιήθηκε συνέλευση Αντιφασιστικού Συμβουλίου Λαϊκής Απελευθέρωσης Γιουγκοσλαβίας (AVNOJ) με επιτροπές από όλα τα γιουγκοσλαβικά έθνη και στην πραγματικότητα το συμβούλιο θα αποτελέσει μεταπολεμικά τη νέα κυβέρνηση και τη βάση για μια σοσιαλιστική Γιουγκοσλαβία⁹².

Ήδη από τα τέλη του 1942, το παγκόσμιο στρατιωτικό ρεύμα είχε στραφεί εναντίον

⁸⁹ Περισσότεροι από 1400 παρτιζάνοι πέθαναν, εκατοντάδες χιλιάδες αιχμαλωτίστηκαν και δολοφονήθηκαν. Οι Γερμανοί τιμωρούσαν με θάνατο όποιον προσέφερε βοήθεια ή αρνιόταν να συνεισφέρει στην εύρεση των αντιστασιαστών.

⁹⁰ Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σελ 80.

⁹¹ Από αυτή τη νίκη αναδείχθηκε μια μεγάλη συνεχόμενη επικράτεια με 2 εκατομμύρια πληθυσμό περιλαμβάνοντας περιοχές τις Δυτικής Βοσνίας, Δαλματίας και Λίκα.

⁹² Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 138.

της Γερμανίας και με την απόβαση των Συμμάχων στην Γαλλική Βόρειο Αφρική άλλαξαν οι ισορροπίες του πολέμου. Οι Παρτιζάνοι του Τίτο θα έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στο έργο των Δυνάμεων στα Βαλκάνια, καθώς υπήρχαν ενδείξεις ότι οι βρετανοί θα εγκατέλειπαν τους Τσέτνικ⁹³. Τον Ιούλιο του 1943, οι Δυνάμεις αποβιβάστηκαν στην Σικελία και ως αποτέλεσμα τον Σεπτέμβριο οι Ιταλοί συνθηκολόγησαν. Η εξέλιξη αυτή, ευνόησε στο έπακρο τους Παρτιζάνους καθώς έπεσαν στα χέρια τους μεγάλες ποσότητες στρατιωτικού εξοπλισμού σε μια φάση, που οι αντιστατές μετά βίας μπορούσαν να κρατήσουν τις θέσεις τους. Καθώς προχωρούσε ο πόλεμος, οι παρτιζάνοι απωθούσαν τους Τσέτνικ και Βέρμαχτ απελευθερώνοντας περιοχές της Δαλματίας και του Μαυροβουνίου, ενώ οι τάξεις τους ενισχύονταν με έμπυχο δυναμικό σε σημείο που απαριθμούνταν σε 300.000 πολεμιστές⁹⁴. Στην συνέχεια, καθώς διαφαινόταν πως οι Δυνάμεις θα κέρδιζαν τον Πόλεμο, ο Τίτο συγκάλεσε το 2^ο συμβούλιο της AVNOJ στο Jajce προκειμένου να αποδώσει στον εαυτό του τον βαθμό του Στρατάρχη της Γιουγκοσλαβίας και να οργανώσει την μεταπολεμική κυβέρνηση οριστικοποιώντας την απαγόρευση εισόδου στον Βασιλιά Πέτρου Β' εξαιτίας της συνεργασίας του με τους Τσέτνικ⁹⁵. Τον Μάιο του 1944, καθώς οι Δυνάμεις ετοιμάζονταν για την απόβαση στην Νορμανδία, ο Χίτλερ συγκέντρωσε ότι δυνάμεις του είχαν απομείνει στα Βαλκάνια προκειμένου να ξεφορτωθεί τον Τίτο. Όμως, η διαφυγή του από τις Δυνάμεις στο νησί Vis της Αδριατικής έθεσε γερές βάσεις για την επόμενη κυβέρνηση της Γιουγκοσλαβίας.

Εδραίωση Κομμουνισμού: Γέννηση μιας νέας Γιουγκοσλαβίας.

Λίγες μέρες μετά την διάσωση του, ο Τίτο συναντήθηκε με τον πρώην κυβερνήτη της κροατικής μπανοβίνα Σούμπασιτς που τώρα εκτελούσε χρέη εκπροσώπου της Δύσης. Οι δύο πλευρές συμφώνησαν στην αποδοχή ενός μοναρχικού κράτους μέχρι την σύσταση Συντακτικής Συνέλευσης⁹⁶. Η Γιουγκοσλαβία δεν είχε απελευθερωθεί

⁹³ Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σελ 82

⁹⁴ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 140.

⁹⁵ Την ίδια περίοδο διεξάχθηκε η Διάσκεψη της Τεχεράνης που αποφασίστηκε το άνοιγμα ενός 2^{ου} μετώπου παρέχοντας υποστήριξη στους Παρτιζάνους.

⁹⁶ Ο Τίτο δέχτηκε την πρόταση του Σούμπασιτς έπειτα από πίεση του Στάλιν, ο οποίος δεν επιθυμούσε να έρθει σε ρήξη με την Δύση, καθώς σε λίγο καιρό ο πόλεμος θα τελείωνε και αργά η γρήγορα θα διαμοιράζονταν τα κέρδη.

ακόμα ,αλλά οι Παρτιζάνοι συνέχισαν να αναγκάζουν τις κατοχικές δυνάμεις σε σταδιακές υποχωρήσεις και προκειμένου να μην αποκλειστεί μεταπολεμικά από την αρχηγία του κράτους, ο Τίτο έπεισε τον Στάλιν να στείλει τμήματα του Ερυθρού Στρατού για την ενίσχυση των Παρτιζάνων , ώστε η χώρα να απελευθερωθεί από Κομμουνιστές και συνακόλουθα να βρεθεί υπό την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης. Το Βελιγράδι απελευθερώθηκε τον Οκτώβριο ⁹⁷ και τον Νοέμβριο πραγματοποιήθηκε η 2^η επαφή μεταξύ Σούμπασιτς –Τίτο όπου αμφότεροι συμφώνησαν : 1) Απαγόρευση εισόδου του Βασιλιά Πέτρου Β' στην χώρα και 2) η αναγνώριση της AVNOJ ως υπερεσιακή κυβέρνηση μαζί με μια ομάδα 11 ατόμων του Σούμπασιτς μέχρι τις εκλογές για Συντακτική Συνέλευση ⁹⁸. Μέχρι τον Μάιο του 1945, ο πόλεμος είχε τερματίσει και το Γιουγκοσλαβικό έδαφος είχε απελευθερωθεί . Το κύριο μέλημα τώρα ήταν οι εκλογές για την αρχηγία του κράτους που έλαβαν χώρα τον Σεπτέμβριο. Ο Τίτο υπερψηφίστηκε με ποσοστό 89% και σύντομα συστάθηκε η Συντακτική Ομοσπονδιακή Συνέλευση , η οποία λίγες βδομάδες μετά η Γιουγκοσλαβία μετονομάστηκε επίσημα σε Δημοκρατική Ομοσπονδιακή Γιουγκοσλαβία.

Ο Δεύτερος Πόλεμος προκάλεσε πολύ μεγαλύτερη ζημιά στη χώρα απ'ότι ο Πρώτος. Οι περισσότερες υποδομές που χρησίμευαν άλλοτε για τις βασικές ανάγκες του πληθυσμού βρισκόταν σε απελπιστική κατάσταση. Εκατομμύρια άνθρωποι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους ή να μείνουν άστεγοι ενώ 1 εκατομμύριο άνθρωποι έχασαν την ζωή τους κατά τα χρόνια του πολέμου. Οι μεγαλύτερες απώλειες καταγράφηκαν στην Βοσνία-Ερζεγοβίνη και Κροατία , όπου ο σερβικός πληθυσμός ήταν εκτεθειμένος σε επανειλημμένες σφαγές των Ustace ενώ ο μουσουλμανικός στις σφαγές των Τσέτνικ με αποκορύφωμα να προστεθούν ακόμη 300.000 σέρβοι που έχασαν την ζωή τους την Κομμουνιστική περίοδο ως ύποπτοι για συνεργασία με τις κατοχικές δυνάμεις κατά την διάρκεια του πολέμου⁹⁹. Στην πραγματικότητα , το Κομμουνιστικό καθεστώς με τις τιμωρίες των υπόπτων έδωσε την εντύπωση στον γιουγκοσλαβικό λαό πως πράττει υπέρ των δεόντων με απόλυτη

⁹⁷ Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σελ 84.

⁹⁸ Ένα μήνα πριν στην Μόσχα διεξάχθηκε μεταξύ Βρετανίας και Σοβιετικής Ένωσης , η Συμφωνία των ποσοστών που στην πραγματικότητα αποτέλεσε την επαναχάραξη του χάρτη επιρροών της Ευρώπης με την Γιουγκοσλαβία να διαμοιράζεται κατά το ήμισυ από τις 2 Δυνάμεις.

⁹⁹ Aleksandar Pavkovic, *The fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans* 2000 σελ 43-44.

νομιμότητα , κάτι που σε καμία περίπτωση δεν ίσχυε . Αν και οι Παρτιζάνικες δυνάμεις δεν συνήθιζαν να προχωρούν σε σφαγές αμάχων κατά την διάρκεια του πολέμου , το έπραξαν στον ύψιστο βαθμό μόλις ανέλαβαν την εξουσία κατασφάζοντας όποιον έβλεπαν ως πιθανό μελλοντικό εχθρό. Υπό το πρόσχημα της εξάλειψης εκτελούσαν πλούσιους εμπόρους, φεουδάρχες αγρότες και διανοούμενους ιδιαίτερα στην Σερβία θανατώνοντας έναν ισχυρό εχθρό που θα μπορούσε να ασκήσει επιρροή.

Στις αρχές του 1946, ψηφίστηκε το πρώτο σύνταγμα της Κομμουνιστικής Συντακτικής Συνέλευσης καταργώντας οριστικά την μοναρχία. Το νέο κράτος συγκροτήθηκε αποτελούμενο από ομοσπονδίες σύμφωνα με το σοβιετικό μοντέλο και το Κομμουνιστικό Κόμμα ξεκίνησε τις διεργασίες ώστε να δημιουργήσει ένα κράτος και μια νέα κοινωνία που δεν είχε καμία σχέση με το παρελθόν, παρά μόνο στη χρήση της ονομασίας «Γιουγκοσλαβία». Η πολιτική εξουσία βρισκόταν στο συγκεντρικό κομμουνιστικό κόμμα και το ανώτατο εκτελεστικό του όργανο ήταν το Πολίτμπουρο που τα ανώτατα μέλη αποτελούνταν από άτομα αφοσιωμένα και πιστά στο Τίτο. Η νέα κρατική συγκρότηση στηρίχθηκε στο δικαίωμα αυτοδιάθεσης των λαών που εκείνη την περίοδο την απαρτίζουν οι κροάτες, σλάβοι μακεδόνες, μαυροβούνιοι, σέρβοι και σλοβένοι και δεδομένου πως ήταν φεντεραλιστικά οργανωμένο δεν υπήρχαν χαρτογραφημένα εδαφικά σύνορα μεταξύ των συνομοσπονδιών¹⁰⁰. Το σύνταγμα αναγνώριζε πέντε ισότιμα συστατικά έθνη του νέου πολυεθνικού κράτους, Σλοβενία, Κροατία, Σερβία, Μακεδονία, Μαυροβούνιο και δύο ημιαυτόνομες περιοχές το Κοσσυφοπέδιο και την Βοϊβοντίνα¹⁰¹. Κάθε λαός

¹⁰⁰ Aleksandar Pavkovic, *The fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans* 2000 σελ 47-48.

¹⁰¹ Οι Κομμουνιστές διεκπεραίωναν την παλιά κόντρα μεταξύ Βουλγαρίας και Ελλάδας σχετικά με το Μακεδονικό Ζήτημα το οποίο προϋπήρχε από τον προηγούμενο μήνα . Στη 2η συνεδρίαση της AVNOJ το 1943 στο Jajce, ο Τίτο προκειμένου να λάβει την υποστήριξη των Σλάβων Μακεδόνων, υποσχέθηκε μεταπολεμικά μια αυτόνομη δημοκρατία. Οικοδομήθηκε ένα μακεδονικό έθνος διαμορφώνοντας Μακεδονική εθνική ταυτότητα καθιερώνοντας μακεδονική γλώσσα και ορθογραφία, εκδόθηκαν βιβλία γραμματικής, λεξικά και καλλιτεχνικά έργα, ενώ το 1947 με τη συνθήκη του Μπλέντ , η Μακεδονία αναγνωρίστηκε από την Βουλγαρία ως ανεξάρτητο κράτος. Από την άλλη, το ζήτημα του Κοσσυφοπεδίου αποδείχθηκε περίπλοκη. Οι Κοσσοβάρκοι Κομμουνιστές παρόλο που δεν ήταν αξιόλογη δύναμη, επιθυμούσαν ανέκαθεν την ένωση με την Αλβανία προσδοκώντας ένα μεγάλο Αλβανικό Κράτος. Ωστόσο και οι Σέρβοι λόγω του αυτοκέφαλου πατριαρχείου του Πετς του 12^{ου} αιώνα θεωρούσαν το Κοσσυφοπέδιο σερβική γη και προκειμένου να κατευνάσει τους κοσσοβάρους ο Τίτο εισήγαγε μια αντισερβική πολιτική απέλασης καθιστώντας ταυτόχρονα το Κοσσυφοπέδιο ημιαυτόνομη περιοχή . Η κίνηση αυτή αποτέλεσε ένα είδος συμβιβασμού μεταξύ των Σερβικών διεκδικήσεων για μελλοντικά εδαφικά κέρδη και τις Αλβανικές επιθυμίες για ένωση με την Αλβανία. “Περί Μακεδονικό και Κοσσοβαρικό ζήτημα βλέπε : Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σσ167-168.

έλαβε δικό του κράτος, αναγνωρίζοντας τον πολυεθνικό χαρακτήρα της Γιουγκοσλαβίας και ο φεντεραλισμός έδωσε τις πολλαπλές εθνικές ταυτότητες κάνοντας πιο συμπαγές το νέο κράτος. Κάθε άτομο ήταν πολίτης μιας δημοκρατίας και την ίδια στιγμή Γιουγκοσλάβος πολίτης, εφόσον όλα τα έθνη απολάμβαναν τα ίδια δικαιώματα¹⁰². Σε κάθε περίπτωση, η νέα ομοσπονδιακή συγκρότηση εξασφάλιζε ότι ο μεγαλύτερος εδαφικά και πιο πολυπληθέστερος πληθυσμός οι σέρβοι ,δεν θα λάμβαναν μεγάλη δημοκρατία αποτρέποντας μια μελλοντική κυριαρχία έναντι των άλλων λαών ,τηρώντας όσο πιο πιστά γίνεται την ισότητα μεταξύ των λαών. Το κύριο μέλημα τώρα, ήταν η οικονομική ανάπτυξη της χώρας επιβάλλοντας με γρήγορους ρυθμούς τη εκβιομηχάνιση της χώρας ,ώστε να ξεπεραστεί όσο πιο γρήγορα γίνεται η τραγική κατάσταση που υπήρχε μετά τον Πόλεμο. Το οικονομικό σχέδιο που υιοθετήθηκε ήταν βασισμένο στο σοβιετικό μοντέλο, που στην ουσία η κεντρική κομμουνιστική κυβέρνηση ήλεγχε μέσω παρεμβατισμών σε όλους τους πόρους προκειμένου να μετατρέψει την ήδη αγροτική κοινωνία σε κομμουνιστικό βιομηχανικό κράτος¹⁰³. Ωστόσο , στην ανατολική Ευρώπη που μετά τον Πόλεμο ήταν υπό την Σοβιετική Κομμουνιστική επιρροή- κυριαρχία η κατάσταση ήταν περίεργη. Η Γιουγκοσλαβία βασιζόταν στην βοήθεια της UNNRRRA (Οργανισμός Περιθάλψεως και Αποκαταστάσεως των Ηνωμένων Εθνών) ώστε να ορθοποδήσει οικονομικά δημιουργώντας εμπορικούς δεσμούς με τα Δυτικά κράτη, αυτή η εξέλιξη προκάλεσε ανησυχία στον Στάλιν, ο οποίος φοβόταν πως ο Τίτο μέσω αυτής της στήριξης θα αποβάλει τον Κομμουνισμό και θα στραφεί προς στην Δύση. Αργότερα, τον Σεπτέμβριο του 1947, η κατάσταση έμοιαζε να καλυτερεύει με την ίδρυση της Κομινφόρμ προκειμένου να υπάρχει συνεργασία και κοινή πολιτική των κομμουνιστικών καθεστώτων που στην ουσία αποτελούσε μια διεθνή συμμαχία του Ανατολικού Μπλόκ ενάντια στον δυτικό ιμπεριαλισμό¹⁰⁴.

¹⁰² Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 168.

¹⁰³ Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σελ 90.

¹⁰⁴ Ο,π. 91

Εικόνα 6. Η Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία Γιουγκοσλαβίας 1945.

Κεφάλαιο 4ο : Τιτουική Περίοδο 1948-1980.

Τιτοϊκός σοσιαλισμός 1948-1966.

Η αισιοδοξία της κρατικής συγκρότησης των πρώτων χρόνων σταμάτησε απότομα, όταν μια σοβαρή κρίση επήλθε στο Ανατολικό Μπλόκ, παρόλο που η ίδρυση της Κομινφόρμ το 1947, έφερε για λίγους μήνες μια ησυχία στα βαλκάνια. Η Γιουγκοσλαβία του Τίτο έμοιαζε πως ήταν σε καλό δρόμο να γίνει ανεξάρτητο κέντρο κομμουνιστικής εξουσίας στην Νοτιοανατολική Ευρώπη που λόγω των κάλων σχέσεων γειτονίας με την Βουλγαρία του Dimitrov, τη Αλβανία του Hodxha και πιθανότατα την Ελλάδα- προσδοκούσε την ίδρυση μιας Βαλκανικής Ομοσπονδίας¹⁰⁵. Με το ξέσπασμα του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου – μεταξύ φιλοβασιλικών και κομμουνιστών- το 1946 η Γιουγκοσλαβία για ευνόητους υποστήριξε με εξοπλισμό τους Κομμουνιστές. Αυτή η εξέλιξη, παραβίαζε την Συμφωνία των Ποσοστών επιρροής μεταξύ Λονδίνου και Μόσχας του 1944, επειδή όριζε πως η Ελλάδα θα βρισκόταν υπό Βρετανική επιρροή. Η κρίση εντός Κομινφόρμ ήρθε το 1948, όταν ο Τίτο παράκουσε τις διαταγές του Στάλιν για απεμπλοκή της Γιουγκοσλαβίας από τα ελληνικά πράγματα και την άρνηση υπογραφής συμφώνου, στο οποίο η εξωτερική

¹⁰⁵ Ο Τίτο είχε αρνηθεί την υποστήριξη της Δύσης στα πλαίσια οικονομικής υποστήριξης του σχεδίου Μάρσαλ επειδή οι σοβιετικοί είχαν υποσχεθεί πως θα προχωρήσουν σε ανάλογη κίνηση. Αντίθετα, ο Στάλιν είχε εγκαινιάσει μια πολιτική κατασκοπείας στην Γιουγκοσλαβία, επειδή το προηγούμενο χρόνο η χώρα είχε λάβει στήριξη από την Δύση στα πλαίσια του προγράμματος UNRRA (Οργανισμός Περιθάλψεως και Αποκατάστασης Ηνωμένων Εθνών) υποπτευόμενος πως ο Τίτο είχε υπόγειες σχέσεις με την Δύση. Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 176.

πολιτική των κομμουνιστικών κρατών θα επιβλέπεται από την Μόσχα, με αποκορύφωμα την απόσυρση των σοβιετικών στρατιωτικών συμβούλων από το Βελιγράδι. Στην συνέχεια, το χάσμα μεταξύ Βελιγραδίου – Μόσχας μεγάλωσε, όταν το Απρίλιο, ο Τίτο προχώρησε σε βιαστική κολεκτιβοποίηση των σοδειών και τον Ιούνιο, ύστερα από εισήγηση του Στάλιν, το Κομμουνιστικό Κόμμα Γιουγκοσλαβίας εκδιώχθηκε από την Κομινφορμ με την υπονία του καπιταλισμού. Η ρήξη με την Σοβιετική Ένωση αποτέλεσε πλήγμα για τους γιουγκοσλάβους κομμουνιστές και προκάλεσε ένα μακροχρόνιο άγχος για την πιθανότητα σοβιετικής εισβολής με σκοπό την ανατροπή του Τίτο που πλέον ήταν απομονωμένος από τον κομμουνιστικό κόσμο¹⁰⁶. Ωστόσο, το επόμενο διάστημα η Γιουγκοσλαβία θα απελευθερωθεί από την σοβιετική εξάρτηση και θα στραφεί σταδιακά προς στην Δύση.

Η ρήξη της Γιουγκοσλαβίας με το σοβιετικό κομμουνιστικό κέντρο μπορεί στην αρχή να παρουσίαζε δυσκολίες, όμως μακροπρόθεσμα ευνόησε στο έπακρο σε όλους τους τομείς. Η ρήξη με την Σοβιετική Ένωση σήμαινε διακοπή σχέσεων σε όλους του τομείς, ιδίως στο ιδεολογικό. Ο Τίτο μεγαλωμένος με αριστερά ιδεώδη, έπρεπε να αναπτύξει μια διαφορετική ιδεολογία από εκείνη των υπόλοιπων κομμουνιστών που θα μπορούσε να διαφυλάξει τα αριστερά ιδεολογικά πρότυπα, σε τέτοιο βαθμό που δεν θα αμφισβητούνταν η σοσιαλιστική επανάσταση, την οποία επέφερε ο ίδιος στην Γιουγκοσλαβία. Πράγματι, το 1950 ασπάζοντας την ιδεολογία του τροτσκισμού¹⁰⁷ επινόησε και εισήγαγε μια δικιά του θεωρία εισάγοντας περισσότερα δημοκρατικά στοιχεία στις εργατικές μάζες, μέσω της δημιουργίας εργατικών συμβουλίων, δίνοντας έτσι την δυνατότητα στις επιχειρήσεις να αναπτυχθούν μόνες τους χωρίς την στενή γραφειοκρατική παρέμβαση της κεντρικής εξουσίας¹⁰⁸. Μέσα σε δύο χρόνια κατάφερε να προχωρήσει σε ριζικές αλλαγές στο γιουγκοσλαβικό μοντέλο και η αποκεντρωτική οικονομική πολιτική επεκτάθηκε περαιτέρω διαμορφώνοντας έτσι μια πιο ελεύθερη αγορά σχετικά με την προσφορά και την ζήτηση, ενώ το κράτος αρκέστηκε μόνο στην οικονομική διαχείριση των επιχειρήσεων. Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις επέφεραν αποτελέσματα και κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '50, η χώρα γνώρισε τεράστια παραγωγική ανάπτυξη στον αγροτικό

¹⁰⁶ Ο,π Σελ 176-177.

¹⁰⁷ κατηγορούσε εκείνη του σταλινισμού “ο εκτελεστικός μηχανισμός της ΕΣΣΔ είχε δημιουργήσει μια «ανεξάρτητη γραφειοκρατική κάστα με ειδικά κοινωνικά συμφέροντα» τα οποία έρχονται αντιμέτωπα με τα συμφέροντα των εργατικών μαζών”

¹⁰⁸ Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σελ 97.

και βιομηχανικό τομέα. Μεταξύ, 1947-1950, το ένα τρίτο του ολικού πλεονάσματος επενδύονταν στην βιομηχανία και στην εκπαίδευση των εργατών και μέσα σε λίγα χρόνια η παραγωγή είχε σχεδόν διπλασιαστεί. Ακόμη, προχώρησε σε αλλαγές εντός του κόμματός διαχωρίζοντας την κεντρική εξουσία από το κόμμα ,ενώ ταυτόχρονα έκανε εκκαθαρίσεις ατόμων από σημαντικές θέσεις προσλαμβάνοντας άτομα με διανόηση και παιδεία. Η διοίκηση του κόμματος θα αποτελείται από πολιτικό και εργατικό επιμελητήριο που τα μέλη του θα ήταν εκλεγμένα με καθολική ψηφοφορία, ενώ το 1952 προχώρησε σε αλλαγή της ονομασίας του κόμματος σε Ένωση Κομμουνιστών Γιουγκοσλαβίας, εισάγοντας με αυτό τον τρόπο το στοιχείο της δημοκρατίας τονίζοντας έτσι τον πολυεθνικό χαρακτήρα του κράτους¹⁰⁹. Την ίδια χρονιά ,έλαβε χώρα η πρώτη αναθεώρηση του γιουγκοσλαβικού συντάγματος εγκαθιδρύοντας το Ομοσπονδιακό Εκτελεστικό Συμβούλιο ως κυβέρνηση με τον ίδιο στο ρόλο του αρχηγού της κυβέρνησης, του στρατού και του κράτους. Πλέον θα υπήρχαν υπουργεία και υφυπουργεία που στις κεραίες θέσεις θα βρίσκονταν οι μακροχρόνιοι σύντροφοί του (Rankovic, Kardelj , Djilas, Pijade και Vukmanovic)¹¹⁰ , ενώ φύλακας του συντάγματος και των συνόρων ήταν ο Λαϊκός Στρατός - μεταγενέστερος Παρτιζάνικος - που ενσάρκωνε και συμβόλιζε το σύνθημα «Αδελφότητα& Ενότητα»¹¹¹. Το νέο γιουγκοσλαβικό σύστημα προοριζόταν ρητά ως μια ιδεολογική εναλλακτική από αυτή που ακολουθούσε η Σοβιετική Ένωση και στην ουσία πρόκειται για μια αποκήρυξη του κρατικού σοσιαλισμού ,που η εσωτερική του συνοχή και νομιμότητα πηγάζει από τα δημοκρατικά ιδεώδη, σε τέτοιο βαθμό που η πολιτική δύναμη δεν ασκούσε μεγάλη πίεση στην κοινωνία, αντίθετα από δικτατορικές πρακτικές που υιοθετούσε η ΕΣΣΔ¹¹².

Όπως ήδη γνωρίζουμε , με την Συμφωνία των Ποσοστών του 1944, η Γιουγκοσλαβία

¹⁰⁹ Ο,π 98.

¹¹⁰ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*.Σελ 180.

¹¹¹ Τα μέλη του στρατού απολάμβαναν καλές απολαβές , δωρεάν εκπαίδευση αυτοί και οι οικογένειά τους και κρατική στέγαση. Το κόμμα έλεγχε προσεκτικά ποιοι θα συμμετείχαν στο σώμα των αξιωματικών που και μέχρι την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας ήταν πιστός στο κράτος .

¹¹² . Για παράδειγμα, το γιουγκοσλαβικό σύστημα αντιμετώπιζε τους κριτές του συστήματος με πιο δημοκρατικό τρόπο αρκεί να μην αμφισβητούνταν τα ιδεώδη του σοσιαλισμού και προπάντων το δόγμα «Αδελφότητα και Ενότητα» ,δηλαδή ο αποκλειστικός εθνικισμός. Οι διανοούμενοι και ο τύπος είχαν το δικαίωμα έκφρασης γνώμης και σε περίπτωση που ξεπερνούσαν τα όρια δέχονταν είτε επαγγελματικές επιπλήξεις όπως απαγόρευση δημοσιεύσεων, είτε φυλάκιση ολίγων χρόνων σε σοβαρές περιπτώσεις. Από την άλλη, το καθεστώς επέτρεπε στους πολίτες να έχουν επαφές με το εξωτερικό όπως ταξίδια και διακοπές που στην ΕΣΣΔ δεν επιτρεπόταν σε καμία περίπτωση¹¹². Το δόγμα του αυτοδιοικούμενου σοσιαλισμού με την παράλληλη σταδιακή εισχώρηση δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων σημάδεψε την τιτοική περίοδο καθόλη την διάρκεια της ύπαρξής του. «Περί διαφορές μεταξύ Γιουγκοσλαβίας- ΕΣΣΔ, βλ :Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*.Σελ 182

βρισκόταν υπό τις επιρροές Δύσης – ΕΣΣΔ κατά το ήμισυ. Με το ξέσπασμα του Ψυχρού Πολέμου, οι δύο πλευρές προσπάθησαν να προσεγγίσουν ολοκληρωτικά την Γιουγκοσλαβία για στρατηγικούς λόγους, ενώ η ίδια ήταν σε θέση να πιστώνεται με κεφάλαια χωρίς ιδιαίτερο αντάλλαγμα¹¹³. Σε μια περίοδο που τα αντικρουόμενα συμφέροντα μεταξύ Δύσης- ΕΣΣΔ λύνονταν με συγκρούσεις σε εδάφη άλλων χωρών, ο Τίτο ακολούθησε μια στρατηγική ίσης απόστασης από τα δύο μπλοκ προκειμένου να διασφαλιστεί η ανεξαρτησία της χώρας του. Ο θάνατος του Στάλιν, τον Μάρτιο του 1953, προσέφερε μια νέα ευκαιρία στην αποκατάσταση σχέσεων μεταξύ Βελιγραδίου – Μόσχας, που για τον Τίτο ήταν ιδεολογικά σημαντικό. Το 1954 -η ΕΣΣΔ υπό τον Χρουστσόφ τώρα- υπογράφηκε η πρώτη συμφωνία μεταξύ των δυο χωρών και ακολούθησαν συναντήσεις σε Βελιγράδι και Μόσχα για οριστική αποκατάστασης των σχέσεων. Καθόλη την δεκαετία του '50 και '60 ο Γιουγκοσλάβος ηγέτης πραγματοποιούσε συναντήσεις με αρχηγούς άλλων κρατών στα πλαίσια οικονομικής ανάπτυξης, ενώ παράλληλα οι ελιγμοί του μεταξύ Δύσης- Ανατολής επέφεραν κύρος στην διεθνή σκηνή και στο εσωτερικό της χώρας, καθώς οι λαοί πίστευαν πως ήταν ασφαλείς από εξωτερικές απειλές¹¹⁴.

Από πολλές απόψεις, η δεκαετία του '60 ήταν εξαιρετική, πολιτική απελευθέρωση, ευημερία και ενεργή εξωτερική πολιτική διαμόρφωσαν μια νέα Γιουγκοσλαβία που διαφαινόταν πως τα προβλήματα του παρελθόντος είχαν ξεπεραστεί. Όμως, παρόλο τον εκσυγχρονισμό, που επέφεραν οι μεταρρυθμίσεις της προηγούμενης δεκαετίας, εγκαينιάστηκε μια περίοδος ενός νοητού ανταγωνισμού μεταξύ των δημοκρατιών και αργά ή γρήγορα τα ιδεώδη της Αδελφότητας και Ενότητας άρχισαν να φθείρονται, αποδεικνύοντας πως η χώρα είχε ανάγκη για περισσότερες αποσυγκεντρωτικές μεταρρυθμίσεις. Το 1962 οι δείκτες βιομηχανικής ανάπτυξης παρουσίασαν μεγάλη πτώση από 15% (1952) σε 4% γεγονός που οδήγησε το εθνικό συμβούλιο να αφαιρέσει την κρατική εποπτεία από τα εργοστάσια και να δοθεί στις εταιρείες το δικαίωμα πλήρους αυτοδιαχείρισης των κερδών τους¹¹⁵. Από την άλλη, παρόλο που οι σύμβουλοι των επιχειρήσεων πρότειναν τα πλεονάσματα να επενδύονται εκ νέου στις εταιρίες, οι εργαζόμενοι και τα συνδικάτα προτίμησαν να τα ξοδέψουν στην ιδιωτική κατανάλωση, δημιουργώντας έτσι ένα τεράστιο χάσμα μεταξύ προσφοράς

¹¹³ Την περίοδο 1948 -1960 η χώρα έλαβε συνολικά 1,5δισεκατομύρια από τις ΗΠΑ βοηθώντας έτσι στην ταχύτατη οικονομική ανάπτυξη.

¹¹⁴ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ 189.

¹¹⁵ Ο,π σελ 213.

και ζήτησης¹¹⁶. Σε αυτό το σημείο, η χώρα ζούσε πέρα από τις δυνατότητες της, καθώς το –ελλειμματικό– εμπορικό ισοζύγιο και ο πληθωρισμός αυξήθηκαν συρρικνώνοντας έτσι την οικονομική ανάπτυξη της προηγούμενης δεκαετίας. Σε αυτό το πλαίσιο, ακολούθησαν συζητήσεις μεταξύ των ομοσπονδιών, για μεταρρυθμίσεις στο τραπεζικό τομέα, τον έλεγχο του συναλλάγματος και την απελευθέρωση της αγοράς. Τα οικονομικά προβλήματα είχαν αντίκτυπο και στους κόλπους του Κόμματος. Το σύστημα της χώρας ήταν έτσι δομημένο, που κάθε ομοσπονδία έπρεπε να αποδίδει όλες τις εισπράξεις, από κάθε πηγή εσόδων, στην κεντρική κυβέρνηση του Βελιγραδιού και από εκεί αφού απέδιδαν ένα μέρος του πλεονάσματος στο ταμείο ανάκαμψης για λογαριασμό των λιγότερο ανεπτυγμένων ομοσπονδιών, λάμβαναν ανάλογα με τις ανάγκες τους τα απαραίτητα χρήματα για επενδύσεις. Ωστόσο, από όλες τις ομοσπονδίες, η Σερβία και το Μαυροβούνιο προσέφεραν ελάχιστα στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό σε σχέση με την Σλοβενία και την Κροατία, οι οποίες πρόσφεραν πάνω από το 50% συνολικά. Η Σερβία, ως κέντρο διοίκησης της χώρας εκμεταλλευόταν αυτή την κατάσταση και λάμβανε από το ταμείο ανάκαμψης πάνω από τα 2/3 του συνόλου με αποτέλεσμα οι πιο παραγωγικές ομοσπονδίες (Σλοβενία, Κροατία που είχαν σχεδόν τριπλάσια απόδοση παραγωγής από τις άλλες ομοσπονδίες) να εκφράζουν την δυσαρέσκειά τους σχετικά με την κρατική στήριξη που λάμβαναν¹¹⁷. Μπροστά σε αυτή την δυσαρέσκεια σχηματίστηκαν δύο αντίπαλές παρατάξεις, οι μεταρρυθμιστές υπό τον σλοβένο Kardelj και οι συγκεντρωτιστές υπό τον σέρβο Rankovic, που προπάντων όλων αυτή η αντίθεση σήμαινε σύγκρουση μεταξύ κέντρου και περιφέρειας. Από την μια, οι σλοβένοι και κροάτες επιζητούσαν εισαγωγή αποκεντρωτικών μεταρρυθμίσεων για την ενίσχυση των δημοκρατιών τους και οριοθέτηση νόμων που θα παραχωρούνταν ελευθερίες στις ομοσπονδίες για περισσότερες εξωτερικές συναλλαγές, την αύξηση του εγχώριου οικονομικού ανταγωνισμού και ταυτόχρονη βελτιστοποίηση του οικονομικού γραφειοκρατικού συστήματος, ώστε το κράτος να επενδύει περισσότερο με κριτήριο την κερδοφορία αντί την ανάπτυξη των φτωχότερων ομοσπονδιών. Από την άλλη, οι Σέρβοι συγκεντρωτιστές ήταν της άποψης, πως το κράτος θα πρέπει να αναλάβει μεγαλύτερο ρόλο μέσω πρακτικών παρεμβατισμού για

¹¹⁶ Το 1962, το εισόδημα του εργαζομένου αυξήθηκε περίπου 1/4, ενώ η βιομηχανική παραγωγή μόνο 3,4%.

¹¹⁷ Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σελ 105.

αποτελεσματικότερη μακροοικονομική πολιτική και προώθηση ανάπτυξης των φτωχότερων ομοσπονδιών.

Τον Απρίλιο του 1963, η χώρα μετονομάστηκε από Λαϊκή Δημοκρατία Γιουγκοσλαβίας σε Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και το 1964 στο όγδοο συνέδριο του κόμματος ο Τίτο προχώρησε σε συνταγματικές αλλαγές εισάγοντας δύο θεμελιώδεις μεταρρυθμίσεις¹¹⁸: 1) αποβολή της σοσιαλιστικής ιδεολογίας από εκείνη του Γιουγκοσλαβισμού για περισσότερη ομοσπονδοποίηση του κράτους και του κόμματος ,προχωρώντας σε περισσότερη αποκέντρωση της εξουσίας και της κομματικής συγκρότησης . 2) περισσότερη απελευθέρωση της οικονομίας που σήμαινε την οριστική κατάργηση της εποπτείας και συνακόλουθα του κρατικού παρεμβατισμού, το κράτος δεν θα παρέμβαινε στις παραγωγές, στις τιμές των προϊόντων , στους μισθούς των εργατών και σίγουρα δεν θα προχωρούσε σε καμία κρατική επένδυση ή επιδότηση προς τις επιχειρήσεις. Στο εξής, το γιουγκοσλαβικό οικονομικό σύστημα επρόκειτο να λειτουργήσει σύμφωνα με τους καπιταλιστικούς νόμους με σκοπό η γιουγκοσλαβική οικονομία να καταστεί πιο ανταγωνιστική και περισσότερο ανθεκτική¹¹⁹. Επιπλέον, η Γιουγκοσλαβία επρόκειτο να γίνει πιο δημοκρατική δίνοντας στου εργάτες την δυνατότητα να εκφράζουν τις απόψεις τους στα εργοστάσια, στα κοινοτικά συμβούλια και σε όλους τους τύπους οργανώσεων αλλά όχι στο πολιτικό κόμμα, στο οποίο προχώρησε σε νέες εκκαθαρίσεις , απαγορεύοντας σε υποστηρικτές του συγκεντρωτισμού την επανεκλογή τους σε οποιαδήποτε θέση. Με την αλλαγή αυτή, ευνοήθηκε μια νέα γενιά ανθρώπων που έτρεφαν πιο φιλελεύθερες συμπεριφορές. Οι νέες αλλαγές απέδωσαν το αξίωμα του αντιπρόεδρου της δημοκρατίας στο Kardelj ,κάνοντας εμφανές πως ο υποστηρικτής του αυταρχικού κομμουνισμού και συγκεντρωτιστής Ranković είναι απομονωμένος εντός του κόμματος . Το 1965, ξέσπασαν εχθροπραξίες από την πλευρά του Ranković προκαλώντας επιθέσεις σε γραφεία τύπου μέσω της μυστικής ασφάλειας UDBA στην οποία ήταν αρχηγός, αλλά το 1966 αποπέμφθηκε από τα καθήκοντα του έπειτα από 20 χρόνια υπηρεσίας, που κατά την διάρκεια της θητείας του προκαλούσε εχθροπραξίες και στην περιοχή του Κοσσόβου

¹¹⁸ Λίγο αργότερα, το 1965 παραχώρησε καθεστώς Ομοσπονδίας και στην Βοσνία- Ερζεγοβίνη η οποία ήταν η 6^η δημοκρατία εντός της Γιουγκοσλαβίας, πιο πριν οι μουσουλμάνοι θεωρούνταν μειονότητα και αποκαλούνταν είτε σέρβοι μουσουλμάνοι – είτε κροάτες μουσουλμάνοι. « Περί μουσουλμάνων εντός Γιουγκοσλαβίας βλέπε : Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σς225-231.

¹¹⁹ Ο,π σελ 215.

και της Βοσνίας εναντίον αλβανών και μουσουλμάνων¹²⁰.

Με τον πολιτικό θάνατο του Rankovic, ο Kardelj συνέχιζε να ασκήσει περισσότερη επιρροή στον Τίτο, ο οποίος εισήγαγε περαιτέρω αποκεντρωτικές πολιτικές. Για παράδειγμα το 1968 στο Κόσσοβο και στη Βοϊβοντίνη παραχωρήθηκαν το καθεστώς της αυτονομίας και πλέον αυτές οι επαρχίες είχαν τα ίδια δικαιώματα με τις υπόλοιπες δημοκρατίες, ενώ οι πολίτες μπορούσαν να χρησιμοποιούν ελεύθερα τα αλβανικά ή τα ουγγρικά σύμβολα. Πλέον, οι λαοί ασκούσαν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα σε σημείο που ήταν σχεδόν ανεξάρτητα κράτη, ενώ από την άλλη η ομοσπονδιακή κυβέρνηση περιορίστηκε στις αρμοδιότητες όπως, άμυνα, εξωτερικές πολιτικές. Όλες οι δημοκρατίες και αυτόνομες περιοχές θα εκπροσωπούνταν στην κεντρική κυβέρνηση ισότιμα: 3 εκπρόσωποι κάθε ομοσπονδίας και 2 από κάθε αυτόνομη περιοχή. Αργότερα, το 1969 στην θέση της κεντρικής επιτροπής συστάθηκε ένα νέο συλλογικό όργανο αποτελούμενο από 14 μέλη που το αντιπροσώπευαν όλα τα κράτη, ενώ η προεδρία αυτού του οργάνου θα εναλλάσσεται κάθε δύο μήνες και θα λαμβάνει αποφάσεις με βάση την αρχή της συναίνεσης¹²¹.

Μεταρρυθμίσεις και η πόλωση του εθνικισμού 1966-1980.

Στο δεύτερο μισό του '60, η οικονομική ανάπτυξη συνέχιζε να κυμαίνεται σε χαμηλά ποσοστά αυξάνοντας το χάσμα μεταξύ ομοσπονδιών και πιέζοντας το πολιτικό σύστημα για νέες μεταρρυθμίσεις, καθώς έγινε εμφανές πως το σύστημα αυτοδιαχείρισης υπέφερε από διαρθρωτικά προβλήματα που καμουφλάριζαν -οι μέχρι τότε- μεταρρυθμίσεις για φαινομενική ευημερία. Η δυναμική του εκσυγχρονισμού είχε αυξάνει πολύ περισσότερο τον εγχώριο ανταγωνισμό φέροντας στην επιφάνεια εθνοπολιτικές αντιπαλότητες. Πολιτικοί και διανοούμενοι σε όλες τις ομοσπονδίες εξέφραζαν τις ανησυχίες τους, ότι το δόγμα «Αδελφότητα & Ενότητα» απειλούσε τα συμφέροντα της δικής τους ομοσπονδίας. Η οικονομική ύφεση συνοδεύτηκε με την άνοδο του εθνικισμού και η εθνικιστική ρητορική επανήλθε στην δημόσιο διάλογο αναζωογονώντας παλαιότερες διχόνοιες μεταξύ δημοκρατιών¹²². Οι μεταρρυθμίσεις

¹²⁰ Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σελ. 110.

¹²¹ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Σελ. 226.

¹²² Ο,π Σελ. 223.

της προηγούμενης διетίας δεν απέφεραν ιδιαίτερους καρπούς στην οικονομία της χώρας και με την διακοπή κρατικών επιδοτήσεων, οι βιομηχανίες καλούνταν να ανταπεξέλθουν μόνες τους στα έξοδα της επιχείρησης, σε μια περίοδο που το κόστος ζωής αυξανόταν προς τα πάνω. Οι εργαζόμενοι στις δυσκολίες αυτές συνέχιζαν να πιέζουν μέσω των συμβουλίων τις επιχειρήσεις για αύξηση των μισθών τους, ώστε να έχουν την δυνατότητα να ανταπεξέρχονται και οι ίδιοι στον εγχώριο πληθωρισμό που κάλπαζε, με αποτέλεσμα 1 στις 3 επιχειρήσεις να παρουσιάζουν οικονομικό έλλειμμα¹²³. Σε αυτές τις εξελίξεις το Κόμμα διχάστηκε για άλλη μια φορά με το ερώτημα αν θα πρέπει να γίνουν περισσότερες μεταρρυθμίσεις, διότι εκείνες του 1964 δεν απέφεραν αξιόλογα αποτελέσματα.

Ο πολιτικός θάνατος του Rankovic σηματοδότησε την αρχή μιας απόψυξης εθνικών ζητημάτων ενώ παράλληλα η χώρα κλονιζόταν από σκληρές εθνικιστικές διαδηλώσεις που αυτή την φορά συμμετείχαν και οι λαοί της. Η νίκη του Καρντελί ενίσχυσε την εμπιστοσύνη μεταξύ Σλοβένων και Κροατών πολιτικών εντάσσοντας στον πολιτικό λόγο συζητήσεις περισσότερο για την αυτονομία και λιγότερο για την Γιουγκοσλαβία. Στα τέλη του 1967, το κροατικό κοινοβούλιο προχώρησε σε αίτημα στο Ομοσπονδιακό Εκτελεστικό Συμβούλιο για αναθεώρηση της οικονομικής πολιτικής, με μεταρρυθμίσεις στο τραπεζικό σύστημα, την αποκέντρωση των νομισματικών ταμείων επιδιώκοντας περισσότερη αυτονομία έτσι ώστε η κροατική διοίκηση να διαχειρίζεται μόνη της τα έσοδα της ομοσπονδίας¹²⁴. Με αυτό το αποκεντρωτικό αίτημα, οι κροάτες ήθελαν να διακόψουν την συνεισφορά τους στο κοινό ταμείο ανάκαμψης υποστηρίζοντας πως αποκέντρωση ήταν η μόνη λύση, ώστε ξεπεραστεί η οικονομική κρίση στην ομοσπονδία τους¹²⁵. Ωστόσο, η αδυναμία του Εκτελεστικού Συμβουλίου να προχωρήσει στην εξέταση αυτού του αιτήματος είχε ως αποτέλεσμα ο κροατικός τύπος να προχωρήσει σε μια εκστρατεία δημοσίας υποστήριξης του κροατικού λαού υποστηρίζοντας, πως η ομοσπονδία τους είναι αποκλεισμένη από τα κέντρα λήψης αποφάσεων κάνοντας έτσι κριτική στο

¹²³ Την περίοδο 1964-1967 το εισόδημα είχε αυξηθεί περίπου στο 30 % αλλά στη πραγματικότητα τα νοικοκυριά υπέφεραν από την άνοδο του βιοτικού επιπέδου καθώς το κόστος στέγασης είχε αυξηθεί κατά 155%, τα τρόφιμα κατά 80% δημιουργώντας πιέσεις στον οικονομία της χώρας. Σημειώθηκαν μεγάλες μεταναστευτικές ροές -κυρίως ειδικευμένου εργατικού δυναμικού- προς το εξωτερικό το οποίο οι επιχειρήσεις έπρεπε να το καλύψουν με ανειδίκευτους εργάτες. Αυτή η εξέλιξη είχε ως αποτέλεσμα την σταδιακή πτώση της παραγωγής σε όλους τους κλάδους. Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σελ 112-133.

¹²⁴ Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σελ 119

¹²⁵ Ο,π 116

συγκεντρωτισμό του Βελιγραδίου¹²⁶. Την επόμενη χρονιά, στην Πρίστινα οι αλβανοί προχώρησαν σε εθνικιστικές διαδηλώσεις σχετικά με το καθεστώς τους, επιδιώκοντας από αυτόνομη περιοχή να καταστεί δημοκρατία, ώστε να κατέχει το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και να κηρύξει την ανεξαρτησία της και να ενωθεί με την Αλβανία. Ωστόσο, αυτά που κέρδισαν ήταν 1) Χρήση αλβανικών συμβόλων 2) Ίδρυση Αλβανικού πανεπιστημίου στην Πρίστινα και 3) Μετονομασία από Κόσσοβο και Μετόχια σε Κοσσυφοπέδιο, που με την ονομασία αυτή έπαψε να υπάρχει σύνδεση των σέρβων με την περιοχή¹²⁷. Το 1969, η Σλοβενία ήταν το επίκεντρο μιας νέας πολιτική ταραχής, επειδή αρνήθηκε να αποδεχθεί την ομοσπονδιακή κατανομή ξένων πιστώσεων μεταξύ των φτωχότερων δημοκρατιών και κατηγόρησε ανοιχτά την ομοσπονδιακή κυβέρνηση για διακρίσεις. Αυτή την φορά, και η Κροατία προχώρησε ανοιχτά σε σκληρή κριτική καταγγέλλοντας πως ο σερβικός ηγεμονισμός μπλοκάρει τις οικονομικές μεταρρύθμισης και την γενικότερη ανάπτυξη των ομοσπονδιών¹²⁸.

Στις αρχές του 1970, η κατάσταση μεταξύ των ομοσπονδιών ήταν σε προχωρημένο στάδιο και σε καμία περίπτωση δεν θα φαινόταν κάποια αλλαγή προς το καλύτερο. Η ηγεσία του Ζάγκρεμπ αυτή την φορά αποφάσισε να ακολουθήσει μια πολιτική που θα την έκανε πιο ανεξάρτητη από το Βελιγράδι, παρόλο που το κροατικό κόμμα ήταν διχασμένο σχετικά με αυτό. Ο Τίτο κάλεσε του αρχηγούς των κρατών και των κομμάτων, ώστε να βρεθεί η λύση. Η Κροατία επιζητούσε και ήθελε να έχει πλήρη αυτονομία στην οικονομική διαχείριση, αναδιάρθρωση του νομισματικού συστήματος και του συστήματος εξωτερικού εμπορίου. Από την άλλη, η Σερβία επέκρινε τα δικαιώματα των αυτόνομων επαρχιών, διότι στην ουσία μετά την παραχώρηση δικαιωμάτων στο Κόσσοβο και την Βοϊβοντίνα καταστάθηκε η ίδια μια ομοσπονδία. Ο κροατικός τύπος κατάφερε να συσπειρώσει τον λαό και την άνοιξη του 1971 εμφανίστηκε το μαζικό κίνημα MASPOK ζητώντας δημόσια την συνταγματική μεταρρύθμιση για περισσότερη ανεξαρτησία. Στην πραγματικότητα, αυτή η κίνηση υπεράσπιζε τον κροατικό εθνικισμό και ξεκίνησε ως ένα κίνημα που

¹²⁶ Στο μεταξύ, ήδη από το 1967 ο πολιτιστικό οργανισμός της Matica Hrvatska προχώρησε στην δημοσίευση εθνοκεντρικών άρθρων σχετικά με την θέση της Κροατικής γλώσσας αμφισβητώντας έμμεσα την ύπαρξη της σερβοκροατικής. Στην ουσία ο οργανισμός ήταν αντισερβικός τόσο στην έννοια όσο και στην σημασία, ενώ παράλληλα χρηματοδοτούνταν από Κροάτες εθνικιστές πολιτικούς διαφωνούντες και μέλη της Ουστάσα που βρίσκονταν στο εξωτερικό.

¹²⁷ Leslie Benson, *Yugoslavia: A concise History* 2001 σελ 117.

¹²⁸ Ο,π σελ 120.

θα είχε την μόχλευση και την δύναμη να συγκρουστεί με την κεντρική ηγεσία¹²⁹. Από την άλλη, ο Τίτο αποφάσισε να λύσει αυτό το ζήτημα, καθώς ήταν λιγότερο δημοφιλής στην πατρίδα του και τον Νοέμβριο συναντήθηκε με τους Κροάτες ηγέτες στα παλαιά βασιλικά ανάκτορα κατηγορώντας και φυλακίζοντας την Matica για τις εθνικιστικές και επαναστατικές δραστηριότητες. Ακόμη απέρριψε όλα τα αιτήματα του κινήματος επικρίνοντας τους Κροάτες ηγέτες για διχασμό, οι οποίοι λίγες μέρες αργότερα παραιτήθηκαν έπειτα από στρατιωτική απειλή, ενώ 11 Κροάτες πολιτικοί φυλακίστηκαν με την κατηγορία διάδοσης της κροατικής ανεξαρτησίας¹³⁰.

Τα γεγονότα της δεκαετίας του '60 οδήγησαν σε συνταγματικές αλλαγές το 1974 και στην 4^η αλλαγή του συντάγματος. Παρόλο που ηττήθηκαν από την σιδηρένια εξουσία του Τίτο, ικανοποιήθηκαν παλαιότερα αιτήματα με την υιοθέτηση μιας σειράς τροποποιήσεων ως αποτέλεσμα των αποκεντρικών πιέσεων. Το σύνταγμα παρείχε την εδραίωση περιφερειακών εξουσιών σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο μειώνοντας την ομοσπονδιακή εξουσία που ουσιαστικά καθιστούσε, το πολυεθνικό κράτος μια χαλαρή ομοσπονδία με ταυτόχρονη παροχή του δικαιώματος της αυτοκυριαρχίας μετατρέποντας τα σε εθνικά κράτη. Οι αυτόνομες επαρχίες παρόλο που δεν αναγνωρίζονταν ως δημοκρατίες είχαν τα στοιχεία εθνικού κράτους και όλα τα μέλη κατείχαν το δικαίωμα του βέτο. Επίσης, προέβλεπε ξεχωριστή κεντρική τράπεζα, αστυνόμευση, εκπαιδευτικά και δικαστικά συστήματα και αλλαγές στο στράτευμα. Ο Γιουγκοσλαβικός Λαϊκός στρατός θα παρέμεινε ως ενοποιητική οργάνωση για την γενικότερη άμυνα της ομοσπονδίας, αλλά κάθε κράτος θα διέθετε φρουρά και ειδικές δυνάμεις κρατικής άμυνας. Από την άλλη, η εξουσία της ομοσπονδιακής κυβέρνησης περιορίστηκε στην δυνατότητα διεξαγωγής συναλλαγών στις διεθνείς αγορές, διαμεσολάβησης σε ξένα δάνεια και αγορές κεφαλαίων. Το νέο σύνταγμα όριζε την απόσχιση κρατών, εφόσον προηγουμένως είχε συμφωνηθεί με συναίνεση μεταξύ των δημοκρατιών και η αρχή της αρνησικυρίας εφαρμόστηκε σε οποιοδήποτε αλλαγή στο ομοσπονδιακό σύνταγμα. Ακόμη, οι αυτόνομες περιοχές είχαν το δικαίωμα του βέτο στις αποφασίσεις της σερβικής κυβέρνησης ενώ η Σερβία θα μπορούσε να προβεί σε συνταγματικές αλλαγές εφόσον συμφωνούσε με τις

¹²⁹ Κίνημα που ξεκίνησε από την Matica Hrvatska και ήταν μια πολιτική οργάνωση που προήγαγε τον κροατικό εθνικισμό με κύρια αιτήματα απόσχιση της Κροατίας από την Ομοσπονδία, ξεχωριστή ένταξη στα Ηνωμένα Έθνη, εξάλειψη οποιασδήποτε άλλης γλώσσας στο εκπαιδευτικό σύστημα, σχηματισμό ξεχωριστού κροατικού στρατού

¹³⁰ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. « Για MASPOK και Κροατική Άνοιξη Βλ: Σσ 236-239»

αυτόνομες περιοχές. Από την άλλη, οι αυτόνομες επαρχίες έχοντας κυριαρχικά δικαιώματα μπορούσαν να προβούν σε συνταγματικές αλλαγές χωρίς την συγκατάθεση της σερβικής κυβέρνησης. Το σύνταγμα του '74 επέφερε μια ησυχία εντός της Γιουγκοσλαβίας για λίγα χρόνια , όμως ο θάνατος του μακροβιότερου ηγέτη το 1980 δημιούργησε κενό στην εξουσία του πολυεθνικού κράτους και όπως θα δούμε στην συνέχεια η χώρα θα επανέλθει σε βαθύτατη κρίση.

Εικόνα 7 Η Γιουγκοσλαβία με το σύνταγμα του 1974.

Κεφάλαιο 5^ο : Μετατιτοϊκή περίοδο ως την οριστική διάλυσης(1980- 1999)

Η άνοδος του εθνικισμού και η εθνική πόλωση.

Τα προβλήματα που δίχασαν τις δημοκρατίες στις δεκαετίες 60' και 70', μετά τον θάνατο του Τίτο απέκτησαν μεγαλύτερη σημασία, ενώ η δεκαετία του 80' ήταν περίοδος βαθύτατης οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής κρίσης. Εξαιτίας της δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης του 1979, η οικονομία της Ευρώπης συρρικνωνόταν σταθερά κλονίζοντας περισσότερο τις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ. Στην Γιουγκοσλαβία ολόκληρη την δεκαετία, ακολούθησε μια σταθερά παρατεταμένη και

γενικευμένη πτώση των μακροοικονομικών δεικτών φέροντας μεγαλύτερη οικονομική κρίση. Οι τιμές ενέργειας και των τροφίμων αυξήθηκαν κατά 1/3 μόνο την διετία 1982-83 επηρεάζοντας σε μεγάλο βαθμό την οικονομία της χώρας, που ήδη από την δεκαετία του '50 στηρίζονταν στην βαριά βιομηχανία¹³¹. Ακόμη, η 3^η βιομηχανική επανάσταση και η μετάβαση σε εξειδικευμένους τομείς, όπως ηλεκτρικές μηχανές και τηλεπικοινωνίες απέδειξαν πως, οι δομές της χώρας ήταν τεχνικά απαρχαιωμένες αδυνατώντας να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της παγκόσμιας αγοράς ενώ ταυτόχρονη σταδιακή συρρίκνωση της οικονομίας είχε ως αποτέλεσμα, οι επενδύσεις σε κοινωνικές υπηρεσίες, υποδομές και κυβερνητικά έργα να παγώσουν καθώς δεν ήταν δυνατή η χρηματοδότηση τους. Ο εγχώριος πληθωρισμός έφτασε στο 50% μέχρι το 1984 και οι πρώτες ύλες εισαγόμενες από το εξωτερικό ήταν ιδιαίτερα ακριβές μειώνοντας την βιομηχανική παραγωγή. Σε αυτές τις κρίσεις, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση επέβαλε πολιτική λιτότητας μειώνοντας τους μισθούς, περιορίζοντας την εγχώρια κατανάλωση και τις εισαγωγές. Ωστόσο, οι προσπάθειες για έλεγχο της οικονομίας απέτυχαν πλήττοντας περισσότερο την μεσαία τάξη βιώνοντας έτσι μια απότομη αλλαγή του βιοτικού επιπέδου. Το κόστος ζωής αυξήθηκε κατά 28% ενώ το ¼ των Γιουγκοσλάβων πολιτών ζούσε στα όρια της φτώχειας¹³². Την ίδια περίοδο, το μεγαλύτερο μέρος των πολιτικών συζητήσεων επικεντρώθηκε στην κατανομή εξουσιών μεταξύ κέντρου και περιφέρειας. Υπήρχε μια γενικότερη πεποίθηση μεταξύ Σλοβένων και Κροατών ότι τα οικονομικά προβλήματα προέκυψαν από λανθασμένη κατανομή εξουσιών, θεωρώντας πως μια σωστή ανακατανομή θα μπορούσε να φέρει λύση στα ζητήματα. Από την άλλη, οι Σέρβοι θεωρούσαν πως η οικονομική κρίση αυξήθηκε λόγω της υπερβολικής αποκέντρωσης που προήλθαν από τις μεταρρυθμίσεις του '74, καταστρέφοντας την ενοποιημένη αγορά.. Ακόμη, ο κατακερματισμός της γιουγκοσλαβικής κοινωνίας λόγω της επιδείνωσης της οικονομικής κρίσης ενίσχυσε το γενικότερο αίσθημα του εθνικισμού που στο δεύτερο μισό της δεκαετίας στη Σλοβενία, Κροατία και Σερβία οι πολιτικοί ηγέτες εξέφραζαν εθνικούς στόχους μέσω εθνοκεντρικών πολιτικών προγραμμάτων. Η ανικανότητα του ομοσπονδιακού καθεστώτος να ανταποκριθεί στις προσδοκίες απαλύνοντας τους πολίτες από τα οικονομικά προβλήματα, οδήγησε σε απαξίωση των ομοσπονδιακών θεσμών. Οι πολιτικές φυσιογνωμίες που διαδέχτηκαν τον Τίτο παρουσιάζονταν χωρίς λύσεις για την αντιμετώπιση των αληθινών

¹³¹ Victor Meier, *Yugoslavia A History of its Demise*, 2005 σελ10.

¹³² Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. σελ 252.

προβλημάτων που κλώνιζαν την χώρα, ενώ στην προσπάθεια να διατηρηθούν στην εξουσία χρησιμοποίησαν τον εθνικισμό για να αποστασιοποιηθούν από τις σοσιαλιστικές αρχές. Αυτή η ιδεολογική εξέλιξη οδήγησε εν μέρει σε συνεργασία με εθνικιστικές πολιτικές προσωπικότητες και σε σύντομο χρονικό διάστημα κομμουνιστές και εθνικιστές βρέθηκαν σε κοινή γραμμή εκφέροντας εθνικιστικές ιδέες¹³³. Καθ'όλη την διάρκεια της δεκαετίας, οι δημοκρατίες συνέχισαν να απομακρύνονται από την διαδικασία εύρεση λύσεων στα ζητήματα που ταλάνιζαν την ομοσπονδία αγνοώντας τις αξίες που πρέσβευε το Τίτο. Σταδιακά, οι δημοκρατίες αποκόπηκαν μεταξύ τους σε όλους τους τομείς, εστιάζοντας περισσότερο σε θέματα όπως η ταυτότητα, κυριαρχία και εθνικά συμφέροντα τα οποία κυριαρχούσαν όλο και περισσότερο στον δημόσιο και πολιτικό λόγο.

Ένα χρόνο μετά τον θάνατο του Τίτο, στην Πρίστινα ξέσπασαν βίαιες διαδηλώσεις και σύντομα επεκτάθηκε σε όλη την επικράτεια¹³⁴. Για τους Αλβανούς φαινόταν πως είχε έρθει η ώρα για την εκπλήρωση της επιθυμίας τους για ισότητα, παρόλο που τα αιτήματα τους είχαν ικανοποιηθεί ως ένα βαθμό μέσω των συνταγματικών τροποποιήσεων του '74. Όμως, οι πολιτικές ελίτ δεν ήταν ικανοποιημένες με την πλήρη αυτονομία που απολάμβαναν και αντί να μετριάσουν τα αιτήματα τους, έβλεπαν τις προηγούμενες αλλαγές ως διαβατήριο για την απόσχιση και την ένωση με την Αλβανία εντείνοντας έτσι τον αγώνα για ανεξαρτησία. Ο σερβικός πληθυσμός και τα σερβικά μεσαιωνικά μνημεία ήταν τα κύρια θύματα της αλβανικής οργής και στο απόηχο των επεισοδίων προξένησαν επιθέσεις ενάντια σε σερβικές και μαυροβούνιες μειονότητες προκαλώντας σημαντικές ροές μετανάστευσης καθ'όλη την δεκαετία. Από την άλλη, με τις συνταγματικές ρυθμίσεις του '74 τα δικαστήρια και αστυνομικές αρχές ελέγχονταν από αλβανούς, με αποτέλεσμα οι σερβικές αρχές στερούνταν κάθε νομικό μηχανισμό για την παρέμβαση υπέρ των συμπατριωτών

¹³³ Victor Meier, *Yugoslavia A History of its Demise*, 2005 σσ 20-21

¹³⁴ Οι δύο λαοί συμβίωναν καθόλη την πορεία στον χρόνο και είχαν διαφορετική θρησκεία, αλβανοί ως μουσουλμάνοι κατοικούσαν στην δυτική πλευρά, δηλαδή κοντά στην βόρεια Αλβανία ενώ οι σέρβοι στην βορειοανατολική πλευρά κοντά στα σερβικά. Από την δεκαετία του '60 πάνω από τα 2/3 του πληθυσμού ήταν αλβανοί και πληθυσμός αυξανόταν με ταχύτατους ρυθμούς. (περίπου 30% του πληθυσμού ήταν κάτω των 25 ετών). Ο Rankovic καθόλη την διάρκεια της θητείας του προκαλούσε επιθέσεις και δολοφονίες κατά των αλβανών προσπαθώντας να ανατρέψει την κατάσταση προς όφελος των σέρβων. Για κατάσταση στο Κοσσυφοπέδιο βλ: Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*.σελ231-233.

τους. Η επαρχία κηρύχτηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και μόνο με την παρέμβαση του Λαϊκού Στρατού έλαβε τέλος το επεισόδιο¹³⁵.

Η έλλειψη απτών λύσεων για την αποτροπή αποκλεισμού των Σέρβων στο Κοσσυφοπέδιο έφερε το ζήτημα στο επίκεντρο της σερβικής δημόσιας ζωής πυροδοτώντας έτσι την αφύπνιση του εθνικισμού. Στην Σερβία, επίκεντρο του δημόσιου λόγου ήταν ήδη τα προβλήματα που προέκυψαν από τις ρυθμίσεις του 1974, καθώς θεωρούσαν πως από όλες τις απόψεις ήταν αδικημένοι. Κορυφαίοι σέρβοι διανοούμενοι εξέφραζαν τις ανησυχίες τους για την υποβάθμιση της Σερβίας εντός της Ομοσπονδίας και το 1986 συνέταξαν στην Σερβική Ακαδημία Τεχνών και Επιστημών το μυστικό έγγραφο γνωστό ως “Σερβικό Μνημόνιο”, που ουσιαστικά αποτέλεσε τη βάση του σερβικού εθνικού προγράμματος προσδιορίζοντας στην πραγματικότητα την ιδέα της Μεγάλης Σερβίας. Στην ουσία, εξέφραζε την συνέχιση της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας με την Σερβία ως κυρίαρχο ή -στην περίπτωση που ήταν δεν εφικτό αυτό -την υλοποίηση της Μεγάλης Σερβίας¹³⁶. Το 1987, με την άνοδο του σκληροπυρηνικού εθνικιστή Milosevic στη σερβική πολιτική σκηνή, ο οποίος αυτοπαρουσιάζονταν ως η ελπίδα του σερβικού λαού καλλιέργησε πολύ γρήγορα τα σερβικά εθνικά συμφέροντα με αλλαγές στο πολιτικό σύστημα προτείνοντας φιλελεύθερες οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Για τον ίδιο, το κλειδί της καταπολέμησης της οικονομικής κρίσεως ήταν η μετατροπή της γιουγκοσλαβικής αγοράς σε μια ολοκληρωτικά συγκεντρωτική οικονομία. Ακόμη, προπαγάνδιζε την επανασυγκέντρωση της Γιουγκοσλαβίας και την σερβική αναβάθμιση με την κατάργηση του συντάγματος του '74. Προκείμενου να έχει την δυνατότητα αλλαγής του ομοσπονδιακού συντάγματος - βασισμένο στο δικαίωμα της αρνησικυρίας- κατάφερε να κινητοποιήσει τους σέρβους σε διαδηλώσεις ανατρέποντας τις κυβερνήσεις στην Βοϊβοντίνα το 1988, στο Μαυροβούνιο και το Κόσσοβο το 1989 εγκαθιστώντας φιλοσερβικούς στην εξουσία, ώστε να έχει τις περισσότερες ψήφους στο ομοσπονδιακό συμβούλιο¹³⁷¹³⁸.

Πριν την άνοδο του Milosevic, στην Σλοβενία επίκεντρο του πολιτικού λόγου ήταν η

¹³⁵ Victor Meier, *Yugoslavia A History of its Demise*, 2005 σσ22-32.

¹³⁶ Ο,π σελ 38. «Περί Σερβικού Μνημονίου βλ: Σς:46-48».

¹³⁷ Ο,π σελ 79.

¹³⁸ Το ομοσπονδιακό συμβούλιο για να μπορεί να εγκρίνει και να θεσμοθετεί νόμους θα πρέπει να λαμβάνει πάνω από τι μισές ψήφους των ομοσπονδιών.

αυτοκυριαρχία της χώρας . Οι συζητήσεις υπήρχαν από την δεκαετία του '70 αλλά έγιναν εντονότερες από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '80, όταν εκλέχτηκε το 1986, ο φιλελεύθερος Kucan ως Πρόεδρος της χώρας. Το εθνικό της πρόγραμμα ήταν διαφορετικό από εκείνο της Σερβίας και κατά μία έννοια ήθελε με πιο ειρηνικό τρόπο να φέρει τον εκδημοκρατισμό της χώρας αποκτώντας την πλήρη αυτοκυριαρχία σύμφωνα με τα πρότυπα άλλων ευρωπαϊκών χωρών¹³⁹ . Ωστόσο, το οικονομικό σκάνδαλο Αγκρόκομεκ το 1987 προκάλεσε έντονη δυσαρέσκεια μεταξύ των Σλοβένων και δεν ήταν πλέον πρόθυμοι να συνεργαστούν περαιτέρω για την ευημερία της Γιουγκοσλαβίας¹⁴⁰. Το 1988 το περιοδικό “Mladina” ξεκίνησε μια ανοιχτή εκστρατεία κατά του ομοσπονδιακού στρατιωτικού συστήματος εκφράζοντας πως ο Λαϊκός Στρατός ήταν υποχείριο της Σερβίας, ζητώντας με αυτό τον τρόπο το δικαίωμα στην αντίρρηση συνείδησης ,ώστε οι Σλοβένοι να υπηρετούν στην πατρίδα τους με την ταυτόχρονη δημιουργία εθνικά ομοιογενών στρατιωτικών μονάδων για την προστασία της χώρας σε ενδεχόμενο επίθεσης. Το αποτέλεσμα ήταν η σύλληψη των μελών του περιοδικού με την κατηγορία της κατασκοπίας επειδή είχαν στα χέρια τους κρατικό έγγραφο . Οι συλλήψεις αυτές, προκάλεσαν ένα κύμα αλληλεγγύης σε μια χώρα που οι δημοκρατικές παραδόσεις και ο πολιτικός ακτιβισμός ήταν ισχυρότερος σε οποιαδήποτε άλλη ομοσπονδία και με αμέτρητες οργανώσεις άρχισαν να ξεσηκώνουν τους σλοβένους , οι οποίοι διαμαρτύρονταν για την θέση της χώρας στην ομοσπονδία και πως το σλοβενικό ενδιαφέρον είχε παραμεληθεί¹⁴¹. Λίγο αργότερα, ακολούθησε ένα γκάλοπ που το 63% του σλοβένικου λαού ήταν υπέρ της ανεξαρτησίας δίνοντας έτσι την κατάλληλη ευκαιρία στον Kucan να υιοθετήσει περαιτέρω εθνικιστικές πολιτικές¹⁴².

Κατάρρευση Κομμουνισμού 1989-1991.

Η περίοδος 1989-1991 ήταν κρίσιμη για τις χώρες του Ανατολικού Μπλόκ, καθώς σημειώθηκε ντόμινο καταρρεύσεων κομμουνιστικών καθεστώτων. Η Σοβιετική

¹³⁹ Victor Meier, *Yugoslavia A History of its Demise* ,2005σελ 56.

¹⁴⁰ Η εταιρεία είχε προχωρήσει σε δανεισμό χρημάτων στην κεντρική τράπεζα στην Ομοσπονδία χωρίς κάλυψη και εγγυήσεις ενώ παράλληλα χρηματοδοτούσε βόσνιους πολιτικούς για την προώθηση συμφερόντων με αποτέλεσμα να χρεοκοπήσει δημιουργώντας έλλειμμα εκατοντάδων εκατομμυρίων δολαρίων σε μια περίοδο που η χώρα βίωνε βαθιά οικονομική κρίση. Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*.σελ 263

¹⁴¹ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*.σελ 264.

¹⁴² Victor Meier, *Yugoslavia A History of its Demise* ,2005σελ 66

Ένωση ως ιδεολογικό κομμουνιστικό κέντρο , με την άνοδο του Γκορμπατσόφ το 1985 και την εισαγωγή των Γκλάσνοστ - Περεστρόικα άνοιξε το δρόμο για εκδημοκρατισμό της Ανατολικής Ευρώπης το 1989 επιτρέποντας στους συμμάχους να επιλέξουν ελεύθερα οποιαδήποτε μορφή διακυβέρνησης επιθυμούσαν . Στην Γιουγκοσλαβία οι ηγεσίες των δημοκρατιών γίνονταν περισσότερο εχθρικές μεταξύ τους , καθώς τα γεγονότα υπεδείκνυν πως δεν υπήρχε ελπίδα για ομαλή μετάβαση στην πολυκομματική δημοκρατία, ενώ παράλληλα ο έλεγχος των αυτόνομών περιοχών από το Milosevic γκρέμισε ολοκληρωτικά την εμπιστοσύνη μεταξύ των ομοσπονδιών . Τώρα κάθε ομοσπονδία επικέντρωνε την προσοχή της στην υλοποίηση εθνικών συμφερόντων με κάθε κόστος¹⁴³.

Ο Μιλόσεβιτς ανέβηκε στην πρωθυπουργία στην ομοσπονδία τον Μάιο 1989 και αμέσως προήγαγε αναθεωρητικές πολιτικές εντός του ομοσπονδιακού συμβουλίου παρουσιάζοντας μια σειρά μεταρρυθμίσεων με κύριο στόχο την αντικατάσταση του δικαιώματος της συναινετικής αρχής με μια επιτροπή λήψης αποφάσεων βασισμένη σε ειδική πλειοψηφία. Ο Kucan αντέδρασε θεωρώντας ,πως οι προτάσεις ενίσχυαν την θέση της Σερβίας στην ομοσπονδία κατηγορώντας τον Milosevic για «κύπουλο συγκεντρωτισμό» επειδή μετά τα γεγονότα του 1988-1989 θα μπορούσε να ελέγχει την πλειοψηφία του ομοσπονδιακού κοινοβουλίου. Από την άλλη, η Σλοβενία βλέποντας τις προσπάθειες της Σερβίας να επιβληθεί στην ομοσπονδία , ενέκρινε στο σλοβενικό κοινοβούλιο το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και την απόσχιση. Τον Ιανουάριο του 1990, η Ένωση Κομμουνιστών διεξήγαγε το 14ο συνέδριο σε μια περίοδο που το κλίμα μεταξύ των δημοκρατιών ήταν τεταμένο. Οι Σλοβένοι εκπρόσωποι δεν βρήκαν ιδιαίτερη υποστήριξη στα αιτήματά τους για περισσότερη αυτονομία και αποχώρησαν, ενώ οι Κροάτες αρνήθηκαν οποιαδήποτε συζήτηση για συνταγματικές μεταρρυθμίσεις και αποχώρησαν και αυτοί. Με τις αποχωρήσεις, το συνέδριο διακόπηκε , ενώ το Κομμουνιστικό Κόμμα του Τίτο, ως η κεντρική κυβέρνηση, παραιτήθηκε και διαλύθηκε. Οι αποχωρήσεις αποτέλεσαν την ολική ρήξη μεταξύ των δημοκρατιών¹⁴⁴. Όπως συνέβαινε σε ολόκληρη την Ανατολική Ευρώπη, η Γιουγκοσλαβία με την διάλυση του Κομμουνιστικού Κόμματος διεξήγαγε εκλογές το 1990. Οι εξωτερικές εξελίξεις δεν αποτέλεσαν την βάση για τον εκδημοκρατισμό του πολυεθνικού κράτους, αλλά αντίθετα επιτάχυναν την

¹⁴³ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*.σελ286

¹⁴⁴ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*.σελ 285

αποσύνθεση και τα πολιτικά κόμματα που οργανώθηκαν για τις εκλογές ήταν κατά βάση εθνικιστικά που εργαλοποιούσαν το ζήτημα της εθνικής ταυτότητας, χωρίς να εισάγουν πολιτικές πεποιθήσεις ή λύσεις για τα αληθινά προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα.

Σε ολόκληρη την γιουγκοσλαβική επικράτεια ιδρύθηκαν κόμματα με εθνικιστικό προσανατολισμό. Στη Σλοβενία διεξήχθησαν εκλογές τον Απρίλιο του 1990 με Kucan ως πρόεδρο της χώρας και η νέα κυβέρνηση επιτάχυνε τις διαδικασίες για εθνική ανεξαρτησία. Οι σλοβενικές αρχές ακύρωσαν μονομερώς το ομοσπονδιακό σύνταγμα στην επικράτεια τους και τον Ιούλιο το κοινοβούλιο ανακήρυξε την αυτοκυριαρχία ενώ ταυτόχρονα ξεκίνησαν οι προετοιμασίες για απόσχιση από την ομοσπονδία. Τον Δεκέμβριο, διεξήχθη δημοψήφισμα ανεξαρτησίας και το 86% των πολιτών ψήφισε υπέρ και λίγες μέρες αργότερα, στις 26 Δεκεμβρίου κηρύχθηκε η ανεξαρτησία της Σλοβενίας. Από την άλλη, η κατάσταση ήταν περίπλοκη στην Κροατία, όπου διεξάχθηκαν διπλές εκλογές τον Απρίλιο και Μάιο του 1990. Το κόμμα Κροατικής Δημοκρατικής Ένωσης, υπό τον Tudjman επικράτησε με 42% με τον ίδιο να διορίζεται από το κοινοβούλιο ως νέος πρόεδρος της δημοκρατίας και πολύ σύντομα προχώρησε στην ίδρυση του κροατικού εθνικού κράτους και την διεκπεραίωση αντισερβικής πολιτικής αποκλείοντας από το κοινοβούλιο το Σερβικό Δημοκρατικό Κόμμα που εκπροσωπούσε τις Σερβικές μειονότητες. Τον Ιούλιο, με δίκηά του πρωτοβουλία το κοινοβούλιο έγκρινε νέο σύνταγμα που ανακήρυττε την Κροατία ως εθνικό κράτος του Κροατικού λαού, θέτοντας εκτός νόμου περίπου 600.000 σέρβους¹⁴⁵. Από την άλλη, οι Σέρβοι της Κροατίας ήθελαν να αποφύγουν το καθεστώς μειονότητας διατηρώντας το δικαίωμα ως συστατικό έθνος της Κροατικής Δημοκρατίας με ισότιμη βάση¹⁴⁶ με τον Raskovic, ηγέτη του Δημοκρατικού Σερβικού Κόμματος να απορρίπτει κατηγορηματικά κάθε συζήτηση για απομάκρυνση των σέρβων από την Κροατία. Τον Αύγουστο του 1990, οι σερβικές μειονότητες στο Knin, Obrovac, Gracac και Benkonac κατάφεραν να ενωθούν με

¹⁴⁵ Προήγαγε ρατσιστικές πολιτικές, ενώ ταυτόχρονα εθελουφλούσε για τον αντισερβικό τρόπο που εξαπέλυαν οι κροατικές εξτρεμιστικές ομάδες. Η εκστρατεία επιθέσεων και παρενόχλησης κατά των Σέρβων υπήρχε από το 1988 και αυξήθηκε πολύ περισσότερο το 1990, όπου σέρβοι εκκαθαρίστηκαν συστηματικά από κυβερνητικές, διευθυντικές θέσεις και τα μέσα ενημερώσεις. Ακόμη, αφαίρεσε οποιοδήποτε σύμβολο εξέφρασε τον Κομμουνισμό υιοθετώντας εκείνα των ουστάσα. Οι εξελίξεις προκάλεσαν τρόμο και ανησυχία στις Σερβικές μειονότητες φοβούμενες την αναβίωση εικόνων Β' Παγκόσμιου πολέμου.

¹⁴⁶ Victor Meier, *Yugoslavia A History of its Demise*, 2005 σελ 146- 148.

εκείνες της δυτικής Βοσνίας -υπό Babic τώρα- και προχώρησαν στην ένωση δήμων εγκαθιδρύοντας τον Δεκέμβριο την αυτόνομη επαρχία της Κράινα προάγοντας αποσχιστικές πολιτικές¹⁴⁷.

Στην Βοσνία παρόλο που στο παρελθόν οι ηγεσίες ήταν υπέρ της Γιουγκοσλαβίας και του συγκεντρωτισμού, βλέποντας τις εξελίξεις στην ομοσπονδία υιοθέτησαν αποσχιστική πολιτική. Τον Νοέμβριο του 1990 ,διεξήχθησαν εκλογές και το αποτέλεσμα έδωσε την νίκη στα εθνικιστικά κόμματα που ήταν περισσότερο φορτισμένα με αντικομμουνισμό από ότι με εθνικισμό. Στις εκλογές εκλέχθηκε το κόμμα του Izetbegovic που εκπροσωπούσε τον μουσουλμανικό πληθυσμό κερδίζοντας 86 κοινοβουλευτικές έδρες, το Σερβοβοσνιακό με 72 και το κροατικό με 44 . Τα τρία εθνικά κόμματα σχημάτισαν κυβέρνηση συνασπισμού και συμφώνησαν να κυβερνήσουν από κοινού τηρώντας τις Γιουγκοσλαβικές κοινωνικές πρακτικές και την κατανομή της εξουσίας¹⁴⁸. Ο συνασπισμός διατηρήθηκε μόνο ένα χρόνο, διότι οι εξελίξεις στις γειτονικές δημοκρατίες διατάραξαν την ισορροπία της χώρας. Τον Σεπτέμβριο του 1991, ο Ιζετμπέκοβιτς ανακοίνωσε την πρόθεση να αποκηρύξει τις αρχές εθνικής ισότητας, ώστε η χώρα να κυβερνάται αποκλειστικά από Βόσνιους και να μην καταστεί σερβική ηγεμονία. Τον Οκτώβριο, παρά την θέληση των σερβοβόσνιων και κροατοβόσνιων , οι σουσουλμάνοι προχώρησαν στην διακήρυξη ανεξαρτησίας. Από την άλλη, οι σερβοβόσνιοι δεν συμμετείχαν και διεξήγαγαν δικό τους δημοψήφισμα αυτοανακηρύσσοντας την ανεξαρτησία της Srpska στις αρχές του 1992¹⁴⁹ . Η προφανής δυσκολία επίτευξης συναινετικής λύσης μεταξύ δημοκρατιών και μειονοτήτων ώθησε τις εθνότητες να προετοιμαστούν για σχέδια έκτακτης ανάγκης και το ενδεχόμενο ένοπλης σύγκρουσής.

¹⁴⁷ Ο,π σελ 149.

¹⁴⁸ Ο,π 191-193.

¹⁴⁹ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*.σελ 302

Εικόνα 8. Χάρτης Σερβικής Δημοκρατίας Κράινα.

Εικόνα 9. Χάρτης Σερβικής Δημοκρατίας Σρέπσκα.

Γιουγκοσλαβικοί Πόλεμοι 1991-1999.

Τα γεγονότα τις περιόδου 1989-1991 υπέδειξαν πως ο δρόμος της ανεξαρτησία θα συνοδευόταν με ένοπλες συγκρούσεις. Στις 25 Ιουνίου 1991 Σλοβενία και Κροατία κήρυξαν την απόσχιση τους προχωρώντας στην οριοθέτηση συνόρων μεταξύ τους. Ο Λαϊκός Στρατός του Βελιγραδίου κατέλαβε τα συνοριακά σημεία εγκαινιάζοντας την πρώτη ένοπλη σύγκρουση γνωστή ως “Ο Πόλεμος των Δέκα Ημερών” και μόνο με διπλωματική παρέμβαση των Ηνωμένων Εθνών έληξε υπογράφοντας συμφωνία κατάπαυσης πυρός τον Ιούλιο. Η Σλοβενία και Κροατία συμφώνησαν να αναβάλουν τις διαδικασίες ανεξαρτησίας για τρεις μήνες και ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για το μέλλον της Γιουγκοσλαβίας. Ο Λαϊκός Στρατός, κατόπιν διαταγής απέσυρε τα στρατεύματα από την Σλοβενική επικράτεια, κάτι που σήμαινε και την σιωπηλή

αναγνώριση της ανεξαρτησίας και δεδομένου πως εκεί υπήρχαν μικρές σερβικές μειονότητες η σύγκρουση έληξε γρήγορα¹⁵⁰. Στην περίπτωση της Κροατίας, η κατάσταση ήταν πιο περίπλοκη. Ήδη από την άνοιξη του 1991, ξέσπασαν μεμονωμένα περιστατικά συγκρούσεων μεταξύ σερβικών μειονοτήτων και κροατικών αστυνομικών αρχών και με την κήρυξη της απόσχισης, οι συγκρούσεις μετατράπηκαν σε ένοπλες εχθροπραξίες, ιδιαίτερα στη Banovina, Dalmatia και Slavonia. Τον Σεπτέμβριο, η κροατική κυβέρνηση αποφάσισε να επέμβει με στρατιωτική δύναμη σε εκείνες τις περιοχές και ο Λαϊκός Στρατός εισέβαλε στο Vukovar, Dubrovnik, Slavonia και οι σερβικές μειονότητες κήρυξαν την Δημοκρατία της Σερβικής Κράινα με αποτέλεσμα, πάνω από 500.000 κροάτες να εκδιωχθούν από εκείνες τις περιοχές. Σε αυτά τα γεγονότα, η Διεθνής Κοινότητα αδυνατούσε να διαχειριστεί την κρίση και δεν είχε αξιόλογες μεθόδους για την αντιμετώπιση του ζητήματος επειδή δεν μπορούσαν να λειτουργήσουν από κοινού. Από την μια προστάτευαν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης του λαού, ένα δικαίωμα που επικαλούνταν η Σλοβενία και η Κροατία αλλά και οι αυτόνομες σερβικές περιοχές. Από την άλλη, υποχρέωνε τα μέλη της Γιουγκοσλαβίας να διαφυλάττουν την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα των κρατών, κάτι που επικαλούνταν το Βελιγράδι. Ακόμη, η Γιουγκοσλαβική κρίση πέρα από διεθνές ζήτημα ήταν και πολιτικό δίλλημα από την μία, η Γερμανία και Αυστρία υποστήριζαν τις προσπάθειες ανεξαρτησίας των δύο κρατών, ενώ ο Γενικός γραμματέας του Ο.Η.Ε, το Λονδίνο, το Παρίσι και η Ουάσιγκτον επιθυμούσαν την ενότητα του πολυεθνικού κράτους¹⁵¹. Τον Σεπτέμβριο του 1991 διεξήχθη στην Χάγη ειρηνευτική διάσκεψη, προκειμένου να διαμεσολαβήσει η Ευρωπαϊκή Κοινότητα για την επίλυση του ζητήματος. Ωστόσο, όλες οι προσπάθειες και απειλές για κυρώσεις αποδείχτηκαν άκαρπες και ο Ο.Η.Ε αρκέστηκε να αποστείλει αμυντικά στρατεύματα ιδρύοντας στις αρχές του 1992 τη Διεθνή Ένωση Προστασίας των Εθνών (UNPROFOR). Τα στρατεύματα τοποθετήθηκαν σε περιοχές της Κροατίας για την προστασία των αμάχων πληθυσμών από τις σερβικές επιθέσεις. Ο πόλεμος μέρα την μέρα εντεινόνταν. Τα γεγονότα στο πολιτικό προσκήνιο της Βοσνίας μαρτυρούσαν πως ήταν θέμα χρόνου ο πόλεμος να μεταφερθεί σε εκείνη την περιοχή.

¹⁵⁰ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*.σελ 297.

¹⁵¹ Ο,π 298-299.

Τον Δεκέμβριο του 1991, η Βοσνία υπέβαλε αίτημα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα για επίσημη αναγνώριση μαζί με την Μακεδονία¹⁵², Σλοβενία και Κροατία. Το Μαυροβούνιο προτίμησε να παραμείνει ενωμένο με την Σερβία και το 1992 οι δύο δημοκρατίες σχημάτισαν την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία Γιουγκοσλαβίας. Κατά τους βομβαρδισμούς του Dubrovnik και Vukovar η κυβέρνηση της Βοσνίας στο Σεράγεβο ανησυχούσε έντονα για το μέλλον της πολυεθνικής δημοκρατίας, καθώς υπήρχαν μεγάλες σερβικές μειονότητες που δεν αποδέχονταν την ανεξαρτησία. Σύμφωνα με την απογραφή του 1991, ο πληθυσμός της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ήταν συνολικά 4.37 εκατομμύρια εκ των οποίων 43,5% μουσουλμάνοι, 31,2% Σέρβοι ορθόδοξοι και 17,4% Κροάτες καθολικοί.¹⁵³ Η διεθνή αναγνώριση της Βοσνίας δεν πρόσφερε εγγυήσεις για την ασφάλεια του κράτους, εναντίον των Σερβοβόσνιων που σταδιακά οι επιθετικότητά τους αυξάνονταν με τις πρώτες εχθροπραξίες να ξεκινούν τον Μάρτιο του 1992 και κλιμακώθηκαν σε ένοπλες συγκρούσεις. Στις 7 Απριλίου, ο Ιζετμπέκοβιτς διατάζει την κινητοποίηση των εφέδρων και των αστυνομικών δυνάμεων απειλώντας τους Σερβοβόσνιους να εκκενώσουν το Σεράγεβο¹⁵⁴. Δύο μέρες μετά, ο Λαϊκός Στρατός παρενέβη βομβαρδίζοντας την πόλη και σε σύντομο χρόνο, ο Σερβοβόσνιακός στρατός κατέλαβε τις περιοχές της δυτικής Βοσνίας στα όρια της Σερβικής Κράινας ελέγχοντας έτσι τα 2/3 της επικράτειας. Παρόλο που Βόσνιοι με τους Κροάτες ήταν πιο διαλλακτικοί και δρούσαν από κοινού εναντίον των Σερβοβόσνιων, τον φθινόπωρο του '92 οι σχέσεις τους επιδεινώθηκαν, όταν οι σκληροπυρηνικές κροατικές ομάδες κοινοποιήθηκαν προς την ένωση με την Κροατία και ανακηρύσσοντας τον Ιούλιο του 1992 την αυτονομία της Κροατικής Δημοκρατίας Herc- Bosnia¹⁵⁵. Τον Οκτώβριο, ξέσπασε «ο Πόλεμος μέσα στον Πόλεμο» και ο Κροατικός στρατός ξεκίνησε μια ανελέητη κατάκτηση περιοχών που στην πλειοψηφία κατοικούνταν από μουσουλμάνους. Ο πόλεμος διήρκεσε μέχρι τον Μάρτιο 1994 και προκλήθηκαν φρικτές καταστροφές στην Κεντρική Βοσνία, ιδιαίτερα στην ιστορική πόλη Μόσταρ. Στο μεταξύ, όσο οι Σερβοβόσνιοι κρατούσαν την πολιορκία στο Σαράγιεβο και των περιοχών στην δυτική Βοσνία προχώρησαν σε μεγάλης κλίμακας γενοκτονίες και θηριωδίες κατά των μουσουλμάνων στο

¹⁵² Η Σλαβική Μακεδονία ήταν μόνη χώρα που ανεξαρτητοποιήθηκε χωρίς σύγκρουση. Τον Σεπτέμβριο του 1991 διεξήχθη δημοψήφισμα ανεξαρτησίας και 98% των ψήφισε υπέρ.

¹⁵³ R. Craig Nation Craig, R. (2003). *War in the Balkans, 1991-2002* σελ. 149.

¹⁵⁴ Με την εγκαθίδρυση της Σρέπσκα το Σαράγιεβο χωρίστηκε στα δυο μεταξύ μουσουλμάνων και σερβοβόσνιων.

¹⁵⁵ Ο,π σελ 153.

ανατολικό τμήμα. Η Srebrenica είναι μια ορεινή περιοχή στο ανατολικό τμήμα της Βοσνίας κοντά στα σύνορα με την Σερβία. Η πόλη λόγω της γεωγραφικής της θέσης έθετε εμπόδια εφοδιασμού από το Βελιγράδι και λόγω της γειτνίασης με τα σερβικά σύνορα, οι περιοχές έξω από την πόλη ήταν υπό τον έλεγχο των Σερβοβόσνιων¹⁵⁶. Τον Ιούνιο του 1992, η διεθνής κοινότητα βλέποντας τις βιαιότητες που υπέστησαν οι Μουσουλμάνοι έπειτα από δημοσιοποίηση φωτογραφικού υλικού διέταξαν τις Δυνάμεις (UNPROFOR) να μετακινηθούν στην Srebrenica που πέρα από την άμυνα περιοχών είχαν επιπρόσθετο καθήκον να παρέχουν υποστήριξη στην παράδοση ανθρωπιστικής βοήθειας. Το Οκτώβριο έπειτα από συμφωνία με το Βελιγράδι, το ΝΑΤΟ κήρυξε ζώνη απαγόρευσης πτήσεων πάνω από την βοσνιακή επικράτεια και την άνοιξη του 1993 το Συμβούλιο Ασφάλειας του Ο.Η.Ε δημιούργησε έναν χάρτη με τις ασφαλείς περιοχές με την Srebrenica μέσα σε αυτές. Εντός της πόλης, παρόλο που το οχυρό κατάφερε να αντιμετωπίσει τις Σερβοβοσνιακές επιθέσεις, η κατάσταση ήταν ιδιαίτερα δύσκολη, καθώς τα πυρομαχικά και προμήθειες πρώτης ανάγκης άρχισαν να λιγοστεύουν, ενώ ταυτόχρονα οι Σερβοβόσνιοι που ήλεγχαν τους διαδρόμους έξω από την πόλη προξενούσαν καταστροφές σε εγκαταστάσεις ύδρευσης και ηλεκτρικής ενέργειας¹⁵⁷. Το Φεβρουάριο του 1994, οι Σερβοβόσνιοι με την βοήθεια του Λαϊκού Στρατού εξαπέλυσαν βίαια επίθεση βομβαρδίζοντας την αγορά Markale στο Σαράγιεβο και σε αυτή την επίθεση έχασαν την ζωή τους 68 πολίτες και 197 τραυματίστηκαν¹⁵⁸. Την ίδια περίοδο, υπογράφηκε η κατάπαυση πυρός μεταξύ μουσουλμάνων και κροατών και οι δυο πλευρές εξοπλισμένες από την Δύση πολεμούσαν από κοινού τους σέρβους αποκτώντας μεγαλύτερη ισχύ στην δυτική Βοσνία. Οι Σερβοβόσνιοι έχασαν για πρώτη φορά στην δυτική Σλαβονία τον Μάιο του 1995 και η Σερβική Κράινα έπεσε στα χέρια των κροατών εκδιώκοντας πάνω από 150.000 σέρβους, ενώ με αυτή την νίκη η Κροατία αποχώρησε από τον πόλεμο¹⁵⁹. Μέχρι τις αρχές του καλοκαιριού, το μεγαλύτερο μέρος της δυτικής Βοσνίας είχε απελευθερωθεί και οι Σερβοβόσνιοι τώρα επικεντρώθηκαν στο ανατολικό τμήμα. Στις 11 Ιουλίου 1995, οι Σερβοβόσνιοι αποφάσισαν να καταπατήσουν τις προηγούμενες συμφωνίες με τον Ο.Η.Ε και εισέβαλαν χωρίς καμία ιδιαίτερη αντίσταση και με βαρύ οπλισμό στην Srebrenica, ενώ οι δυνάμεις (UNPROFOR) εγκαταλείψαν το οχυρό και επέστρεψαν στην βάση τους στο Potocari.

¹⁵⁶ R. Craig Nation Craig, R. (2003). *War in the Balkans, 1991-2002* σελ 160.

¹⁵⁷ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. σελ 302-303.

¹⁵⁸ R. Craig Nation Craig, R. (2003). *War in the Balkans, 1991-2002* σελ 180.

¹⁵⁹ Ο,π σελ 188.

Με την εισβολή, μουσουλμανικοί πληθυσμοί βίωσαν την οργή των εισβολέων, οι οποίοι εκτελούσαν και σφάγιαζαν τον άμαχο πληθυσμό. Η πτώση της πόλης ήταν το πρώτο βήμα της επερχόμενης καταστροφής. Αντιμέτωποι με την πραγματικότητα όσοι άμαχοι πληθυσμοί επέζησαν, κατέφυγαν στον οικισμό Potocari επιζητώντας ασφάλεια από τις Διεθνείς Δυνάμεις και μόλις εισήλθαν 5.000 πρόσφυγες κήρυξαν την βάση πλήρη, με αποτέλεσμα 20.000 μουσουλμάνοι παρέμειναν έξω από βάση περιμένοντας σε τραγική κατάσταση για βοήθεια. Σύντομα κατέφτασαν οι Σερβοβοσνιακές δυνάμεις και χώρισαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης τον ανδρικό πληθυσμό, ενώ οι υπόλοιποι πληθυσμοί απελάθηκαν στην βοσνιακή επικράτεια και για το υπόλοιπο εκείνης της βδομάδας η ανατολική περιοχή της Βοσνίας μετατράπηκε σε πεδίο δολοφονίας αναβιώνοντας εικόνες βαρβαρότητας Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Περίπου 8.000 χιλιάδες άμαχοι πληθυσμοί σφαγιάστηκαν καθιστώντας αυτά τα γεγονότα, ως η πρώτη νομικά αναγνωρισμένη γενοκτονία σε Ευρωπαϊκό έδαφος από το 1945. Με τραγικό τρόπο, τα περιστατικά στην Srebrenica συμβόλιζαν την καθυστερημένη, ανήμπορη και εντελώς ανεπαρκή απάντηση της Δύσης¹⁶⁰. Τα γεγονότα ακραίας βιαιότητας στη Srebrenica έγινε ξεκάθαρο πως χρειαζόταν άμεση επέμβαση της Δύσης και μετά από πιέσεις των ΗΠΑ τον Αύγουστο του 1995, το ΝΑΤΟ διεξήγαγε την επιχείρηση Deliberate Force υποστηριζόμενη από αγγλικές και γαλλικές δυνάμεις βομβάρδισαν μέσω αεροπορικών επιδρομών Σερβοβοσνιακές θέσεις. Μέσα σε 4 μήνες, ο πόλεμος στην Βοσνία έληξε και κατά την διάρκεια αυτού 100.000 άνθρωποι πέθαναν και 2 εκατομμύρια εκδιώχθηκαν¹⁶¹.

Συνθήκη του Dayton.

Με αποφασιστική παρέμβαση της Αμερικανικής διπλωματίας τον Νοέμβριο του 1995 αντιπροσωπίες από την Βοσνία, Κροατία και Σερβία κατέληξαν σε συμφωνία αναφορικά με το ζήτημα της Βοσνίας. Η ειρηνευτική συμφωνία υπεγράφη επίσημα στο Παρίσι τον Δεκέμβριο και η Βοσνία θα καθίσταντο ως ενιαίο κράτος με τα προπολεμικά της σύνορα αλλά θα διαιρούνταν από δύο ανεξάρτητες εθνικές οντότητες. Η συνθήκη μετέτρεψε και αναγνώρισε την Βοσνία ως ένα είδος συνοικιακής δημοκρατίας αποτελούμενο από τρεις συνιστώσες λαών και δύο κρατικών οντοτήτων, τη Ομοσπονδία της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης(κροάτες εντός

¹⁶⁰ R. Craig Nation Craig, R. (2003). *War in the Balkans, 1991-2002* σελ188-189.

¹⁶¹ Ο,π σελ 191.

αυτής) και την Δημοκρατία της Srpska. Το σύνταγμα του νέου κράτους ήταν το μόνο στην Ευρώπη που δεν εγκρίθηκε από τον λαό του με εκλογή, αλλά από διεθνή συνθήκη. Η οντότητα της Βοσνίας θα αποτελείται από Μουσουλμάνους και Κροάτες στο 51% της επικράτειας, ενώ της Srpska στο 49%. Οι πολίτες θα είναι κάτοχοι Βοσνιακής υπηκοότητας και δεν θα υπάρχει συνοριακός έλεγχος μεταξύ των δύο οντοτήτων, ενώ κάθε οντότητα έχει το δικαίωμα να δημιουργεί παράλληλες σχέσεις με τις γειτονικές χώρες στο όνομα της Βοσνίας. Επίσης, θα υπάρχει κοινή αστυνομία, νόμισμα και στρατός. Ακόμη, η κεντρική κυβέρνηση θα διαχειρίζεται τόσο την εσωτερική όσο και την εξωτερική πολιτική και για την έγκριση συνταγματικών μεταρρυθμίσεων παραχωρήθηκε το δικαίωμα της συναίνεσης από τα δύο σώματα ενώ κάθε έθνος κατέχει το δικαίωμα του βέτο σε νομοθεσίες που κρίνονται καταστροφικές για το ζωτικό συμφέρον του λαό του. Η συμφωνία σε κάθε περίπτωση επέλυσε οριστικά το ζήτημα της Βοσνίας- Ερζεγοβίνης μετριάζοντας τα συμφέροντα των Σερβοβόσνιων για αυτονομία με εκείνα των Μουσουλμάνων για ενοποίηση και αυτοκυριαρχία¹⁶².

Πόλεμος του Κοσσυφοπεδίου 1999 και το οριστικό τέλος της Γιουγκοσλαβίας.

Μετά το πραξικόπημα του 1989 στην Πρίστινα, ο σερβικός νόμος διαπέρασε στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή του Κοσσυφοπεδίου εγκαινιάζοντας πολιτικές καταπίεσης σε βάρος του αλβανικού πληθυσμού. Τον Δεκέμβριο του 1989 ιδρύθηκε η Δημοκρατική Ένωση του Κοσσόβου υπό τον Ibrahim Rugova που είχε την υπόσταση εθνικού κινήματος με κύριο στόχο την εθνική ισότητα των Αλβανών εντός της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας και τον Ιούλιο του 1990, αυτοανακηρύχτηκαν ανεξάρτητη δημοκρατία επικαλούμενοι το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των λαών. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας, οι αλβανοί ακολούθησαν μια πολιτική ειρηνικής αντίστασης για το εθνικό τους ζήτημα κάνοντας κυρίως διαδηλώσεις απορρίπτοντας την βία και τον ένοπλο αγώνα κατά της σερβικής κυριαρχίας που ήλεγχε όλες τις υπηρεσίες της περιοχής. Ωστόσο, με την συμφωνία του Dayton και τον αποκλεισμό των αλβανών από αυτή, η ειρηνική πολιτική του Rugova δυσφημίζονταν περισσότερο, καθώς δεν ευαισθητοποιούσε την διεθνή

¹⁶² Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. σελ 314.

κοινότητα¹⁶³. Οι εθνικιστικές δυνάμεις της αντιπολίτευσης συνδεόμενες με την παραστρατιωτική οργάνωση U.C.K¹⁶⁴ σταδιακά υιοθέτησαν πιο δυναμική προσέγγιση προκαλώντας εχθροπραξίες εναντίον των σέρβικων αρχών. Λίγο αργότερα, με την πτώση της αλβανικής κυβέρνησης του Hoxha το 1997, οι κοσσοβάροι απέκτησαν μεγάλες ποσότητες στρατιωτικού εξοπλισμού και μέσα σε λίγους μήνες ήταν οργανωμένοι ως Απελευθερωτικός Στρατός. Στην πραγματικότητα, ήταν μια τρομοκρατική ομάδα που ειδικεύονταν στην τεχνική του αντάρτικου πολέμου. Την άνοιξη του 1998, προχώρησε σε εξέγερση στα βορειοδυτικά της περιοχής ενάντια στις σερβικές αρχές καταλαμβάνοντας το καλοκαίρι την πόλη Orahonac¹⁶⁵. Τον ίδιο μήνα, οι σερβικές δυνάμεις με βαρύ οπλισμό επιτέθηκαν σε περιοχές της Δρένιτσα και με την επίθεση σκοτώθηκαν δεκάδες άμαχοι πληθυσμοί. Η διεθνής κοινότητα καταδίκασε το Βελιγράδι ενώ από άλλη ο Milosevic επικαλούνταν το γεγονός ως ζήτημα ζωτικής ασφάλειας των σέρβων. Μετά την επίθεση, αυξήθηκαν οι εχθροπραξίες τόσο από το UCK όσο και από τις Γιουγκοσλαβικές δυνάμεις μετατρέποντας την κατάσταση σε ανοικτή ένοπλη σύγκρουση. Υπό την αυξανόμενη βία, το NATO απείλησε το Βελιγράδι με στρατιωτική παρέμβαση και ο Μιλόσεβιτς απέσυρε τις δυνάμεις τον Οκτώβριο. Μετά από μια σύντομη περίοδο ανεπιτυχών διαπραγματεύσεων η κατάσταση επιδεινώθηκε ξανά και τον Ιανουάριο του 1999 οι σερβικές δυνάμεις εισέβαλαν ξανά στο Κοσσυφοπέδιο διαπράττοντας αυτή την φορά εκτέλεση 45 Αλβανών στρατιωτών και αξιωματικών. Τον Φεβρουάριο, η Ευρωπαϊκή Ένωση κάλεσε σέρβους αντιπροσώπους σε ειρηνευτικές συνομιλίες στο Ραμπουγιέ της Γαλλίας, οι οποίες οδήγησαν σε αδιέξοδο και σε εκ νέου επίθεση των σέρβων. Ήδη από τα μέσα του 1998, το NATO διεξήγαγε συζητήσεις για στρατιωτική παρέμβαση στην περιοχή και τον Μάρτιο, ξεκίνησε ο πρώτος αεροπορικός βομβαρδισμός των στρατιωτικών εγκαταστάσεων, υποδομών και βιομηχανιών στο Βελιγράδι και το Κοσσυφοπέδιο. Μέσα σε λίγες μέρες 800.000 άμαχοι πληθυσμοί εγκατέλειψαν τα σπίτια τους ή εκδιώχθηκαν. Ο βομβαρδισμός του Βελιγραδίου είχε ως αποτέλεσμα ο Milosevic να

¹⁶³ Aleksandar Pavkovic, The fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans 2000 σελ 189.

¹⁶⁴ Το U.C.K ιδρύθηκε το 1992 στην Δυτική Γερμανία με σκοπό την απελευθέρωση του Κοσόβου και ήταν άμεσα συνδεδεμένο με την Αλβανική κυβέρνηση Χότζα που εξόπλιζε τους Κοσσοβάρους με όπλα. Δραστηριοποιούνταν εναντίον των Σερβικών αρχών είτε εναντίον Σερβικών μειονοτήτων στην Μετόχια.

¹⁶⁵ Ο,π σελ 191.

υποκύψει στις πιέσεις για νέες διαπραγματεύσεις τον Ιούνιο του 1999 και συμφωνήθηκε η μετατροπή του Κοσσυφοπεδίου σε προτεκτοράτο του Ο.Η.Ε εντός Γιουγκοσλαβικής επικράτειας, ιδρύοντας έτσι την Προσωρινή Διοίκηση των Ηνωμένων Εθνών. Στην Σερβία το τέλος του πολέμου ήταν ορόσημο για την αναγέννηση του κράτους. Τον Οκτώβριο του 2000, η Δημοκρατική αντιπολίτευση σάρωσε απέναντι στο κόμμα του Milosevic, ο οποίος κατηγορήθηκε το 2001 από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Χάγης για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας για την περίοδο 1992-2000 και φυλακίστηκε έως ότου απεβίωσε το 2006 στις φυλακές της Χάγης. Υπό νέα δημοκρατική κυβέρνηση, η Σερβία μπήκε σε πορεία εξευρωπαϊσμού και οι κυρώσεις του παρελθόντος άρθηκαν, ενώ ότι είχε απομείνει από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας διαλύθηκε και το 2003 μετονομάστηκε σε Κρατική Ένωση Σερβίας και Μαυροβουνίου. Το 2006 το Μαυροβούνιο αποχώρησε από την ένωση έπειτα από λαϊκό δημοψήφισμα και το νέο κράτος αναγνωρίστηκε αμέσως από το Βελιγράδι. Με βάση το σχέδιο Αχτισάρι, το Κοσσυφοπέδιο κήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία του τον Φεβρουάριο του 2008. Οι ΗΠΑ ήταν από τις πρώτες χώρες που αναγνώρισαν το νέο κράτος και τον Μάιο του 2018 τα 113 από τα 193 μέλη του Ο.Η.Ε αναγνώρισαν διεθνώς το νέο κράτος¹⁶⁶.

Εικόνα 10. Χάρτης με τα σημερινά κράτη της Πρώην Γιουγκοσλαβίας.

¹⁶⁶ Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*.σελ 316.

Συμπέρασμα.

Η Γαλλική επανάσταση αναμφίβολα έφερε μια νέα πραγματικότητα στην Ευρώπη, επηρεάζοντας κατεκτημένους λαούς στο να οραματίζονται ενιαίο κράτος. Ο Γιουγκοσλαβισμός του 19^{ου} αιώνα ,εμφανώς επηρεασμένος από τα ιδεώδη του Γαλλικού διαφωτισμού ,οδήγησε έπειτα από μακροχρόνιες προσπάθειες των νοτιοσλάβων σε ενοποίηση το 1918. Ωστόσο, τόσο οι Σλάβοι της Αυστροουγγαρίας όσο και οι σέρβοι σε πολλές περιπτώσεις εργαλοποιούσαν την ιδέα για την υλοποίηση των εθνικιστικών τους στόχων. Αυτό άλλωστε επεξηγεί και η προσπάθεια των σέρβων να εντάξουν όλους τους σλάβους υπό την Σερβική Μοναρχία. Από την άλλη, οι κροάτες και σλοβένοι που ζούσαν για αιώνες κατακτημένοι από την Μοναρχία και απειλούμενοι από τις Ιταλικές επιθετικές βλέψεις στην περιοχή δέχτηκαν την ενοποίηση για την προστασία τους. Αφού απελευθερώθηκαν , προσπάθησαν καθόλη την διάρκεια του αιώνα να κρατήσουν αλώβητη την ταυτότητα τους αποφεύγοντας την σερβική αφομοίωση, καταβάλλοντας ταυτόχρονα προσπάθειες για την ανεξαρτησία τους. Τα γεγονότα της δεκαετίας του '80 και '90 είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τις διαφωνίες της περιόδου 1920-1941 και το σύνταγμα του '74. Σε αυτή την περίοδο, οι Σέρβοι, έχοντας ως όραμα το Μεσαιωνικό βασίλειο του 12^{ου} αιώνα προσπάθησαν να επιβάλλουν βίαια τον συγκεντρωτισμό ενώ από την άλλη οι κροάτες και σλοβένοι αντιδρούσαν σε κάθε προσπάθεια έχοντας ως σχέδιο την υλοποίηση εθνικιστικών τους στόχων. Αξιο αναφοράς είναι , πως μερίδα εθνικιστών κροατών στην προσπάθεια να πετύχουν την ανεξαρτησία τους συνεργάστηκαν με τις Δυνάμεις του Άξονα στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, παρόλο που το 1939 τους παραχωρήθηκε το καθεστώς αυτόνομου κράτους. Στον Πόλεμο, οι κροάτες μαζί με Ναζί και Φασίστες προκάλεσαν βίαια εγκλήματα κατά των σέρβων πράγμα που επεξηγεί , κατά μια έννοια την στάση των σέρβων στα γεγονότα του '90. Ωστόσο, η περίοδος του μακροβιότερου ηγέτη Τίτο (1945-1980) απέδειξε πως οι πληγές του Πολέμου επουλωθήκαν επιφανειακά και δεν ξεχάστηκαν ποτέ μεταξύ των λαών. Ο ισόβιος ηγέτης, πέρα από το γεγονός πως κατάφερε να ενοποιήσει τους νοτιοσλάβους σε κοινό αγώνα για την απελευθέρωση τους, έφερε με τις πρακτικές του αυτό που έλειπε από τις ηγεσίες του παρελθόντος. Με σύνθημα

«Ενότητα & Αδελφότητα» προσπάθησε να διατηρήσει συμπαγές τους διαφορετικούς λαούς σε κοινό κράτος για περίπου 4 δεκαετίες, ιδίως σε δύσκολες περιόδους όπως την δεκαετία του '60 και '70 διαιτητεύοντας ανάμεσα στις διαφορές των εθνών που ήταν επιφορτισμένα με εθνικισμό. Τα γεγονότα τις δεκαετίας του '90, θεωρητικά ξεκινάνε από το σύνταγμα του '74 γκρεμίζοντας όλες τις προσπάθειες για συνέχιση της ενότητας. Παρόλο που υλοποιήθηκαν τα περισσότερα αιτήματα των δημοκρατιών για περισσότερη ελευθερία, ενισχύθηκε η δίψα για περισσότερη αυτοκυριαρχία και ανεξαρτησία. Βαρύνουσας σημασίας, το σύνταγμα του '74 που ήταν άνισο προς τους σέρβους, περιορίζοντας τον ζωτικό χώρο του παραδοσιακού σερβικού κράτους καθιστώντας το μια μικρότερη ομοσπονδία. Η παραχώρηση αυτονομίας στις περιοχές της Βοϊβοντίνα και Κοσσυφοπέδιου υπέσκαπτε τους σερβικούς αγώνες της περιόδου 1912-1913 με αποτέλεσμα να τροφοδοτεί περισσότερο τον σερβικό εθνικισμό καθώς οι 2.2 εκατομμύρια Σέρβοι εκτός Σερβίας κινδύνευαν με αφομοίωση. Κάθε λαός είχε διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα επεξηγώντας 2 πράγματα: 1) Το δύσκολο έργο ενοποίησης και 2) ο εθνικισμός πάντα υπήρχε μεταξύ των Σλάβων και στην ουσία η ειδοποιός διαφορά που έτρεφε τον εθνικισμό ήταν η θρησκεία, καθώς οι κροάτες και σλοβένοι ήταν καθολικοί, οι σέρβοι ήταν ορθόδοξοι, ενώ οι Βόσνιοι ήταν μουσουλμάνοι από τα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας. Με τον θάνατο του Τίτο το 1980, τα λάθη των ρυθμίσεων του '74 ήρθαν στην επιφάνεια σε συνδυασμό με τις διαφωνίες της περιόδου 1920-1941 που συνοδεύτηκε με την παγκόσμια οικονομική κρίση της δεκαετίας του '80. Στην πραγματικότητα, οι ηγέτες των δημοκρατιών δεν είχαν λύσεις στα προβλήματα που αντιμετώπιζε το πολυεθνικό κράτος και στην προσπάθεια να εδραιωθούν στην εξουσία, ανέσυραν διαφωνίες του παρελθόντος για την υλοποίηση εθνικιστικών στόχων, στρέφοντας τους λαούς σε εμφύλιες συγκρούσεις. Αναμφίβολα οι συγκρούσεις που ακολούθησαν την δεκαετία του '90 ήταν μια «ωρολογιακή βόμβα» συσσωρευμένη με διαφωνίες δεκαετιών, αποδεικνύοντας πως η απουσία ενός χαρισματικού ηγέτη ήταν θέμα χρόνου να ξεσπάσουν βίαιες συγκρούσεις.

Σχετική Βιβλιογραφία.

- 1) Burns, M. E. (2006). *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΟΛΥΤΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ: ΝΕΟΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- 2) Aleksandar Pavkovic , *The Fragmentation of Yugoslavia, Nationalism and War in the Balkans* 2^{ος} Τόμος, 2000.
- 3) Becherelli, A. (2011). «The National Question in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovens». *Mediterranean Journal of Social Sciences*, Vol. 2, No. 3, 265-270. Διαθέσιμο στο <https://www.richtmann.org/journal/index.php/mjss/article/view/10844>
- 4) Calic, M. J. (2019). *History of Yugoslavia*. Indiana: Purdue University Press
- 5) Craig, R. (2003). *War in the Balkans, 1991-2002*. Carlisle, Pennsylvania: US Army War College.
- 6) Sotirovic, V. B. (2007). *Creation of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovens , 1914-1918*. Vilnius: Vilnius University Press.
- 7) Djokic & James Ker- Lindsay (2011) *New Perspectives on Yugoslavia*, Routledge.
- 8) Batakovic, D. T. (1994). «The Balkan Piedmont: Serbia and the Yugoslav Question». *Dialogue*, Vol. 10
- 9) Leslie Benson, (2001) *Yugoslavia: A concise History*, Palgrave.
- 10) Victor Meier,(2005) *Yugoslavia A History of its Demise* , Routledge